

Літаратура і мастацтва

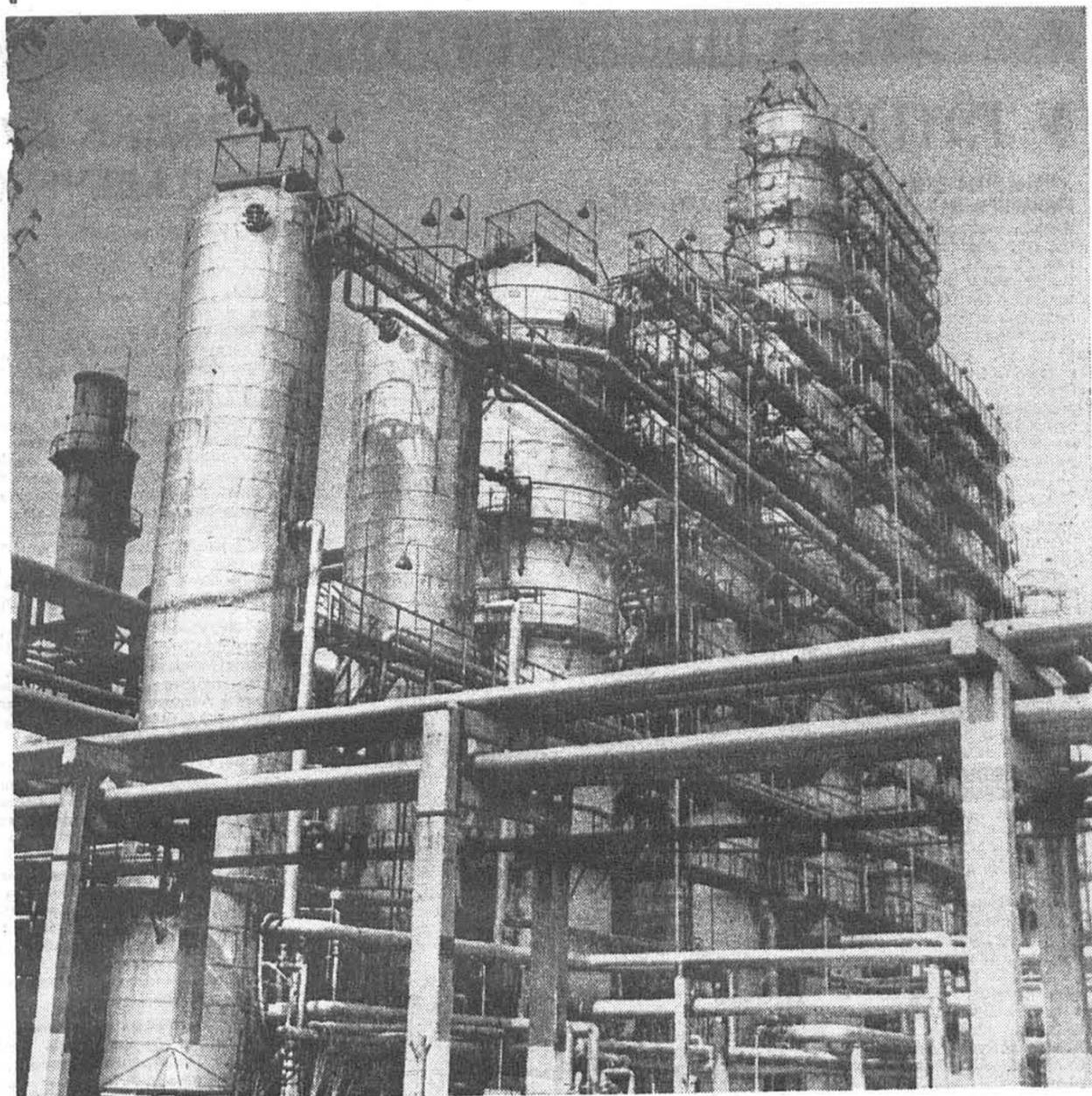
Год выдання 39-ы
№ 37 (2499)
ПЯТНІЦА
12
чэрвеня 1970 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ.

Цана 8 кап.

14 ЧЭРВЕНЯ — ДЗЕНЬ ВЫБАРАЎ У ВЯРХОЎНЫ САВЕТ СССР

Наваполацкі нафтагігант — сёння. Галоўная ўстаноўка фенольнай ачысткі масла.

САВЕЦКАЯ УЛАДА. Якое велічнае і шматзначнае паняцце. Савецкая ўлада — гэта нашы будні, напоўненыя гоманам вялікіх будоўляў, гэта смех шчаслівай дзятвы, гэта студэнт, унук непісьменнага селяніна, што схіліўся над мікраскопам, гэта грамадзё нашых планаў, наш магутны поступ да камунізму.

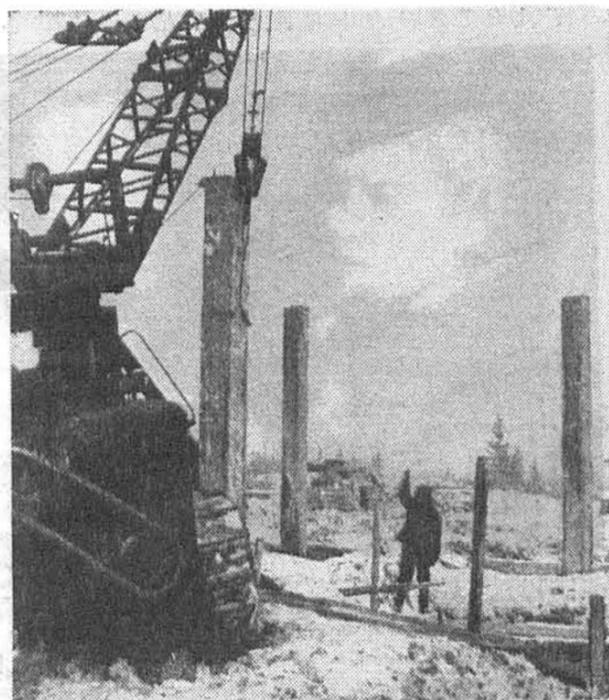
І калі паслязаўтра, 14 чэрвеня 1970 года, мы з табой, дарагі таварыш, прыдзем на

выбарчы ўчастак, каб прагаласаваць за народнага выбранніка ў Вярхоўны Савет СССР, мы яшчэ раз прагаласуем за нашу родную Камуністычную партыю, Савецкую ўладу, за наша жыццё, што будзеца па заветах вялікага Леніна.

Яно цудоўнае — наша жыццё. Цудоўнае ў кожнай сваёй праяве, цудоўнае ў тых велізарных зменах, якія мы адчуваем, бачым вакол сябе на кожным кроку.

Дзесяць гадоў назад «Літаратура і мастацтва» расказала чытачам, як на беразе Заходняй Дзвіны нараджаўся горад, пра мужнюю працу будаўнікоў, пра справы і мары юнакоў і дзяўчат, што прыехалі з розных куткоў на будаўніцтва Полацкага нафтаперапрацоўчага завода.

Нядаўна спецыяльныя карэспандэнты «Літаратуры і мастацтва» І. Клаз і Ул. Крук пабывалі ў Наваполацку. Пра тое, як жыве малады горад сёння, расказваецца ў рэпартажы, змешчаным на 3-й старонцы.

А так пачыналася не ўзвядзенне (люты 1960 года).

4 чэрвеня 1970 года ў Дзяржаўным акадэмічным Вялікім тэатры оперы і балета БССР адбылася сустрэча выбаршчыкаў Мінскай гарадской Першай выбарчай акругі з кандыдатам у дэпутаты Вархоўнага Савета ССРС, членам Палітбюро ЦК КПСС, першым намеснікам Старшыні Савета Міністраў ССРС Кірылам Трафімавічам Мазуравым.

На здымку — з прамовай перад выбаршчыкамі выступае К. Т. МАЗУРАВ.

Фота Л. ЭНДША.

ТАМ, НАД ЗАХОДНЯЙ ДЗВІНОЮ

НА БЫЛЫМ
ПЯРЭДНІМ КРАІ

«Тут павінна быць сэрца будучага завода — галоўная тэхналагічная ўстаноўка».
(«ПІМ», 24 лютага 1969 г.).

Наша «Волга» імчыць па шырокай вуліцы. Уласна кажучы, гэта і не вуліца. З правага і левага бакоў асфальтаванай магістралі на працягу трох кіламетраў цягнуліся высачэзныя калоны вакумных трубчатых, каталітычнага рыформінга, селектыўнай ачысткі і незлічона колькасць бенза- і маслаправадоў. І навокал — ніводнага чалавека. Ад калон і правадоў даносіліся рытмічнае папскванне, шыпенне, клекат. У іх пульсавала чорная кроў зямлі.

Нарэшце — галоўная тэхналагічная ўстаноўка, сэрца завода. Успамінаем: дзесяць гадоў назад вось тут быў вялізны нямецкі дот. Яго разбурылі савецкія артылерысты, але над зямлёй яшчэ ўзвышаліся награвачаныя абломкі бетаніраваных сценаў і ў бок пляцоўкі глядзела бяззубая, ашчэрзаная зяпа амбразуры. Тут некалі быў пярэдні край.

...Галоўнаму інжынеру завода Барысу Мікалаевічу Ісаеву даволі часта даводзіцца сустракаць гасцей і асабліва журналістаў. Некалькі дзён назад Наваполацк наведалі балгар-

Заслужаны будаўнік БССР Іван Бахір з дачкой Марынкай.

скія сябры. За імі — два польскія журналісты. Потым рабочыя з Чэхаславакіі. Пасля — японскі журналіст.

— Завод наш буйнейшы ў Еўропе, — пачаў Барыс Мікалаевіч.

— У Саюзе, — асцярожна паправілі мы.

— Не, у Еўропе. Лічыце самі: шэсць гадоў назад наша прадукцыя складалася з чатырох назваў. Сёння — з трыццаці. Калікратна? Бензін, лігравін, газа, масла, парафін, мазут... Сёлета асаблівы выпуск параксілола — сыравіны для Магілёўскага лаўсанавага камбіната. Прадзвіжкі мы будзем перапрацоўваць нафты столькі, што нам можа пазайздросціць любы завод у краіне і ў Еўропе.

— Але ж гэта ў будучым. А сёння?

— Сёння? — Барыс Мікалаевіч трохі падумаў. — Сёння наш

ад пятніцы да пятніцы

У ГЭТЫЯ ДНІ...

...КАНЦЭРТЫ ДЛЯ ВЫБАРШЧЫКАУ

Праходзяць на ўсіх 350 выбарчых участках беларускай сталіцы. З поспехам выступаюць перад выбаршчыкамі самадзейныя калектывы Рэспубліканскага Дома культуры працоўных рэзерваў, трактарнага і аўтамабільнага заводаў, будаўнічага трэста № 1, радыёзавода, Дома культуры ўпраўлення бытавых паслуг, Палаца культуры прафсаюзаў і інш.

Цесная творчая дружба ўсталявалася паміж творчымі работнікамі тэатра оперы і балета і калектывам Мінскага аўтазавода. У гасці да выбаршчыкаў аўтазаводцаў прыехала група салістаў Беларускага дзяржаўнага тэатра оперы і балета — Л. Галушкіна, В. Чарнабаеў, І. Сарокін, В. Гур'еў, А. Саўчанка і іншыя. Яны выканалі ары з класічных і сучасных опер, песні беларускіх кампазітараў.

...УСЕСАЮЗНАЯ НАРАДА-СЕМІНАР

Музейных работнікаў адбылася ў ДOME мастацтваў. У Мінск прыехала каля 170 работнікаў музеяў — прадстаўнікоў усіх братніх рэспублік.

Адкрываючы ўсеаюзны форум музейных работнікаў, прывячаны пытаніям выхавання моладзі на рэвалюцыйных, баявых і працоўных традыцыях, начальнік аддзела музеяў Міністэрства культуры ССРС І. Аношчанка сказала:

— Музеі Беларусі маюць багаты вопыт работы па выхаванні моладзі на рэвалюцыйных, баявых і працоўных традыцыях. Наша задача — зрабіць гэты вопыт здабыткам кожнага музея краіны.

З дакладамі «Роля музеяў ў прапагандзе помнікаў рэвалюцыйнай, баявой і працоўнай славы» і «Вучэбна-выхаваўчая работа музеяў сярод моладзі» выступілі супрацоўнікі Маскоўскага навукова-даследчага Інстытута культуры Ф. Курлат і В. Лур'е.

Вопытам работы падзяліліся загадчык аддзела Дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны ў Мінску В. Рамановская і старшы навукова-супрацоўнік Мемарыяльнага музея імя М. Шмырова ў Віцебску А. Смятракоў. Вопытам работы падзяліліся супрацоўнікі музеяў Літвы, Латвіі, Эстоніі, Украіны, Арменіі, Грузіі, Расійскай Федэрацыі, Казахстана, Кіргізіі, Туркменіі і інш.

Удзельнікі нарады-семінара наведвалі Домік-музей першага з'езда РСДРП, Дзяржаўны музей БССР, азнаёміліся з экспазіцыяй Дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, аглядзелі мемарыяльны комплекс Хатынь і Курган славы.

...АДБЫЛІСЯ

семінар народных умельцаў — удзельнікаў рэспубліканскай выстаўні-конкурсу твораў самадзейных

мастакоў. І дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, арганізаваны Рэспубліканскім Домам мастацкай самадзейнасці прафсаюзаў. Думкамі пра творы, якія экспанаваліся на гэтай выстаўцы, падзяліліся намеснік дырэктара Дзяржаўнага мастацкага музея БССР І. Панышыва, галоўны мастак Міністэрства мясцовай прамысловасці У. Васальга, намеснік дырэктара Рэспубліканскага Дома народнай творчасці Ф. Валадзько і іншыя.

Рэспубліканскі семінар кіраўнікоў агітацыйна-мастацкіх брыгад у Магілёве. Яго ўдзельнікі праслухалі шэраг дакладаў і лекцый аб задачах і арганізацыі мастацкай самадзейнасці, агітацыйна-масвай работы, прысутнічалі на рэпетыцыйных мясцовых мастацкіх калектываў.

На семінары былі праведзены практычныя заняткі па тэхніцы мовы, рэжысуры, работе над сцэнарыем.

...УЗНАГОРОДЖАНЫ ГАНАРОВЫМІ ГРАМАТАМІ

Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па друку і БРК прафсаюзаў работнікаў культуры за актыўны ўдзел у правядзенні Дня кнігі Беларускай БССР на Міжнароднай выстаўцы кнігі ў Маскве, прысвечанай 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна, артысты П. Дружына, В. Бурновіч, Л. Гарэлік, В. Кірычэнка, Н. Ражылова, Г. Рыхкова, В. Шутана, Л. Шурман і адміністратар Беларускай дзяржаўнай філармоніі Т. Паўловіч.

УЛАДАР ДУМ ЧАЛАВЕЧЫХ

IV Усеаюзнае пушкінскае
свята паэзіі

Куток гэты цяпер вядомы ўсяму свету. Імя яму — Пушкінскі запаведнік. У гэтыя чэрвеньскія дні ў чацвёрты раз тут адбылося Свята паэзіі — Свята вялікай любові і прызнання да Аляксандра Сяргеевіча Пушкіна. Па закліку сэрца на запаведную паляну ў Міхайлаўскім прышлі, прыехалі, прыляцелі тысячы людзей, каб паслухаць тых, каму паэт завяшчаў сваю ліру — пісьменнікаў, якія з'ехалі сюды не толькі з «усёй Русі вялікай», не толькі з сёвай Прыбалтыкі, не толькі з земляў шчодрога сонца Арменіі, Казахстана, Узбекістана, не толькі з Украіны і Беларусі, але і гасці з Польшчы, ГДР, Балгарыі, Венгрыі, Чэхаславакіі, Румыніі, Манголіі, Югаславіі, з далёкай Індыі і легендарнай Кубы, з Гватэмалы і Мексікі, з Францыі.

У Пушкінскіх гарах дзень Усеаюзнага Пушкінскага Свята сабраў каля 150 тысяч прыхільнікаў таленту паэта. Адкрываючы Свята, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі ССРС Іраклій Андроннікаў сказаў: «Над Пушкіным непадуладны час — ён адраджаецца зноў з кожным пакаленнем...»

Трое сутак па старажытнай пскоўскай зямлі праходзіла Свята пушкінскай паэзіі. Каля сценаў Святагорскага манастыра адбылася цырымонія ўскладання вянкаў на магілу паэта. Пад скляпеннямі сабора выступілі народныя артысты ССРС І. С. Казлоўскі ў суправаджэнні хору навучэнцаў Пскоўскага культурна-асветнага вучылішча. Адбыўся ўрачысты мітынг. Гасцей і ўдзельнікаў Свята цёпла вітаў сакратар Пскоўскага абкома партыі Р. Вяцэлаў. Майстры мастацтва Масквы і Ленінграда, а таксама самадзейныя артысты Пскоўшчыны далі вялікі канцэрт.

Пушкінскае Свята паэзіі, якое пачалося 3-га чэрвеня наведваннем пушкінскіх мясцін у Ленінградзе, закончылася 10-га чэрвеня ўрачыстым вечарам у Маскве ў Цэнтральным ДOME літаратараў.

Г А С Т Р О Л Ь Н А Е Л Е Т А

Зноў завітаў у Беларусь знаёмы нашым глядачам музычна-драматычны тэатр імя М. Гоголя з Палтавы. Гастролі выклікалі вялікую цікавасць мішчан і гасцей з рэзнаў сталічнай вобласці, якія штовечар спінаюцца да будынкаў Рускага тэатра БССР і Палаца культуры прафсаюзаў, на сценах якіх выступаюць украінскія артысты.

Сярод рэпертуарных навінак палтаўчане паказваюць драму «Сям'я» І. Папова. На здымку — сцена са спектакля: у ролі Марыі Аляксандраўны Ульянавай заслужаная артыстка УССР В. Кажэўнік-Кавана, Валодзі Ульянава — Ю. Папоў.

Фота Ул. КРУКА.

З горада-героя Севастопаля ў горад над Бугам прыехаў на гастролі тэатр Чырнадасцкага Чарнаморскага флоту. Яго прэм'ерай у Брэсце стаў спектакль «За тых, хто ў моры» Б. Лаўранца. Флорыя артысты пабіваюць таксама ў Біраўлавічах і Пінску.

На здымку — сцена са спектакля «За тых, хто ў моры». Заева на права — у ролі афіцэра Бароўскага артыст В. Васільеў, яго сябра Максімава — С. Уласенка і камандзіра дывізіёна зшчыльняўскай падводных лодак — М. Сядоў.

Фота В. ГЕРМАНА. (БЕЛТА).

Наваполацк, вуліца Маладзёжная.

завод пераапрацоўвае нафты на аднаго рабочага больш, чым, напрыклад, на любым заводзе Канады. Гэта пераканаўчы паказчык. Вам, відаць, вядома, што большасць шасейных дарог Беларусі, Латвіі і Літвы пакрыліся наваполацкім бітумам?

Гэтага мы, безумоўна, не ведалі. Але ж ці толькі гэтага? Ці агульнага паміж ружай і нафтай? Між іншым, з газу нафты атрымліваюць араматычнае ружовае масла. Гэта вельмі дарагі прадукт. Каб здабыць адзін кілаграм натуральнага ружовага масла, патрэбна 400—500 кілаграмаў пялёсткаў руж. Нафта — больш танны матэрыял. З газу атрымліваюць яшчэ і хлараформ, які шырока ўжываюць пры хірургічных аперацыях.

Мы зайшлі ў аператарскую галоўнай тэхналагічнай устаноўкі. Ціха. У вялікім пакоі пульт. Каля яго — адзін чалавек. Стрэлкі манометраў сігналізуюць аб тэхналагічным рэжыме, тэмпературы, ціску.

Няспынным патокам ідзе ў Наваполацк нафта. Ідзе з усходу па «Дружба», і з поўдня ў шалонах, на якіх крэйдай чыгуначнікі робяць размахысты, ганарлівы надпіс: «Рэчыцкая»...

СТАРЫЯ ЗНАЁМЫЯ

«...Не ўсім пелар прыносяць адпачынак. Многія юнакі і дзяўчаты на беразе Дзвіны зноў сталі вучыцца... Сярод іх малар Зоя Грышанавіч... бетоншчыкі Іван Іванько, Андрэй Храпавіцкі, малар Мікалай Волкаў, сёстры Рая і Валя Шакура. Адна з іх працуе матарысткай, другая — разнарабочай...» («ЛІМ», 24 лютага 1960 г.).

У адзеле кадрў завода праз некалькі мінут нам далі даведку: ёсць Мікалай Волкаў. Працуе намеснікам начальніка

Аператарная селектыўнай ачысткі масла.

таварнага цэха. А ці той гэта Волкаў, што некалі быў маларом, — трэба ўдакладніць. Што датычыць Андрэя Храпавіцкага, дык ён сапраўды быў бетоншчыкам, але скончыў тэхнікум і з 1962 года працуе дыспетчарам. Сябры, жартуючы, называюць яго «начным дырэктарам».

З Андрэем Уладзіміравічам мы сустрэліся ў дыспетчарскай. Увесь час званіў тэлефон, і дыспетчар заносіў скупыя звесткі на вялізны разграфаваны аркуш паперы. У руках дыспетчара — аператыўнае кіраўніцтва ўсімі працэсамі крэйнга, своечасовае забеспячэнне сыравінай, сувязь з устаноўкамі вакуумных трубчаткаў. Праўдз, удзень гэтыя пытанні вырашаюць у асноўным дырэктар завода Пятро Іванавіч Караткоў або галоўны інжынер Ісаеў. Але ноччу ўсе рашэнні павінен самастойна прымаць дыспетчар. Таму і прызвалі Андрэя Уладзіміравіча «начным дырэктарам».

Так, Храпавіцкі быў бетоншчыкам і вучыўся ў тэхнікуме. Там і сустрэліся мы з ім дзесяць гадоў назад. У год заканчэння будаўніцтва завода Андрэй атрымаў дыплом. Вось з таго часу і працуе дыспетчарам.

— Шукаеце старых знаёмых? — усміхаецца Андрэй Уладзіміравіч. — Калі хочаце расказаць пра іх лёс, дык самая ўдалая кандыдатура — былы малар Мікалай Волкаў.

Сустрэліся з ім, Мікалай Аляксандравіч лічыць, што яго лёс — звычайны лёс простага савецкага чалавека. Будаваў завод, цяпер працуе на ім. Вось Зоя Грышанавіч — іншая справа. Пра яе можна нарыс цэлы...

Знайшлі Зою Грышанаву. Яна цяпер старшы лабарант таварнай лабараторыі завода.

Прозвішча яе цяпер — Мятла. Так, многія з тых, хто дзесяць гадоў назад будавалі завод, працуюць на ім аператарамі, лабарантамі, дыспетчарамі. Тады ж прыехалі на будоўлю сёстры Рая і Валя Шакура. Працавалі і вучыліся. Цяпер Рая — супрацоўнік аддзела забеспячэння, Валя — эканаміст канторы Нафтазбыту.

Помню, у тую першую нашу паездку мы пазнаёміліся з брыгадзірам муляроў Іванам Бахірам. Яго брыгада ўзводзіла карпусы галоўнай тэхналагічнай устаноўкі, жылыя дамы на вуліцы Маладзёжнай, сярэдняю

Старшы лабарант таварнай лабараторыі Зоя Мятла.

школу. Знаёмства наша адбылося ў час абедзеннага перапынку каля разбуранага нямецкага дота. Хлопцы ахвотна пазіравалі фатографу і жартавалі, што здымак гэты гістарычны. Брыгаду тады называлі «прафесарскай» — кожны рабочы ва-

лодаў дзвюма спецыяльнасцямі, а Бахір меў шостыя разрады па трох спецыяльнасцях. Вечарам мы сустрэліся зноў. Іван больш гаварыў пра непадладкі на будоўлі, абяцаў напісаць у ЦК, і мы адчувалі, што працуе ён па-гаспадарску, падзяржаўнаму падыходзіць да справы.

За дзесяць гадоў Іван Сямёнавіч не страціў юнацкага запалу, тае ж апантанасці да працы. Два разы запар яго выбіралі дэпутатам гарадскога Савета. За выдатную працу ўзнагародзілі ордэнам «Знак Пашаны», прысвоілі званне «Заслужаны будаўнік БССР». Стаў Іван Сямёнавіч камуністам.

Мы сустрэліся на кватэры. Бахір быў трохі заклапочаны — старэйшая дачка Эма трымала выпускны экзамен па фізіцы. Між іншым, вучыцца яна ў той школе, што калісьці ўзводзіў бацька.

— Куды яна збіраецца? — пацікавіліся мы.

— У нас працуе філіял Беларускага тэхналагічнага інстытута. Мабыць, туды. Па нафце...

НА ВУЛЦЫ МАЛАДЗЁЖНАЙ

«...На паліцах бібліятэкі звыш пядзі ўмясці тамоў кніг. Чытачоў — 850 чалавек.» («ЛІМ», 24 лютага 1960 г.).

Вуліца Маладзёжная цягнуцца ўздоўж Заходняй Дзвіны кіламетры на два. Гэта галоўная магістраль горада, забудаваная шматпавярховымі дамамі. У цэнтры горада — плошча Будаўнікоў. Названа ў гонар калектываў будаўнічых і мантажных арганізацый, што стварылі прамысловы вузел горада вялікай хіміі. Гэта запісана на мемарыяльнай дошцы, якая замацавана на адным з будынкаў. На плошчы — гасцініца на 160 нумароў, вузел сувязі, адміністрацыйны будынак, Палац

Намеснік начальніка таварнага цэха Мікалай Волкаў.

культуры. У ім гарадская бібліятэка. Кніжны фонд яе — 27 тысяч тамоў, якімі карыстаецца каля трох тысяч чалавек. Ёсць яшчэ тры прафсаюзныя бібліятэкі, дзве гарадскія, дзіцячая, заводская жалезабетонных вырабаў і аўтабазы.

— Ну, а перспектывы? Якім горад будзе яшчэ праз дзесяць гадоў? — спыталі мы ў старшыні гарсавета А. Цітова.

— Ваша газета пісала ўжо пра перспектывы горада. Хутка распачнем забудову двух новых мікрараёнаў. Гэта будуць раёны буйнапанельных, дзевяціпавярховых дамоў. Пачалі класці лінію трамвая. Яна звяжа горад з прамысловым вузлом. Трамвай будзе хуткасны — 70 кіламетраў у гадзіну. Такіх у краіне няма. Што яшчэ? Плянруем Дом піянераў, яшчэ адну гасцініцу. Вось, на жаль, не можам закончыць стадыён-цяжкаватая са сродкамі.

Аляксей Ігнавіч раскаваў грунтоўна, не ўтойваў цяжкасцей і недахопаў.

Цэлы вечар мы прасядзелі ў Палацы культуры. У глядзельнай зале была сустрэча моладзі са знатнымі людзьмі краіны. На другім паверсе ішлі рэпетыцыі драматычнай студыі, заняткі кінастудыі, харавога і танцавальнага калектываў. У дзень выбараў самадзейных артысты дадуць некалькі канцэртаў на выбарчых участках.

Мы зноў на вуліцы Маладзёжнай. І некалі міжволі паміж вяртала нас у не вельмі далёкае мінулае, калі тут стаяў палатняны гарадок. Паміж двух радоў палатак ішла шырокая сцежка. Яе жартам называлі Маладзёжнай вуліцай. Так і засталася яна Маладзёжнай...

І. КЛАЗ.

Рэжысёр драматычнай студыі Наваполацкага Палаца нафтавікоў Барыс Лівін і аматары самадзейнай сцэны вучаніца 10-га класа Тацяна Ліхачова і работніца хімкабіната Зіна Баркоўская. Фота Ул. КРСКА.

У МАСТАЦТВЕ нашага свету неразлучны чалавек і грамадства, асоба і народ, рэвалюцыя і камунізм. Па самой унутранай сваёй сутнасці гэта рэвалюцыйнае, камуністычнае жыццёсцвярдальнае мастацтва і не можа быць іншым. Адмовіцца ад усяго гэтага — значыць адмовіцца ад самога мастацтва новага тыпу.

Швейцарскі мастацтвазнаўца Якаб Буркхард вызначыў гістарычнае значэнне эпохі Адраджэння як «адкрыццё сцэты і чалавека». Але гісторыя ўстанавіла каласальную дыстанцыю паміж гэтым адкрыццём і поўным выдзяленнем «света і чалавека» іх сапраўднай сутнасці, якая выяўляецца ў выніку, як пісаў К. Маркс, «сапраўднага вырашэння супярэчнасцей паміж чалавекам і прыродай, чалавекам і чалавекам, сапраўднага вырашэння спрэчкі паміж існаваннем і сутнасцю, паміж апрадмечваннем і самасцвярджаннем, паміж свабодай і неабходнасцю, паміж індывідуам і родам». Узнікшая ў эпоху Адраджэння мара аб новым тыпе чалавека, які ўбірае ў сябе самыя лепшыя духоўныя, псіхалагічныя, фізічныя рысы, самыя наштоўныя агульначалавечыя маральныя нормы, выпрацаваныя народнымі масамі ў шматвяковай працы і барацьбе, абаялася на так званы «геральчны індывідуалізм». Хутка прыйшла ў супярэчнасць гэта мара і з буржуазнымі грамадскімі адносінамі, якія складаліся. Працэс фарміравання новага чалавека паслабляўся з катастрафічнай хуткасцю: усе сілы ішлі на пераадоленне вялікіх супярэчнасцей. Пераадолець іх не ўдалося.

Калі ж чалавецтва ўзнялося на новую ступень развіцця, мара аб homo ubersafe аказалася не толькі арганічнай часткай вялікага вучэння, аб рэальных шляхах пераўтварэння ўсяго свету, але і патрабаваннем, патрэбай самой рэчаіснасці. З найбольшай сілай гэта адчуў і выказаў У. І. Ленін.

Не мог не адчуць гэтага патрабавання і такі чужы выразнік новых запатрабаванняў жыцця, якім у мастацкай літаратуры з канца XIX стагоддзя з'явіўся Горкі. Цяжка сказаць, ці былі вядомы маладому Горкаму словы Маркса аб сапраўдным вырашэнні супярэчнасці паміж чалавекам і прыродай, чалавекам і чалавекам як аб вырашэнні вышэйшай загадкі гісторыі. Але нельга не звярнуць увагі на той факт, што іменна ў вырашэнні гэтай задачы бачыць галоўную ролю свайго існавання герояў слаўтай горкаўскай паэмы «Чалавек».

Дастаткова звярнуцца да такіх твораў, як «Рускі лес» Леаніда Ляонава, другой кнігі «Узнятая пална» Міхаіла Шолахава, філасофскага цыклу вершаў «Чалавек» Эдуардаса Межэлайціса, лірыка-філасофскай эпапэі «Сярэдзіна веку» Уладзіміра Лугаў-

скога, паэм «Кроў і попель» і «Сцяна» Юстынаса Марцінявічуса, раманаў «Тронка і «Сабор» Алеся Ганчара, каб адчуць, як узрастае ўдзельная вага філасофскага пачатку ў савецкай літаратуры. Яно і зразумела: мастацкі паказ будаўніцтва новага свету «ў поўны рост» немагчымы без раскрыцця сапраўднай інтэлектуальнай сілы яго. Тым больш, што ў наш час, калі, як справядліва адзначаў Леанід

звяртаецца да кожнага сустрачнага і папярэчнага з нязменным пытаннем: «Для чаго жываць?» — зусім не выпадковы для нашай літаратуры. Тое ж пытанне мучыць герояў рамана «Дзень для будучага» Паўла Заграбельнага. «Для чаго чалавек жыве на зямлі? — пытаецца адзін з іх і працягвае: — Гавораць, каб працаваць. А навошта працаваць? Гавораць, каб жыць. Замкнутае кола. На-

па-мастацку ўзнаўляе яго, мы назіраем, гавораць словамі Маркса, «сапраўднае прысваенне чалавечай сутнасці чалавекам і для чалавека», «поўнае вяртанне чалавека да самога сябе як да чалавека грамадскага, г. зн. чалавечнага, якое адбываецца свядомым чынам і з захаваннем усяго багацця дасягнутага развіцця».

Што збліжае сучаснага савецкага чалавека з чалавекам эпохі Адраджэння і ў чым іх розніца?

Гэтак жа, як чалавек Адраджэння, будаўнік камунізма праяўляе выключнае давер'е да арганізуючай і пераўтваральнай сілы розуму. Але, упарта азалодаваючы ўсім дасягненямі чалавечых ведаў, няспынна развіваючы іх, ён не толькі не сумняваецца ў сваёй здольнасці «растлумачыць» з дапамогай гэтай сілы свет, але і рашуча перабудоўвае яго. Гэта робіць чалавека камунізма адначасова і працаўніком, і творцам, і філосафам. Гэтак жа, як і чалавек эпохі Адраджэння, ён любіць філасофію, калі карыстацца словамі Пятрані, «сапраўдную, якая жыве не толькі ў кнігах, але і ў розумах, заключаецца ў справах, а не ў словах». Савецкі чалавек мае выразнае ўяўленне аб уласным гістарычным прызначэнні і, ведаючы зусім рэальны шлях пераўтварэння вялікага ідэалу ў рэчаіснасць, робіць сваю справу з такой сілай, з такім энтузіязмам, з такім размахам, якіх не ведала эпоха Адраджэння. А самае галоўнае, ён пачынае сапраўды з асновы асноў. Не менш чым чалавек Адраджэння ён верыць у добры пачатак чалавека, у яго самабытнасць, здольнасць быць яркай асобай. Але калі ў аснове светапогляду чалавека Адраджэння быў так званы «гуманістычны індывідуалізм», дык у аснове светапогляду будаўніцтва камунізма ляжыць гуманістычны калектывізм.

У адрозненне ад чалавека Адраджэння наш сучаснік не ўскладае надзей на «моцную асобу», а верыць у моц народа, узброенага прадаў і лідэрамі, і таму ніколі не адрываецца ад яго, а жыве і творыць разам з ім. Вось чаму галоўны якасці будаўніцтва новага свету з часам не бяднеюць, як у чалавека Адраджэння, а ўзбуіняюцца, узбагачаюцца, памнажаюцца. Ён становіцца духоўна і душэўна больш багаты, больш своеасаблівы як асоба.

Адзак наш шлях наперад характарызуецца не аднымі набыткамі. Няма даводзіцца перажываць і страт. Тым не менш увесць ход нашага жыцця з неаспрэчнасцю сведчыць аб тым, што добрага ў нас становіцца больш. Вось чаму ўсёвызначальным пафасам сацыялістычнага рэалізму з'яўляецца пафас жыццёсцвярдання, а асноўным героем — новы чалавек, будаўнік камунізма.

Аляксандр АЎЧАРЭНКА

КАМУНІЗМ — ЧАЛАВЕК — МАСТАЦТВА

Арткул вядомага літаратуразнаўцы і крытыка прафесара Аляксандра Аўчарэнкі, які мы прапануем увазе чытачоў, публікуецца ў скарачаным выглядзе. Падкам ён выйдзе ў 6-м нумары часопіса «Москва».

Ляонаў, «свет ледзь не штодзённа заглядае за край быдзці з трапятаннем», у творчых людзей не можа не нарадзіцца думак у дзесяць разоў больш моцных, чым то be or not to be. Бо Гамлет вырашаў за сябе, а чалавецтва сёння адказвае за агульную культуру і цывілізацыю.

Канечне, умовы нашага жыцця, вучэнне марксізма-ленінізма, рэвалюцыйны вопыт і захапляючы прыклад непасрэдных барацьбітоў і будаўнікоў новага свету паскарэюць працэс фарміравання асобы. Ды і працякае ён у нашага сучасніка не так, як у чалавека мінулых эпох або ў людзей з інашага сацыяльнага свету. Але з гэтага зусім не вынікае, быццам пошукі адказаў на «праклятыя пытанні» ў савецкага чалавека менш напружаныя ў інтэлектуальных і эмацыянальных адносінах, чым, скажам, у Андрэя Балконскага або П'ера Вязухава. Шляхі ж вырашэння нашымі людзьмі пытанняў аб прызначэнні чалавека, сэнсе яго дзейнасці значна больш разнастайныя і цікавыя.

Герой рамана Уладзіміра Цендракова «За бягучым днём» настаўнік Бірукоў, які пакутліва шукае адказ на пытанні: «Дзе быць? Кім быць?», супярэчлівы, дадзены ў злёгку іранічным асяяленні вобраз сельскага кінамаханіка Грыні Мамійчука ў рамана «Тронка» Алеся Ганчара, які

вошта жыць — вось што мяне цікавіць».

Пустыя пытанні? Не, не пустыя. Спрэчку аб чалавеку, аб сэнсе яго існавання выдучуць героі амаль усіх твораў савецкай літаратуры апошніх гадоў. І мы радуемся таму, што нашы пісьменнікі, адказваючы на гэтыя пытанні, не абмяжоўваюцца заклікамі, дэкларацыйнымі рашэннямі, што ў іх творчасці ўсё больш правільна суразмяраецца ўся дзейнасць сучаснага будаўніцтва камунізма з тымі неабмежаванымі магчымасцямі, якія моцна праяўляюцца ўжо сёння і раскрываюцца з сапраўды фантастычнай сілай, калі камуністычнае грамадства будзе пабудавана. Больш таго, мы перакананы: без смелага заглядвання ў будучыню, без выразнага бачання перспектывы ўсяго жыцця немагчыма па-сапраўднаму паказаць ні свет, які будзеца, ні яго будаўніцтва. Яны могуць быць рамантызаваны? Ну і што ж? «Калі, нарэшце, чалавек яшчэ і не дасягнуў тых вышынь, на якіх мы іншы раз бачым яго ў сваім паэтычным уяўленні, — гаворыць Эдуардас Межэлайціс, — дык дазвольце паэту адчуць ні з чым не параўнанае пацудоў маці-парадзікі. Якая маці, кормячы грудзямі сваё дзіця, не малюе яго ў будучым вялікім, прыгожым, шчаслівым?»

У самім жыцці і ў літаратуры, якая

Музей Бялыніцкага-Бірулі

Вітольд Казтанавіч Бялыніцкі-Біруля, народны мастак Беларусі і РСФСР, нарадзіўся ў Бялыніцкім раёне. Тут, у Крынках, прайшло маластва будучага мастака.

Землякі Бялыніцкага-Бірулі свята шануюць памяць народнага мастака рэспублікі, які ў сваёй творчасці адлюстравуе характэрна і прыгажосць роднага краю.

Есць у Бялынічах ціхая вуліца ў зялёных прысадах. Завецца яна Першамайскай. Пад густымі шатамі бяроз стаіць невялікі домік. На ім нядаўна з'явілася шыльда «Бялыніцкі мастацкі музей імя Бялыніцкага-Бірулі».

Адкрыццю музея быў прысвечаны мітынг, у якім прынялі ўдзел прадстаўнікі мясцовых партыйных, савецкіх і камсамольскіх органаў, рабочыя, служачыя, калгас-

ны лясніцкіх мясцін, якія ў свой час напісаў Вітольд Казтанавіч — «Шалаш у Разліжэ», «Разліжэ з лодкай» і волжскі пейзаж з Ульянаўска.

І вось у залы гэтага невялікага сціплага музея прыйшлі першыя наведвальнікі. Адна зала прысвечана экспазіцыі карцін, з'яўдаў знатнага земляка. Тут сабраны 23 работы В. Бялыніцкага-Бірулі. Сярод іх «Асенні вецер», «Восень», «Куст рабіны», «Маладыя бярозкі» і іншыя.

У наступных трох пакоях размясцілася экспазіцыя

твораў беларускіх мастакоў, якія перададзены Бялыніцкаму музею з фонду Дзяржаўнага мастацкага музея. Экспануюцца жывапісныя работы А. Шыбнёва, І. Карацева, З. Паўлюскага, П. Даниеля, М. Даўгяля, скульптура С. Селіханова, В. Казака, І. Місько, Б. Палічука, В. Пасуева.

У кнізе водгукаў новага музея з'явіліся першыя запісы. Наведвальнікі дзеляцца сваімі ўражаннямі, выказваюць падзяку за цудоўны падарунак.

Д. КУДЗЕЛЬКА.

Удава мастака Алена Алксееўна Бялыніцкага-Біруля сярод наведвальнікаў.

У адной з залаў музея.

Фота М. ЖАЛУДОВІЧА. (БЕЛТА).

БЕЛАРУСКАЯ ДЗЯРЖАўНАЯ КАНСЕРВАТОРЫЯ

імя А. В. ЛУНАЧАРСКАГА

АБ'ЯўЛЯЕ ПРЫЁМ

на 1970 год

У АСІСТЭНТУ-СТАЖЫРОУКУ

па спецыяльнасцях: ФАРТЭПІЯНА, СКРЫПКА, ВІЯЛАНЧЭЛЬ, ФЛЕЙТА, ГАБОЯ, ЦЫМБАЛЫ, БАЯН, ДОМРА, ХАРАВОЕ ДЫРЫЖЫРАВАННЕ І КАМПАЗІЦЫЯ НА НАВУЧАННЕ З АДРЫВАМ І БЕЗ АДРЫВУ АД ВЫТВОРЧАСЦІ.

У асістэнт-стажыроўку прымаюцца асобы абодвух полаў, не старэй 30 гадоў, якія маюць закончаную вышэйшую адукацыю, паспяхова здалі конкурсныя экзамены па спецыяльнасці, гісторыі КПСС і замежнай мове ў аб'ёме праграмы для вышэйшых навучальных устаноў.

Экзамен па спецыяльнасці ўключае раздзелы:

- выкананне сольнай праграмы (для выканаўцаў);
- сачыненне (для кампазітараў);
- рэфэрат па метадычым выкладанні спецыяльнасці (апрача кампазітараў);
- калокіум па пытанні метадыч. педагогікі і выканання.

Заява ў асістэнт-стажыроўку падаецца на імя рэктара вышэйшай навучальнай установы з указаннем выбранай спецыяльнасці і формы навучання (дзённая, завочная) з прыкладаннем:

- а) асабістага лістка па ўліку квадраў з фотакарткай, памерам 6x4;
- б) характарыстыкі з апошняга месца работы або навучальнай установы, якая рэкамендуе ў асістэнт-стажыроўку;

Пашпарт і дыплом аб заканчэнні вышэйшай навучальнай установы прад'яўляецца асабіста.

Заявы прымаюцца да 30 чэрвеня па адрасе: Мінск-80, вул. Інтэрнацыянальная, 30.

Уступныя экзамены для паступаючых на вучобу з адрывам ад вытворчасці і без адрыву ад вытворчасці з 1 па 10 ліпеня.

ДА МІШНЕВІЧ дабраўся, калі ў вёсцы зашарэла. Увесь дзень з хмарнай навясці падаўся драбноткі дожджык. І мае чаравікі раскілі, як мочаныя сыраежкі. У думках я кляў елату больш, чым рэдактара, якому ўздумалася гэтакі макрэчай паслаць мяне ў далёкую вёску, што і прыляпілася не там, дзе трэба: не на выспе, а ў лагавіне, ля ўзбалотку. Пры сабе я меў намандрароўку і рэдактарскі наказ: прывезці нарыс пра токара-наватара Пятра Чарнышова. «Добра напішаў... — падахвочваў рэдактар. — А там і яшчэ што цікавае знойдзеш. Саўгас «Мішневічы» вялікі і багаты»...

Мінуўшы тры хаты, я павярнуў на трапяткое святло ў чацвёртай — да хаты галоўнага інжынера саўгаса Віктара Фёдаравіча Нямцова. Ледзь ступіў на ганак, як рыпнулі дзверы і выйшаў гаспадар.

— Мне да токара Пятра Чарнышова трэба, — павітаўшыся, сказаў я. Тут жа і адрэкаментаваўся: хто, адкуль.

— Есць такі токар. Дарэчы, Пётр Канстанцінавіч і на цымбалах хораша грае. Каб вы толькі паслухалі!.. Сёння ў клубе канцэрт, то можа сходзім?

Ішлі абочынай ля прысадаў, дзе яшчэ не вельмі замясілі гразь. Мой спадарожнік аказаўся гаваркім.

— Працавень ён, Чарнышоў, пашукаць такога. Любую дэталю на станку вытачыць. Трактарысты ды шафёры гатовы яго на руках насіць. Часцяком іх выручае.

У клуб завіталі, калі ішоў канцэрт. Усе крэслы былі занятыя, і мы прымасціліся на лаўцы, дзе стаяў бак з вадой.

— А зараз паслухайце мелодыі, якія выканае на цымбалах Пётр Канстанцінавіч Чарнышоў, — аб'явіла загадчыца клуба Таіса Кандраценка.

На сцэну выйшаў сярэдніх гадоў мужчына ў зграбным касцюме. Задумнены поглядам акінуў залу і ўдарыў па струнах. Па залу паплылі чароўныя гукі... Вочы цымбаліста блішчалі, мелодыя вярэдзіла душу.

Які ўсе, я шчыра пляскаў у далоні і спахнаўся, калі зала аціхла. У думках пачаў вырысоўвацца сюжэт нарыса. Можна, прыкінуў, пачаць з канцэрта? Раскажу, што Чарнышоў — не толькі токар умель, але і цымбаліст...

З канцэрта вяртаўся з Пятром Канстанцінавічам і загадчыцай клуба Таісай Кандраценка. Таіса ішла крышку наперадзе, пераскоквала лужыны, і я ўспамінаў, як яна з гэткай лёгкасцю пыхала па сцэне.

Воддаль прысад зачарнела будыніна. Пад вонкамі разраслося і перавесілася праз жардзінні кустоў.

— Во, мы і дома... — Чарнышоў рыпнуў весніцамі.

Пярэдні пакой быў цеснаваты, але ўтульны, дамашні. На адне ляжалі тоўстыя жаўтабокія агурыні — спяліліся на насенне. Ля печы вісеў пук зелля. Другі пакой быў прастарэйшы, застаўлены мэбляй. Пётр беражліва паклаў на тумбачку цымбалы.

— Даўно, Пётр Канстанцінавіч, граеце? — спытаў я.

Ён сеў супраць мяне, аблакаўся на сталец, задумаўся.

— Пачаў да вайны

яшчэ, падлеткам. Цымбалы старыя. Гісторыю сваю маюць...

— Гісторыю?

— Дзед мой на іх іграў, потым бацька. Толькі лепей, чым я. Нібы і струны не тыя... Па-праўдзе, то так і ёсць. Тыя струны асколкам бомбы пасекла. — Ён узяў у рукі цымбалы. — Бацьце? Меціна ад асколка... Каб трохі ніжэй — на трэскі разляцеўся б інструмент. А так толькі струны замяніў, вышчанку прыклеіў.

...Тым летам сям'я Чарнышовых часта хадзіла на бераг Дзвіны. Усаджваліся звычайна пад маладой калінай. Бацька Пятра — з цымбаламі, маці і сястра са скрышкамі. Людзі збіраліся як на кірмашы. Старэйшыя слухалі сямейны струнны аркестр, а маладзейшыя скакалі. Іншы

у дзіўных касках, з закасанымі рукавамі. Было гэтак крэйз у той дзень, калі маці з сястрой выправіліся ў суседнюю вёску да родзічаў. Петраку надакучыла аднаму сядзець у хаце. Узяў цымбалы, выйшаў на двор, сеў на бярозавы круглячок і ўдарыў па струнах. Завінелі яны на ўсе Мішневічы. Здалося, што няма на свеце вайны, няма кровапраліцця, а ёсць толькі мелодыя... І не заўважыў, як з'явіліся ў вёсцы немцы.

Трое з аўтаматамі зайшлі ў двор Чарнышовых. Пятрок спахнаўся, ускочыў з бярозавыга круглячка і хацеў бегчы ў хату. Але немец кінуў:

— Іграй!

Пятрок зноў сеў на круглячок, загаварыў, заспявалі цымбалы. Немцы стаялі побач, маўчалі, слу-

Каб спадабалася маёру музыка...

Пятра залічылі ў музычны ўзвод стралковага палка. Часта выступаў ён перад байцамі, граў палізу перадавой. Сярэбраны звон струн нібы гаў рапы.

Неяк на ўзлеску ў час перадышкі рота абступіла Пятра.

— Сыграй сваё, беларускае.

І паплылі над палынай мелодыі. Паплылі да вярочных траншэй. Там учулі цымбалы. У адказ з тых акапаў пачулася другая музыка — мінамётныя залпы. Адна міна разарвалася зусім блізка. Цымбалы зачэпілі асколак: ніводнай струны не пакінуў.

Забедаваў Пятрок: навошта ён цяпер у палку без цымбалаў? Новых струн няма. Проста дрот не нацягнеш...

Выручыў стары знаёмы. Цяпер ён быў ужо не з трыма, а з адной шырокай лычкай, — аднекуль прынёс струны і таўставатыя і танчэйшыя.

— Ой, дзе вы раздабылі? — узрадаваўся Пятрок.

І зноў Пятра абступілі салдаты, зноў гучалі цымбалы.

Пасля вайны Пётр Чарнышоў закончыў у Маскве тэхнічнае вучылішча, працаваў там на заводзе. Неяк прыехаў у родныя Мішневічы правесці сястру (маці памерла). Цэлы дзень хадзіў па знаёмых мясцінах ля Дзвіны. Каліна, ля якой калісці іграў усёй сям'ёй на цымбалах і скрыпках, амаль усохла: відаць, яе пакрымсалі асколкі — побач утравела глыбокая варонка. Вечарам выйшаў на двор, усеўся на лавачку пад кіленам і зайграў на цымбалах. Двор залюўлілі Пятровы равеснікі, старэйшыя і маладзейшыя вясцоўцы...

Дні праходзілі хутка, бы іх падганяў хто. Настаў час ад'язджаць. Пётр упакаваў чамадан, сабраўся.

— А можа б... застаўся? — уздыхнула сястра.

— Заставайся, Пётр Канстанцінавіч. Ну, чым кепска ў нас? Калі на тое пайшоў, і зарабляем добра, — падбівалі сябры-равеснікі. — А характаво якое навокала!..

Падумаў. Саўгануў пад ложка чамадан і сказаў:

— Добра, застаўся. Толькі ў Маскву з'езджу. Звольніцца ж трэба.

Праз тыдзень зайшоў у канцэлярню саўгаса «Мішневічы». Там здзівіліся нават: кваліфікаваны спецыяліст, з Масквы, у вёску просіцца!

Пётр усміхнуўся:

— Я такі ж масквіч, як і вы. Тут, у Мішневічах, рос.

— Добра. Пакажы нашым хлопцам рабочую зашкву.

І ён паказаў. Палюбілі ў вёсцы Пятра, ужо не толькі за цымбалы, але і за старанную працу. Камуністы саўгаса прынялі яго ў партыю. Прысвоілі званне ўдараўніка камуністычнай працы.

...За вонкамі ў вёшчыку паштаў ветрык-нізавік, па шыбах звонка барабанлі дажджавыя кроплі. А мы ўсё гутарылі з Пятром Канстанцінавічам. І калі, здаецца, усё перагаварылі ўжо, я папраціў:

— Пётр Канстанцінавіч, сыграйце яшчэ на цымбалах...

Мікола ВОРАНАЎ

раз бацьку падмянуў Пятрок. Вядома, не так, як бацька, біў па струнах, не заўсёды ў лад, але ж таксама выходзіла. Вясцоўцы здзівіліся:

— Глядзі, дзед калісь граў, бацька грае і гэты пракуднік бяроцца...

Тым цёплым чэрвеньскім вечарам у суботу гулялі над Дзвіной ля каліны зацягнулася пазней звычайнага. Біў па струнах цымбалаў бацька, вадзілі смыкамі маці з сястрой — скрыпкі аж захліпаліся, намагаючыся перапець адна адну. Гаманілі, весяліліся вясцоўцы. Пятрок так і не дачакаўся канца: спаць захачаўся.

Назаўтра прагнуўся... Плача маці, задумены сядзіць, абхапіўшы рукамі галаву, бацька, знерухомела ля століка сястра. Што сталася? Здаецца, і сварак не было ў хаце...

— Мама, ты плачаш? Тата, што з табой?

Маўчаць. Потым маці кажа:

— Вайна, дзетка... Бацька на вайну пойдзе...

Пяць чэрвеньскае сонца. З-пад ног шырэм прысакам узнімаецца пыл. Маці з бацькам ідуць узбочынай па занудранай пылам траве. Побач басынож тупаюць Пятрок і сястра.

— Калі што са мной здарыцца, дык ты не дай іх у крыўду... — кінуў на дзядзю бацька.

— Косця, што ты хоць гаворыш! — боль вырваўся з матчыных грудзей, зноў пакаціліся з вачэй слёзы.

А на развітанне бацька моцна пацалаваў усіх, Петраку ж наказаў:

— Беражы дзедзю цымбалы. Пайграем пасля перамогі.

Пайшоў ён на вайну, а ў Мішневічах хутка чужыя салдаты з'явіліся —

халі. Ці іх чаравала музыка, ці ўразіў юны цымбаліст? Доўга стаялі перш чым павярнуць з двара.

Потым вясцоўцы жартавалі:

— Пятрок цымбаламі выратаваў сваіх курэй...

Ішоў час.

Мацней грывелі на ўсходзе гарматныя залпы, набліжаліся да Шумлінскага раёна. Праз тыдзень ужо на вуліцы Мішневіч заляскалі гусеніцамі танкі з чырвонымі зоркамі. Паваліла пяхота. Пятрок дзяжурў на вуліцы ля студні. Безупынку рыпеў журавель. Запыленыя, стомленыя салдаты ўсмакілі сцюдзёнку. Пятрок углядаўся ў твары байцоў і усё думаў, ці не паддзізе да студні бацька. Заскочыў неак у хату, а маці, скрыжаваўшы на грудзях рукі, галосіць, слязьмі заліваецца. Убачыла Петрака, абняла — вялая, пакутная.

— Печечка, родненькі... Не вернецца бацька... Пад Полацкам яго...

Да горла падкаціўся горкі, што куколь, камяк. Доўга маўчаў. Потым узяў цымбалы і пайшоў на вуліцу. Пастаяў там, адважыўся, падышоў да байца з трыма лычкамі на пагонах.

— Вазьміце мяне ў армію. Пятнаццаць гадоў ужо.

— Вінтоўкі не панясеш, малы.

— А я на цымбалах вам буду іграць.

Усміхнуўся баец, прывеў хлапчука да камбата.

— Таварыш маёр, во хлопце просіцца ў армію. Бацька загінуў.

— Мы адпомсцім за бацьку.

— Ён хоча на цымбалах іграць нам.

Ударыў Пётр па струнах. Каб паказаць сябе.

ТАКОЕ ПРИЗВАННЕ

Праца бібліятэкара. Якая непрыкметная яна на першы погляд. Выдаць чытачу кнігу. Здаецца, не так гэта і цяжка. Або даць параду, падказаць, як сарыентавацца ў кніжным моры. Зноў жа — не вялікая праца. Але якой вялікай падрыхтаванасці яна патрабуе ад бібліятэкара. Колькі яму трэба ведаць, перачытаць самому, нарэшце, як трэба ведаць густ, скільнасці, планы сваёй чытаной, каб правільна выбраць кнігу. Якія вялікія патрабны бібліятэкару веды, каб стоячы каля кніжнай паліцы, быць сапраўдным логікам у кніжным моры.

Гэтыя думкі не вычытаныя. Яны прыходзяць да мяне не раз, калі я слухаю разам змястоўныя і глыбокія адказы нашых студэнтаў на экзаменах. Яны прыходзілі да мяне і раней як роздум над шматгадовым вопытам — сваім і сваіх калег. Як роздум не простага бібліятэкара, а выкладчыка бібліятэчнай справы ў Магілёўскім бібліятэчным тэхнікуме.

Але ці становіцца гэты роздум выкладчыка перакананнем нашых сённяшніх і былых студэнтаў? Думаю, што становіцца. Нашы выхаванцы працуюць сёння ва ўсіх кутках рэспублікі. Мы, выкладчыкі, сочым за іх працай, іх вопытам, перапісваемся. І радуемся, што выхоўваем аднадумцаў сваіх, стараных работнікаў складанай бібліятэчнай справы.

Ці даўно, здаецца, вучыўся ў нашым тэхнікуме М. Ласоўскі? А прайшоў час — ужо былі наш студэнт скончыў Мінскі педагагічны інстытут. Цяпер ён працуе ў Хоцімскім раёне, загадае Трасцінскай сельскай бібліятэкай, і бібліятэка гэта — адна з лепшых у вобласці, з'яўляецца школай перадавога вопыту па камплектаванні кніжных фондаў, краязнаўстве і прапагандзе беларускай літаратуры. І гэта не простая фармальнасць. Бібліятэка мае багацейшы вопыт па прапагандзе беларускай кнігі, а вопыт гэты ідзе ад ведання беларускай літаратуры семім Ласоўскім, ад яго жывых кантактаў з многімі беларускімі пісьменнікамі.

Гэты энтузіязм бібліятэчнага работніка характэрны і для многіх іншых нашых выхаванцаў. Мне кожны раз прыемна гаварыць пра Р. Дабрыньку, якая каля дзесяці гадоў загадае чытальнай залай Клімавіцкай дзіцячай бібліятэкі і змагла зрабіць яе месцам цікавай масавай работы. У актыве бібліятэкі вельмі цікавыя людзі, у рабоце тут заўсёды шмат выдумкі, фантазіі, і невыпадкова маленькія чытачы амаль увесь вольны час праводзяць тут, за цікавай кнігай, у сустрэчах з пісьменнікамі, бывалымі людзьмі, камсамольскімі і піянерскімі работнікамі. Для кожнага чытача, маленькага і старэйшага, бібліятэка стала як бы яшчэ адным, самым цікавым і вельмі неабходным у жыцці, пакоем роднага дома.

Аб сваіх выхаванцах можна гаварыць шмат і з вялікай радасцю. Звычайна, калі я гэта раблю, калі думаю аб працоўнай радасці сваіх былых вучняў, мне здаецца, ды я і пераканана ў гэтым, што яны вельмі многае для сваёй работы ўзялі ад тых масавых мерапрыемстваў, якія мы пастаянна праводзім у тэхнікуме. Сапраўды, дзе ж яшчэ гэтак хутка малады чалавек, будучы спецыяліст, навучыцца разумець іншых, адчуваць людскія мары і пошукі, проста гаварыць з людзьмі, слухаць людзей, дзяліцца з імі, як не ў час падарожжаў, сустрэч са сваімі будучымі чытачамі, як не ў калектывных вечарах, дыскусіях, размовах. А ўсё гэта так патрэба бібліятэкару, які ўвесь час сярод людзей, для людзей жыве і працуе.

Асабліва старанка рыхтуем мы заўсёды да сустрэч з лепшымі бібліятэкарамі, сваімі калегамі. Тут ужо размова ідзе і аб вольцы работы, і аб цяжкасцях, якіх няма ў нас, бібліятэкараў. Да кожнага такога вечара самі студэнты старанна прыбіраюць залу, афармляюць кніжныя выстаўкі, развешваюць плакаты, рыхтуюць мастацкую самадзейнасць. Такія вечары для нас — як святы. Бо бібліятэчная работа для нас — святыня ў сэрцы на доўгае жыццё. На такіх сустрэчах у нас шмат гаворкі пра кнігу, пра чытача, пра тую радасць, якую прыносяць цікавыя кнігі і адданыя ёй чытачы. Праўда, не заўсёды лёгка выхаваць у чалавека такую адданасць. Але іншага выйсця няма ў нас, бібліятэкараў, як праз усе цяжкасці, пры любых абставінах радніць чалавека з кнігай, з ведамі, з характавом і мудрасцю друкаванага слова.

Такое наша прызвание.

Такое прызвание ў нашых выхаванцаў.

Л. КЛЮЕВА,
выкладчыца Магілёўскага бібліятэчнага тэхнікума.

С. Бык (Гродзенская вобласць). «Пакаці-гарошак».

В. Камоцкі (Мінск). «Палаўнічы з сабакам».

І. Мацюк (Гродзенская вобласць). «Мішка-ласун».

С. Гуткоўскі (Мінск). «Суседкі».

ЯШЧЭ зусім нядаўна мы падводзілі вынікі конкурсу на лепшы праект забудовы цэнтра Мінска з перспектывай на 2000 год і далей. Конкурс быў вельмі плённы, і я ведаю, што пасля яго многія архітэктары абласных цэнтраў Беларусі таксама пачалі тос-сёе прыкідваць. Але правесці шырокія конкурсы на праект/лепшай забудовы цэнтраў Магілёва, Гомеля, Брэста, Віцебска, Гродна здавалася тады амаль немагчымым.

Прайшоў год, і вось першая ластаўка—надведзены вынікі рэспубліканскага конкурсу на стварэнне эскізнага праекта планіроўкі і забудовы цэнтра і паўднёвага жыллага раёна Віцебска. У конкурсе, наладжаным Дзяржбуда БССР і Віцебскім гарвыканкам, узялі ўдзел чатыры аўтарытэтных калектывы: галоўны праектны інстытут «Белдзяржпраект», Віцебскі і Гомельскі абласныя філіялы «Белдзяржпраекта» і Інстытут будаўніцтва і архітэктуры Дзяржбуда БССР.

Першае месца журы прысудзіла віцеблянам (архітэктары: М. Алееў, Э. Георгіева, В. Галавачоў, А. Данілава, У. Данілаў, З. Даўгяла, В. Малахаў, З. Озерава; інжынеры: Л. Эйгорні, А. Маргаліс, І. Новікава, Н. Райхельсон), другое — доўлідам Гомеля (архітэктары: В. Заграбелны, Я. Казлоў, Л. Патапаў, Л. Стукачоў, І. Вірукова, С. Крывашэў, Л. Тамкоў, А. Шабалін; інжынеры: І. Дубаў, Л. Каланішкіў), заахвочвальнымі прэміямі былі ўзнагароджаны аўтарскія калектывы інстытута «Белдзяржпраект» (архітэктары: Г. Булдаў, Ю. Гліна, Я. Міневіч, В. Кашырыч, М. Пракалей, Л. Салдатава, К. Сташкова, Л. Сабалеўская, Б. Кудраватых; інжынеры: Л. Каўчыскі, А. Носаў, А. Асядоўская) і інстытута будаўніцтва і архітэктуры (архітэктары: І. Атраховіч, Я. Ліневіч, А. Лысенка, С. Васілевіч, М. Жлабо, Э. Кляўко, Я. Фарбераў, В. Кузьменка; інжынеры: Э. Арцёмчык, В. Паштоўскі, Н. Галіна).

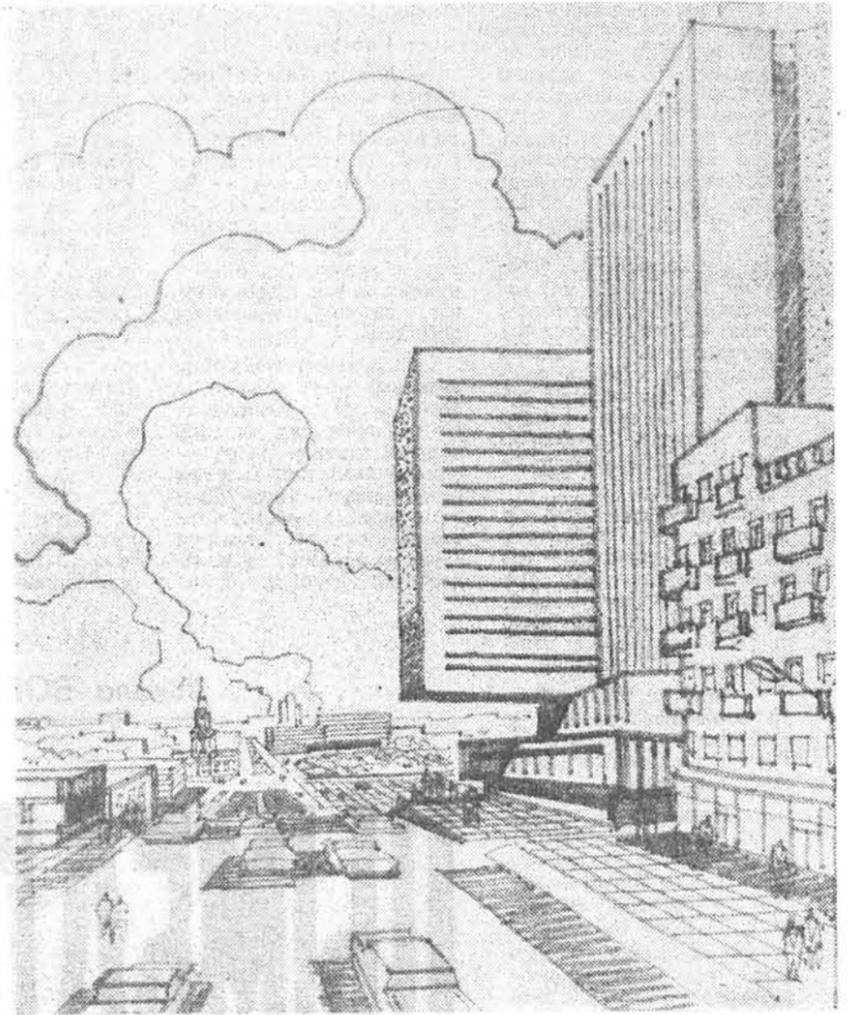
Якім жа ўяўляюць сабе Віцебск праз трыццаць гадоў доўліды?

Віцебскія архітэктары, перш чым прыступіць да распрацоўкі праекта, прааналізавалі тэмпы росту свайго горада. Па іх падліках у 2000 годзе ў Віцебску будзе каля паўмільёна жыхароў. Можна менавіта таму віцебляне не толькі захапіліся вырашэннем горадабудаўнічых і планіровачных праблем цэнтра, а аддалі вялікую ўвагу і перспектывам развіцця жыллёвага раёна на поўдні, паўднёвым усходзе і захадзе Віцебска.

Планіровачным стрыжнем паўднёвага жыллага масіву, на думку аўтараў, павінна стаць доўгая, прыгожая эспланада, якая арганізуе забудову, надасць ёй арыгінальны выгляд, паспрыяе ўзбудуенню сеткі ўстаноў перыядычнага і эпизодычнага карыстання, дапаможа вырашыць праблему транспарту. Збудова гэтага раёна вырашана даволі рэалістычна, з улікам будаўнічай базы.

Але найбольш цікавыя прапановы віцебскія доўліды зрабілі ўсё ж такі па цэнтры горада.

Зона агульнагарадскога цэнтра вырашана імі ў выглядзе складанай прасторавай сістэмы ўздоўж Заходняй Дзвіны, Лучосы і Віцбы. Аўтары правільна паставілі пытанне аб стварэнні ў Віцебску новай цэнтральнай плошчы. Але, на думку журы, яны не вельмі дакладна знайшлі для яе месца. Архітэктары Віцебска прапануюць зрабіць гэту плошчу ў раёне плошчы Свабоды, перакрыўшы рух па вуліцы Фрунзе і лясны частку старога парку. Гэта нічым не апраўдана. Гаміль-

Такім уяўляюць віцебляне цэнтр свайго горада.

КОНКУРС ІДЭЙ

чане таксама плануюць у Віцебску новую цэнтральную плошчу, але адводзяць ёй месца ля скрыжавання галоўных транспартных артэрыяў горада—вуліц Леніна і Смаленскай шашы. Тут больш свабодна і, акрамя таго, плошча ў гэтым месцы дапаможа ўтварыць прыгожы рачны фасад Віцебска, адміністрацыйныя будынкі ў 18—22 паверхі дазваляць закрыць нецікавую ў архітэктурна-мастацкіх адносінах забудову вуліцы Чарняхоўскага.

Асноўную кампазіцыю гарадскога цэнтра віцебляне вырашылі як складаную сістэму архітэктурных ансамбляў на левым беразе ракі. Тут прадугледжаны пешаходныя зоны, бульвары, эспланады, непасрэдна звязаныя з прышыпкамі транспарту, прыгожыя і арыгінальныя будынкі гарадскіх устаноў.

Аўтары адмовіліся ад жорсткага функцыянальнага заніравання цэнтра. Яны прапануюць больш гібкае, шматфункцыянальнае заніраванне, якое не парушыць гарадскіх традыцый, дазволіць захаваць і разумна скарыстаць стары цэнтр Віцебска, багаты помнікамі старажытнай культуры і архітэктуры.

Асновай вулічнай сеткі будучага Віцебска пераможы конкурс лічаць два дыяметры: Смаленскую шашу і яе працяг на захад і вось вуліц Чарняхоўскага—Леніна. Дыяметры звяжа калыдавал магістраль бесперапыннага руху, на якой можна будзе пусціць частку транзітнага транспарту. Такая структура магістралю амаль цалкам вырашыць праблему транспартнага

абслугоўвання і архітэктурна-планіровачнай арганізацыі цэнтры Віцебска.

Цікава, што ў якасці асноўнага віду транспарту віцебскія архітэктары прапануюць выкарыстаць скарысны трамвай, які ў раёне цэнтры мяркуецца пусціць па неглыбокіх тунэлях. Гэта прапанова выклікала вялікую цікавасць у журы, у кіраўніцтва горада, прыйшлася па душы віцеблянам.

У праекце гомельскага філіяла «Белдзяржпраекта» таксама былі дадзены прагнозы развіцця Віцебска на 2000 год. Прадугледжваючы бурны рост горада, доўліды з Гомеля прапануюць вельмі чоткую планіроўку. Яны разбіваюць горад на некалькі прамысловых раёнаў. З аднаго боку гэта можа быць цікава, бо дазволіць разгрупаваць патокі транспарту, але з другога—непакоіць. Некаторая замкнутасць кампазіцыі можа перашкоджаць далейшаму развіццю горада ўшыркі.

Аўтарскі калектыв з Гомеля правільна паставіў задачу—стварыць архітэктурны ансамбль цэнтры такім чынам, каб галоўным кампазіцыйным стрыжнем яго была Заходняя Дзвіна. Дзелявы цэнтр, паводле гэтага праекта, вырашана размясціць, на аб'ёмнай у некалькі ярусаў платформы. Высотныя будынкі ўздоўж берагу будуць ствараць вельмі маляўнічы сілуэт. У паўднёвым раёне агульнагарадскога цэнтры мяркуецца размясціць галоўны спартыўны комплекс горада, у які ўвойдуць стадыён на 25 тысяч гледачоў, вялікая гасцініца і шмат іншых збудаванняў. Такі ансамбль ля самага берагу вельмі ўдала завер-

ЧАСОПІСЫ У ЧЭРВЕНІ

«ПОЛЫМЯ»

У часопісе надрукаваны паэма Аркадзя Куляшова «Далёка да акіяна», закончэнне дакументальнай аповесці Алеся Савіцкага «Сталавары» і апавяданне Лідзіі Арабей «Вузлы».

Пад рубрыкай «Новыя пераклады» змешчаны апавяданні фінскіх пісьменнікаў (пераклад А. Шарахоўскай) і апавяданне Мігеля Анхеля Астурыяса (пераклад з іспанскай Ул. Шахаўца).

Увазе чытачоў часопіс прапануе нарыс Кастуся Кірзэнкі «Тры месяцы ў Амерыцы», а таксама артыкул Сямёна Букчына «Чахаў шле пасылку ў Крычаў».

У раздзеле «Крытыка і літаратурназнаўства» са словам пра Кузьму Чорнага выступаюць Мікола Лобан, Барыс Сачанка, Вячаслаў Адамчык.

У нумары змешчаны артыкул Аркадзя Куляшова «Аб новай зямлі» (да 60-годдзя Аляксандра Твардоўскага), кніжны агляд Аляксандра Баршчэўскага «Польскае літаратурнае 25-годдзе». Пра мастака Міхася Савіцкага — гаворка ў артыкуле Віктара Шматава.

Рубрыка «Сярод кніг». Тут надрукаваны рэцэнзіі Ю. Свіркі (на выбранае Г. Бураўкіна), К. Цвіркі (на аповесць А. Ставера «Пад канвоём»), Ф. Яфімава (на першую кніжку вершаў Ул.

Скарынікіна «Буслы над аэрадромам») і Л. Выгоннай (на манаграфію А. Падлужнага «Фаналагічная сістэма беларускай літаратурнай мовы»).

«МАЛАДОСЦЬ»

Часопіс адкрываецца вершамі дзевяцікласніка Мінскай сярэдняй школы Паўла Марціновіча. Свае вершы ў нумары змясцілі Ніл Гілевіч і Сяргей Грахоўскі. У часопісе надрукаваны аповесць Яўгена Радкевіча «Буяла лета», трыпціх Івана Навуменкі «Свято ў вокнах», абразок Ніны Гарагляд «Сіняя вясна».

Многа старонак адведзена польскім пісьменнікам.

Увазе чытачоў прапанаваны эцюды В. Віткі «Лісты трывожных дзён» (з жыцця Кузьмы Чорнага), артыкул

М. Тычыны «У лабараторыі пісьменніка», інтэраў з артыстамі Уладзімірам Уладзімірскім і Ірынай Ждановіч, верш Кузьмы Чорнага «Роднае поле».

У нумары змешчаны фотарэпартаж В. Ждановіча «Надзеі радаснай зярнятка», артыкулы М. Воранава «Нашчадкі» і Л. Коласава «Прысвечаны героям».

Пад рубрыкай «З бланкета журналіста» надрукаваны нататкі А. Тоўсціка «Попел Хірасімы грукае ў сэрцы».

З даследаванням «Балгарыстыка ў беларускім літаратурназнаўстве» выступае балгарскі пісьменнік Георгій Вылачэў.

У часопісе змешчаны таксама артыкулы Ул. Гніламёдава «Хто яны — людзі?», Міхася Трушко — «200 старонак пра заводскае жыцц-

шыць кампазіцыю гарадскога цэнтра і ў той жа час сфарміраваць прасторавы выхад цэнтру ў адну з асноўных зон адпачынку віцязьбінаў — бераг Лучыны.

Удала гомельскія праектанты здолелі ўпісаць у будучую сістэму ансамбляў цэнтру і гістарычную зону Віцебска з помнікамі архітэктуры і старою забудовай. Даволі тактоўна ўводзяць яны ў гістарычны цэнтр новыя будынкі з сучасным сілуэтам. Відца, што праектантаў вельмі клопоціць, каб сучаснае і старажытнае было ў добрым суладдзі, не парэчылі адно аднаму.

Журы падаліся вельмі цікавымі прапановамі гамільчан на развіцці сістэмы зялёных радыусаў горада. Скверы, бульвары, дэкаратыўныя пасадкі вельмі удала ўпісваюцца ў галоўную зону адпачынку гарадскога цэнтру, надаюць яму ўтульнасць і нейкую асабліваўнасць. Ланцугі зялёныя быццам сцягнуць вуліцы бліжэй да цэнтру, звяжучь асобныя комплексы, зробяць больш зручнымі і пешаходнымі сувязі.

Аднак нельга не сказаць, што побач з вельмі цікавымі і трапнымі прапановамі ў праекце гамільчан ёсць і некалькі вельмі сур'ёзных памылак. Пачае, недастаткова прадумана жыллёнае будаўніцтва ў асобных мікрараёнах, на другое, недасканалы рашэнне транспартных праблем. Плануючы цэнтр горада 2000-га года, аўтары падаюць на цэнтральных вуліцах... трамвай.

Цікава рашаюць рэканструкцыю і забудову раёнаў на правым беразе Заходняй Дзвіны архітэктары мінскага інстытута «Белдзяржпраект». Яны ўлічваюць планіровачныя і прыродныя асаблівасці горада, старую, апорную забудову і ў той жа час даволі тактоўна ўводзяць у яе новыя глыбокія шматпланавыя кампазіцыі, якія нададуць правабярэжнаму Віцебску нечаканыя акцэнтны. Такое рашэнне дазволіць раскрыць асноўныя ансамблі горада ў бок ракі, прывесці чоткае заправажанне цэнтру. Мінчане выдзяляюць пад адміністрацыйна-дзелавую зону раён плошчы Свабоды, культурна-асветніцкі цэнтр плануюць вакол плошчы Леніна і Тэатральнай, камунальную зону ў раёне Смаленскай шашы. Само па сабе такое рашэнне цікавае, але віцязьбіна, якія захоўваюць гістарычнае і традыцыйнае заправажанне, здаецца, бліжэйшыя да жыцця.

Цікавымі, але на некаторых пытаннях даволі спрэчнымі выглядаюць прапановы Інстытута будаўніцтва і архітэктуры Дзяржбуда. У аснову далейшага развіцця горада аўтары гэтага праекта наклалі прынцыпова новую трактоўку ўсёй планіровачнай структуры горада і гарадскога цэнтру. Яны прапанавалі свае асаблівыя прынцыпы лінейнага развіцця горада па абодвух берагах Заходняй Дзвіны, а грамадска-адміністрацыйны і культурны цэнтры як адзіную кампактную зону — у раёне плошчы Свабоды.

Конкурс скончаны. Пераможцы названы. Але гэта не значыць, што ўжо заўтра ў Віцебску пачнецца будаўніцтва новага цэнтру наводзе аднаго з прапанаваных праектаў.

Чаму? Ды таму, што ў задачы конкурсу не ўваходзіла канчатковая і дэталёвая распрацоўка. Журы больш цікавілі арыгінальнасць рашэнняў, трапныя думкі, агульныя ідэі, якія б дазволілі сфармуляваць больш-менш падрабязную і вывераную рэкамендацыю на далейшым праектаванні.

Вопыт правядзення конкурсаў на праектаванні забудовы цэнтру Мінска і Віцебска даказаў іх вялікую карысць. На чарзе — Гомель, Магілёў, Гродна і Брэст.

Я. ЗАСЛАЎСКІ,
кандыдат архітэктуры.

ГРАМАДЗЯНСКАЯ ПАЗІЦЫЯ ПІСЬМЕННІКА

З АДКРЫТАГА ПАРТЫЙНАГА
СХОДУ СП БССР

9 чэрвеня ў Саюзе пісьменнікаў БССР адбыўся адкрыты партыйны сход беларускіх літаратараў. Доклад «Аб грамадзянскай пазіцыі пісьменніка» зрабіў галоўны рэдактар штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» Л. Прокша.

Беларуская пісьменніцкая арганізацыя з часу яе стварэння заўсёды стаяла і стаіць на цвёрдых ленынскіх пазіцыях партыйнасці і народнасці мастацтва, кіруюцца ў сваёй дзейнасці метадамі сацыялістычнага рэалізму, дапамагае партыі выходзіць актыўна будаўніцкую новага грамадства. І калі зайшла гутарка пра грамадзянскую пазіцыю пісьменніка, дык не дзеля таго, каб высвятляць яе. Яна для ўсіх ясная. Гаворка ідзе пра тое, каб спрыяць яшчэ большаму ідэйнаму і мастацкаму росту творчасці кожнага мастака, яго грамадскай актыўнасці.

— Аб грамадзянскай пазіцыі пісьменніка перш за ўсё гавораць яго творы, — значае дакладчык. Калі твор напісаны ад сэрца, з глыбокім пранікненнем у сутнасць з'яў навакольнага жыцця, з унутраным перакананнем і яснасцю пазіцыі, то пісьменнік пераконвае такім творам і чытача. Калі ж аўтар гаворыць невыразна, хавае свае думкі, імкнецца патрапіць «модным» густам і пляням, дык ён толькі топчацца на месцы. Творчы з ясным светапоглядам, цвёрдымі ідэйнымі перакананнямі могуць не любіць яго праціўнікі, але яны вымушаны паважаць яго. Яркім прыкладам нам у гэтым быў і будзе заўсёды Уладзімір Ільіч Ленін.

У рэдакцыі часопісаў і газет, працягвае дакладчык, часам пападаюць творы, няспелыя ў ідэйных і мастацкіх адносінах. Творчы працэс — працэс складаны і пакутлівы. Часам літаратура, як таму салдату, здаецца, што галоўныя падзеі фронту адбываюцца ў тым месцы, дзе ён выкапаў сабе акопчык. Абавязак нашай партыйнай арганізацыі і кожнага камуніста — садзейнічаць таму, каб такі літаратар узняўся вышэй свайго акопчыка і ўбачыў увесь фронт барацьбы за нашы светлыя ідэалы, за ідэі Камуністычнай партыі.

Далей Л. Прокша падрабязна спыняецца на ролі крытыкі ў асветленні сучаснага літаратурнага працэсу, гаворыць пра тое, што некаторым крытыкам не стае ваўнічасці і прынцыповасці ў ацэнцы твораў літаратуры, што крытыка хістаецца часам то ў бок нястрымнай пахвалы, то ў бок неабгрунтаваных заган. Але час правярае прагнозы крытыкі, заўважае дакладчык.

Азірнемся назад, гаворыць ён. Як шчодра гадоў дзесяць таму выдавала крытыка аванс некаторым пачаткоўцам за першыя апавяданні. У якой меры яны спраўдзілі гэты надзеі? Добрым выключэннем тут можа быць Іван Пташнікаў, які разлічыўся за «аванс» і перад крытыкамі, і перад чытачамі.

Далей дакладчык гаворыць пра тое, што партыйнай арганізацыі трэба больш клапаціцца пра выхаванне маладой зменны літаратараў, пільней сачыць за яе творчым ростам, аказваць ёй больш дзейную дапамогу пасля прыёму ў Саюз пісьменнікаў, даваць магчымасць маладым літаратарам паглыбляцца ў сваю хвалюючыя праблемы нашага жыцця, актыўна далучаць іх да грамадскай работы.

Многія беларускія пісьменнікі, падкрэслівае Л. Прокша, вядуць вялікую партыйную і грамадскую работу, з'яўляюцца членамі розных камісій і дэпутатамі савецкіх органаў, часта сустракацца са

сваімі чытачамі непасрэдна там, дзе працуюць людзі: на новабудовлях і прамысловых прадпрыемствах, у калгасах, саўгасах і навучальных установах. Але ў партыйнай арганізацыі Саюза пісьменнікаў ёсць і такія людзі, якія стаяць у баку ад грамадскай работы. Яны тым самым наносзяць шкоду перш за ўсё сабе, трацяць сувязь з масамі, пазбаўляюцца магчымасці глыбока і грунтоўна ведаць тое, што хвалюе ў сучасны момант працоўнікоў горада і вёскі.

Як падкрэсліў у заключэнне Л. Прокша, грамадскі абавязак пісьменніка — аператыўна адгукацца ў перыядычным друку, праз радыё, тэлебачанне на актуальныя падзеі часу, дапамагаць партыі ў выхаванні савецкіх людзей.

— Мне б хацелася засяродзіць увагу прысутных, — сказаў, выступаючы ў спрэчках па дакладзе, А. Русецкі, — на павышэнні грамадскай актыўнасці пісьменнікаў. Безумоўна, яна рэалізуецца ў першую чаргу ў творчасці кожнага з нас. Таму нам неабходна павысіць ролю творчых секцый Саюза пісьменнікаў, бо іх цяперашняя работа не адпавядае запатрабаванню часу. Ці не адвыклі мы радавацца поспеху сваіх паплекнікаў па працы? — значае ён. А. Русецкі раіць практыкаваць правядзенне на партыйных сходах творчых справаздач пісьменнікаў-камуністаў, падкрэслівае важнасць і адказнасць пісьменніцкіх выступленняў у жанры публіцыстыкі, асабліва на маральна-этычныя тэмы, звязаныя з выхаваннем моладзі.

А. Міронаў у сваім выступленні падзяліўся думкамі, што ўзніклі ў яго ў выніку даўніх кантактаў з арганамі аховы грамадскага парадку, заклікаў пісьменнікаў больш грунтоўна даследаваць працэсы, што адбываюцца ў асяроддзі маладога пакалення савецкіх людзей і даваць ім яркае мастацкае адлюстраванне.

— Пытанне, якое мы сёння разглядаем на адкрытым партыйным сходзе, — сказаў І. Шамякін, — надзвычай сур'ёзнае і актуальнае. І добра, што гаворка вядзецца ў нас у шырокім плане, што на сходзе абмяркоўваюцца праблемы, якія маюць вялікае значэнне для творчасці кожнага пісьменніка. Сапраўды, пакуль што ў нас вельмі мала твораў на сучасную тэматыку. У чым прычына? Давайце падумаем, ці дастаткова мы ведаем усё, чым жыве сёння наша грамадства? Нам трэба часцей сустракацца з людзьмі, ведаць задачы, якія яны вырашаюць на прадпрыемствах, у калгасах і саўгасах, у навучальных і навукова-даследчых установах.

І. Шамякін гаворыць пра тое, што нашы творчыя здабыткі ва ўсіх жанрах, асабліва ў драматургіі, наводзяць на роздум, што работа секцый Саюза пісьменнікаў носіць залішне акадэмічны характар, выказвае думкі, як павысіць ролю саюза ва ўсіх галінах культурнага жыцця рэспублікі.

Прынцыповасці, партыйнай страснасці ў сцвярдзенні ленынскіх ідэалаў, недахопам крытыкі, адказнасці мастака перад часам і народам прысвяціла сваё выступленне Е. Лось. Яна адзначыла, што нашы ідэалагічныя ворагі пільна сочаць за творчасцю беларускіх пісьменнікаў, не грэбуюць нават тым, каб запалохаць людзей, якія даюць ім належны адпор.

— Давайце ж мабілізуем усё свае сілы, веды і натхненне, — гаворыць Е. Лось, — дзеля таго, каб нашы творы неслі людзям святло і радасць, абраменьвалі іх нязгасным святлом ленынскіх ідэй, натхнялі на новыя здзяйсненні.

М. Аляксееў, выступіўшы ў спрэчках, шмат увагі ўдзяліў распрацоўцы пісьменнікамі ваенна-гістарычнай тэматыкі, стварэнню высокамастацкіх твораў на ваенна-патрыятычную тэму, асабліва твораў пра сённяшні дзень Савецкай Арміі.

Думкамі пра стан дзіцячай літаратуры і крытыкі падзяліліся С. Шушкевіч і Я. Герцовіч. Яны выказалі слушныя прапановы наконт таго, як актывізаваць работу секцый і партыйнай арганізацыі Саюза пісьменнікаў.

Па разгледжаным пытанні сход прыняў адпаведную пастанову.

РЭСПУБЛІКАНСКАЯ ВЫСТАУКА- КОНКУРС САМАДЗЕЙНАГА МАСТАЦТВА

В. Ульянаў (Мінск). «Міядзвездзіныя».

А. Пуцко (Івянец). «Несцерка».

І. Лук (Брэсцкая вобласць). «Сялінка».

Л. Окунь (Бабруйск). «Павешанне лямпы».

цё) (пра нарысы В. Мысліўца), Міколы Дзяшкевіча — «Янка Купала і кніга» і інш.

«БЕЛАРУСЬ»

На першых старонках чэрвеньскага нумара змешчаны артыкулы, замалеўкі, рэпартажы пад рубрыкай «Да выбараў у Вярхоўны Савет БССР».

Пра вучоных Акадэміі навук БССР расказвае ў сваім артыкуле «Напрамак, вызначаны жыццём» віцэ-прэзідэнт АН БССР К. Горай. Генерал-маёр у адстаўцы М. Аляксееў дзеляцца сваімі ўспамінамі ў замалеўцы «На прарыве «Усходняга вала». Часопіс друкуе дзённік штурмана Г. Лысова «З імем Гастэль».

У нумары змешчаны кароткія апавяданні Барыса Гардзея «Дзеці нашага два-

ра», апавяданне Міколы Ваданосава «Залатыя пярсцёнак», «Нарачанскія навелы» Яраслава Пархуты, «Мацней за смерць» (з цыкла «Салдацкі хлеб») Якава Герцовіча, апавяданне польскага пісьменніка Мацея Юзафа Канановіча «Добры дзень, Марылька» (пераклад Янкі Брыля), вершы Пётруса Броўкі, Васіля Макарэвіча, Адама Русака, а таксама нізка вершаў польскіх паэтаў.

Да 70-годдзя з дня нараджэння Кузьмы Чорнага часопіс друкуе артыкул А. Бялевіча «Вялікі дабрадзей». «У маіх землякоў» — так называюцца нататкі маладога паэта Анатоля Сербантовіча, жыццё якога заўчасна абярвалася гэтай вясной.

Знойдуць чытаць у гэтым нумары і байкі Уладзіміра Корбана, гумарэску «Пая-

дымак» Валянціна Зуба, за-
межны гумар.

«НЕМАН»

Часопіс друкуе заканчэнне рамана Івана Мялі «Раскол», пачатак дакументальнай аповесці К. Міхаленкі «Я выбраў неба», апавяданні Сцяпана Грамзіна «Пасля вайны», Алеся Наўроцкага — «Лазня» (пераклад з беларускай А. Наважылава), Мікалая Зубка — «Кавалак хлеба», вершы Надзежды Зверавай, Юрыя Лакербая і Анатоля Грчанікава (пераклад з беларускай мовы Д. Кавалёва).

Раздзел публіцыстыкі прадстаўлены артыкулам Л. Лявонова «Другі хлеб».

60-годдзю А. Твардоўскага прысвечаны новы раздзел з кнігі М. Луканіна

«Якуб Колас расказвае пра сябе».

«Галоўны напрамак — мастацкая праўда» — так называецца артыкул Віктара Каваленкі (размова пра кнігу Н. Пашкевіча «На эпічным напрамку. Подзвіг народа ў беларускім рамане»).

У кніжным аглядзе з рэцэнзіямі выступаюць В. Бечык (на кнігу вершаў І. Ласкова «Белае неба»), Ул. Шахавец (на кнігу У. Парахневіча «Вогненныя віхуры»), В. Бензар (на кнігу Р. Баландзіна «Планета набывае розум»), Г. Колас (на кнігу А. Сабалеўскага «Беларуская савецкая драма»).

Кароткія рэцэнзіі ў нумары змясцілі Ул. Лаўроў (на кнігу В. Вольскага «Пад небаў Афрыкі»), Ул. Машкоў (на кнігу Р. Барадуліна «Раскідач»).

ПА ТОЙ БОК «БЕЗЫМЕНКІ»

У ЗАРАХ Пятра Мікітавіча я не заспеў. Па калгасных справах ён выехаў у Магілёў і вярнуцца мог толькі праз дзень-другі. Размова з ім, на якую мяне падбіваў дырэктар Чэрыкаўскага галаўнога кінатэатра Ліпнякоў, не атрымалася, і я збіраўся вярнуцца назад у Чэрыкаў. Але зусім выпадкова сустрача з даяркам на ферме **квінула** праменьчык на старшыню — якраз з таго боку, з якога мне і хацелася прыгледзецца да чалавека:

— Паехаў засветла. Учора ў кіне быў. Глядзелі, як трэба торф берачы...

— І ён глядзеў?
— Выступаў...

Старшыня калгаса і сельскі кінаэкран. Няма праблемы?.. Падставы для роздому, для размовы — ёсць. Напэўна, ёсць і праблема. Бо, будзем гаварыць прама, пустыю залу, калі на вясковым экране ідзе дакументальны ці навукова-папулярны фільм, не збіраюць яны таго глядача, якога збіраюць «Фантамас» або «Стаўка, больш за жыццё». І не было б каму ў Зарах, як гэта было ў суседніх вёсках, глядзець фільм «Торф у агні», калі б не старшыня.

Не ведаю, пра што гаварыў Пётр Мікітавіч Пяталеў перад дэманстрацыйнай гэтага фільма, але па кароткай размове з даяркам адчуваю, што паміж ім, глядачамі, і кінаэкранам ён быў вельмі патрэбны. Мае адчуванні больш смелыя таму, што падобныя думкі я чуў і раней, і не толькі ад Ліпнякова.

Не сёння і не ўчора зразумеў ён, калгасны старшыня, што развіваць калгасную вытворчасць нельга, калі не даваць калгасніку глыбокіх ведаў і навіейшых звестак па аграэхніцы, заатэхніцы, механізацыі. Кнігі — добра. Семінары — добра. Але мова кінаэкрана хіба слабейшая? І чаму кінаэкран павінен толькі даваць адпачынак, веселіць, зрэшты, чаму ён павінен гаварыць з калгаснікам толькі на тэмы маралі, сусветных падарожжаў, аб каханні і разводах па-італьянску, па-французску, па... Ён жа можа наглядна, канкрэтна, пераканаўча вучыць калгасніка, як весці гаспадарку, даглядаць цялят, рамантаваць тэхніку. Кінагледач яшчэ не прывык да гэтага? Але ж яго можна прывучыць, даказаць карысць, неабходнасць гэтага, прывіць, урэшце, густ. І вось старшыня калгаса прыходзіць у клуб. Пачынаецца сельскагаспадарчы фільм, а ён выходзіць да экрана і вядзе аб гэтым фільме гутарку. Як чалавек з вышэйшай сельскагаспадарчай адукацыяй, вопытны калгасны кіраўнік, ён многае растлумачыць, звяжа матэрыял фільма з прыкладамі свайго калгаса, даець канкрэтныя парады. Калі трэба, папросіць спыніць фільм. Некалікі мінут на размову па тэме — і кінастужка пракручваецца далей...

Вось чаму калгас заўсёды своечасова афармляе дагаворы на паказ навукова-папулярных фільмаў, а мясцовыя кінапракатныя арганізацыі ма-

раць аб тым, каб усе старшыні калгасаў павучыліся ў Пяталева любіць і разумець экран.

Навукова-папулярны і дакументальны фільмы, безумоўна, з поспехам завабываюць свой пастаянны экран на вёсцы, у райцэнтрах. У час нядаўняга фестывалю сельскагаспадарчых фільмаў у Чэрыкаўскім раёне планавалася паказаць 180 кінастужак, а прайшло па экранах 583. У Крычаве мне расказвалі, што дакументальны фільм «Жыццё ў агні» пра былога старшыню калгаса «Рассвет» легендарнага Кірылу Пракопавіча Арлоўскага прыходзіў у перапоўнены залы. Ва многіх раёнах рэспублікі з вялікім поспехам ішлі фільмы «Арліная крыніца» і «Генерал Пушча». Праўдзівая дакументальная аснова, жывы голас нашых сучаснікаў на экране, хваляюць глядача асабліва моцна там, дзе фільм зроблены на вялікім ідэйным зарадзе, на багатым матэрыяле, паймаўтарску. Але...

Гаворку, усё ж, карысна павярнуць і ў другі бок. Ад задаволенасці — да неспакою. Ад прыкладаў радасных — да бязрадасных.

У тым жа Крычаве дырэктар міжраённай кінапракатнай базы Ягор Іванавіч Капсэт вельмі незадаволены тым, што дырэктар саўгаса «Крычавікі» Калачоў ужо трэці год не заключае дагаворы на паказ у саўгасе сельскагаспадарчых фільмаў. Безумоўна, такія адносіны да навукова-папулярнага экрана нельга ўхваляць. Але не варта спынацца лячы Калачова. Ёсць жа і ў яго пэўныя меркаванні? Ёсць. І з лёгкасцю адмесці іх ніяк нельга.

— Я не супраць фільмаў, — кажа ён. — Я супраць фільмаў выпадковых, якія не адпавядаюць профілю гаспадаркі. Наш саўгас жывёлагадоўчы. Шмат садоў. Ёсць цэх па вырабе пладова-ягодных він, торфапрадпрыемства на тэрыторыі саўгаса. Вось і дайце мне фільмы па адкорме жывёлы, доглядае за садамі, па вырабе він, нарыхтоўцы торфу. На такія фільмы дагавор заключаю з радасцю.

Такіх фільмаў база прапанаваць не можа.

Калачоў — гаспадарнік. Кожны саўгасны рубель ён хоча траціць з аддачай, і каб аддача была найбольшай. Хто папракне яго за гэта? Відаць, тут трэба шукаць узаемаразумення і ўзаемаздавальнення.

Студыя «Беларусьфільм» і Міністэрства сельскай гаспадаркі рэспублікі павінны ведаць запатрабаванні гаспадарак, калі плануюць выпуск навукова-папулярных фільмаў. Вядома, магчымасці іх у выпуску сельскагаспадарчых фільмаў не вельмі багатыя, але і не такія бедныя. Да таго ж, у фільматаках кінапракатных баз ёсць шмат цікавых тэматычных сельскагаспадарчых стужак Цэнтральнай студыі навукова-папулярных фільмаў. І тут ужо відавочна кінапракат. Цікавы матэрыял не павінен залежаць ад адрасу і не па адрасе. Тэматыку найўняў фільмаў трэба своечасова даводзіць да ведама гаспадарнікаў. Кіраўнікі і спецыялісты гаспадарак павінны мець

магчымасць загадзя азнаёміцца з гэтымі фільмамі, перш чым заключаць на іх дагаворы.

Лёс фільма, у тым ліку дакументальнага і навукова-папулярнага, у руках не толькі кінематографістаў, якія працуюць над ім. Не ў меншай ступені лёс гэты залежыць ад работніка кінапракату. Наглядны прыклад — з тым жа фільмам «У агні жыцця». У той час, калі ў Крычаве ён ішоў з поспехам, у Касцюковічах сеанс сарваўся — не сабраў глядача. Дырэктар галаўнога кінатэатра А. Емяльянаў тлумачыць: «...Біліся, біліся, каб паказаць фільм з поспехам, а сеанс скажычыўся». Дык мо не так «біліся»? І ці трэба «біцца», каб паказаць добры фільм пра чалавека, які на доўгі час звязваў свой гераічны лёс з Магілёўшчынай, чалавека, аб якім і тут, у Касцюковіцкім раёне, ходзяць легенды. Глядач на такі фільм заўсёды прыйдзе з радасцю, толькі расказаць яму аб гэтым фільме загадзя, хоць каротка пазнаёміць. А гэта лёгка зрабіць і на старонцы раённай газеты, і ў чарговай перадачы раённага радыёвяшчання. Ёсць і іншыя сродкі.

Дарэчы, папярэдні размовы аб навукова-папулярным і дакументальным фільме ў нас амаль не бывае. І гэта ва ўмовах, калі амаль зусім няма рэкламнага матэрыялу на іх. Добра, калі ў вёсцы знойдзецца такі энтузіяст, як Пяталеў. А калі яго няма? Мастацкі фільм яшчэ не выходзіць на экран, а мы ўжо ведаем пра яго з рэцэнзій і водгукаў, знаёмства з рэжысёрам, сцэнарыстам, актёрамі. У гэтым гледачу дапамагаюць і газеты, і часопісы, і тэлевізійны экран. А дакументальны, навукова-папулярны фільм ці то не дарос да гэтага жыцця, ці то яму і забаронена расці, накіравана знікаваць у пясніках кінапракату.

У Ветцы дырэктар галаўнога кінатэатра Міхаіл Аляксеевіч Карэба, калі зайшла гаворка аб рэкламным матэрыяле, раптам зірнуў на мяне з вялікай іроніяй:

— Ёсць рэклама.

— І шмат?

— На ўсё фільмы...

Але тут жа ўсміхнуўся і дадаў:

— Безыменка.

А «безыменка» — гэта чысты аркуш паперы, на якім зверху стаяць два словы: «Сёння ў кінатэатры». Далей — сам кінамеханік павінен паказаць свае мастацкія здольнасці. Чарнілам, фарбай, алоўкам — што ёсць пад рукой. Аб «прыцягальнай сіле» такой рэкламы не варта нават і гаварыць.

Праўда, бывае і не такая рэклама. Капсэт паказваў мне лістоўку, выпущаную Магілёўскай абласной канторай кінапракату да выхаду на экраны фільма «У агні жыцця». Ініцыятыва магла б і парадаваць, калі б... Лістоўка зроблена так сумна, суха, што горш і не прыдумаеш. Тэкст яе агульны, фразы шаблонныя, ніводнай дэталі, жывога штырага аб жыцці героя фільма. Зразумела, нейкую інфармацыю гледачу дае і такая рэклама. Але яна магла б даць яму значна больш, калі б пісалася свежым словам, аб канкрэтных фактах з біяграфіі, калі б выкарысталі кадры з фільма — каларытныя, запамінальныя.

І глядач, і мясцовыя работнікі кінапракату даўно марачу мець па-мастацку зробленую рэкламу да навукова-папулярных і дакументальных фільмаў, асабліва беларускай вытворчасці. Такай рэклама, безумоўна, зрабіла б вельмі многае для выхавання ў людзей добрага густу, належнай рэакцыі ў адносінах да дакументальнага кінематографа. Яна б дапамагла чалавеку адчуць, што дакументальны фільм — гэта нічым не змяняемая крыніца пазнання далёкіх краін і мацёркаў, гісторыі і культуры народаў, шчасліва магчымае наглядна ўбачыць важнейшыя падзеі на зямлі,

самыя цікавыя навіны, адчуць дыханне планеты.

Рэклама, безумоўна, патрэбна. Але ва ўсёй гэтай гаворцы мы не можам не ўлічыць яшчэ адну сілу кінапракату, адну з галоўных, — кіна-механіка.

Я быў у Веткаўскім раёне, калі ішло ўзнагароджанне юбілейнымі ленинскімі медалямі. У кабінце Міхаіла Аляксеевіча Карэбы пачуўся тэлефонны званок. У трубку — голас з вёскі Шарсцін. Званіў старшыня калгаса «Кастрычнік» Васіль Сцяпанавіч Сабалеўскі:

— Ало!.. Ці думаеце вы ўзнагароджваць Нявейкава?

Іван Раманавіч Нявейкаў даўно працуе ў Шарсціне кінамеханікам стацыянера.

— Калі вы не думаеце, дык мы прадставім да ўзнагароды...

Гэта была цікавая размова. Кіна-механік — не член калгаса. Але яго праца для вёскі, для калгаснікаў старшыня лічыў настолькі карыснай, неабходнай і сумленнай, што не мог абыйсці ўвагай.

— Ён жа ў мяне адзін з лепшых прапагандыстаў...

Вось! Прапагандыст ведаў! Гэта і ёсць тая сфера жыцця, дзе кіна-механік асабліва патрэбны. Такіх прапагандыстаў у нас няма і, як правіла, кожны з іх блэр нечым сваім. Нявейкаў праводзіць аб фільме гутарку перад сеансам. Анісім Малдаванаў з вёскі Манастырок Чэрыкаўскага раёна «бярэ» глядача афармленнем клуба. А Уладзімір Махаша-роў, які абслугоўвае вёску Малінаўку, Чудзяны і іншыя, лічыць сваім абавязкам ведаць не толькі ў твар, але і па душы, па інтарэсах кожнага жыхара. Ідучы па вёсцы, ён пагаворыць не з адным чалавекам, зойдзе ў краму, кантору калгаса, у школу, у хату калгасніка — і ўсюды завядае гаворку пра фільм, які прывёз у вёску, пра фільмы, якія будуць ісці заўтра і паслязаўтра. Жывая рэклама.

Энтузіясты ў прапагандзе дакументальнага і навукова-папулярнага фільма ў нас ёсць. Але залішне і абіякаваці, пралікаў. Ці не абіякаваць вінавата ў тым, што нават ў горадзе мы не заўсёды можам паглядзець той або іншы дакументальны фільм? У райцэнтрах, ды і не толькі там, гэтыя фільмы ідуць як дадаткі да мастацкіх фільмаў, але каб асобным сеансам — такога не бывае. Месцамі практыкавалі — малы фінансавы збор. Але практыкавалі, як правіла, удзень, калі людзі на працы. Вячэрні час — манополія мастацкага фільма. Гэтак не толькі ў раённых цэнтрах. У Гомелі напрыклад, дакументальны фільм мае асобныя сеансы толькі ў Палацы культуры чыгуначнікаў, ды і то — два дні ў тыдзень. Калі ж дакументальны фільм ідзе дадаткам да мастацкага, дык зусім не рэкламуецца, глядач не ведае, які фільм даеца да мастацкага і ці будзе гэты дадатак наогул. Ды і ў Мінску глядзельная зала кінатэатра «Навіны дня», якая не ўмяшчае і дзюх соцен чалавек, ужо не адпавядае цікавасці людзей да дакументальнага кінематографа.

У навукова-папулярнага і дакументальнага фільма свая дарога да глядача. На гэтай дарозе павінна заўсёды гарэць зялёнае святло. У гэтым зацікаўлены і глядачы, і кінематограф, гэтага вымагае і наш час з яго імклівай паводкай інфармацыі.

Такія думкі з'явіліся ў мяне ад сустрэчы з кінаэкранам — вясковым і гарадскім. Не ўсе набалелыя праблемы закрануты ў гэтай карэспандэнцыі. Але гаварыць аб набалелым трэба.

В. КАРАМАЗАУ,

спец. кар. «Літаратуры і мастацтва».

У АБОРОНУ ЗЯЛЁНАГА ДРУГА

Беларускае таварыства аховы прыроды аб'ядноўвае каля дванаццаці тысяч пярвічных арганізацый. Амаль паўтара мільёна яго членаў стаяць на варце аховы прыродных багаццяў рэспублікі.

Актыўна працуюць сябры прыроды ў Дубровенскім раёне Віцебскай вобласці. Тут амаль у кожным калгасе, саўгасе, школе, прадпрыемстве ёсць пярвічная арганізацыя таварыства.

95 арганізацый створана ў Ваўкавыскім раёне. З удзелам шырокай грамадскай аргани-

зуюцца мясціны саду, тэльні лесу і іншыя масавыя мерапрыемствы. У саўгасе «Зара» сябры прыроды ачысцілі тры закінутыя сажалкі. Зараз у іх разводзіцца люстраны карп і амурскі карась. Такая ж работа праведзена ў саўгасе «Ваўкавыскі», на тэрыторыі вучэбнай гаспадаркі «Войтказічы». Новыя парк і скверы пасаджаны ў калгасе «Радзіма», «Бальшавік», у саўгасе «Шылавічы» і «Рось», на сядзібах пясчазавода і прамкамбіната. Славіцца добрымі справамі ваўкавыскія кветкаводы. Летам горад нагадвае суцэльны кветнік. Страка-

тыя духмяныя дываны ўпрыгожваюць парк і скверы, вуліцы і балконы дамоў. Кветкі ваўкавыскіх аматараў прыроды не адзін раз паказваліся ў Маскве на Выставі дасягненняў народнай гаспадаркі. Кветкаводы В. Ральф, І. Матусевіч і Г. Жабран былі ўзнагароджаны дыпломамі першай ступені.

Хто б ні лабіваў у Горках, з удзячнасцю пасля будзе прыгадваць маляўнічы куток Беларускай сельскагаспадарчай акадэміі. Тут жыве і працуе ўлюбены ў прыроду чалавек — заслужаны дзеяч культуры рэспублікі Дзямян Раманавіч Навікаў. Пад яго кіраўніцтвам створаны дэдралагічны сад, у якім сабрана звыш 600 відаў раслін.

— Сяч жыцця, — гаворыць Д. Навікаў, — я бачу ў тым, што саджу дрэвы, даглядаю кветкі, што выходзяць у моладзі любоў да прыроды роднага краю.

Можна яшчэ нагадаць многа шчырых сяброў прыроды, якія з захапленнем працуюць, каб зберагчы і памножыць яе багацце і красу. Летась, напрыклад, у рэспубліцы пры ўдзеле грамадскасці было закладзена 1318 паркаў і сквераў, 2497 алей, азеляніна тэрыторыя 40 тысяч прадпрыемстваў, устаноў, школ, балніц, клубуў, сядзіб калгасаў і саўгасаў. Дзекаратыўнымі і пладовымі дрэвамі абсаджана звыш трох тысяч кіламетраў вуліц і дарог.

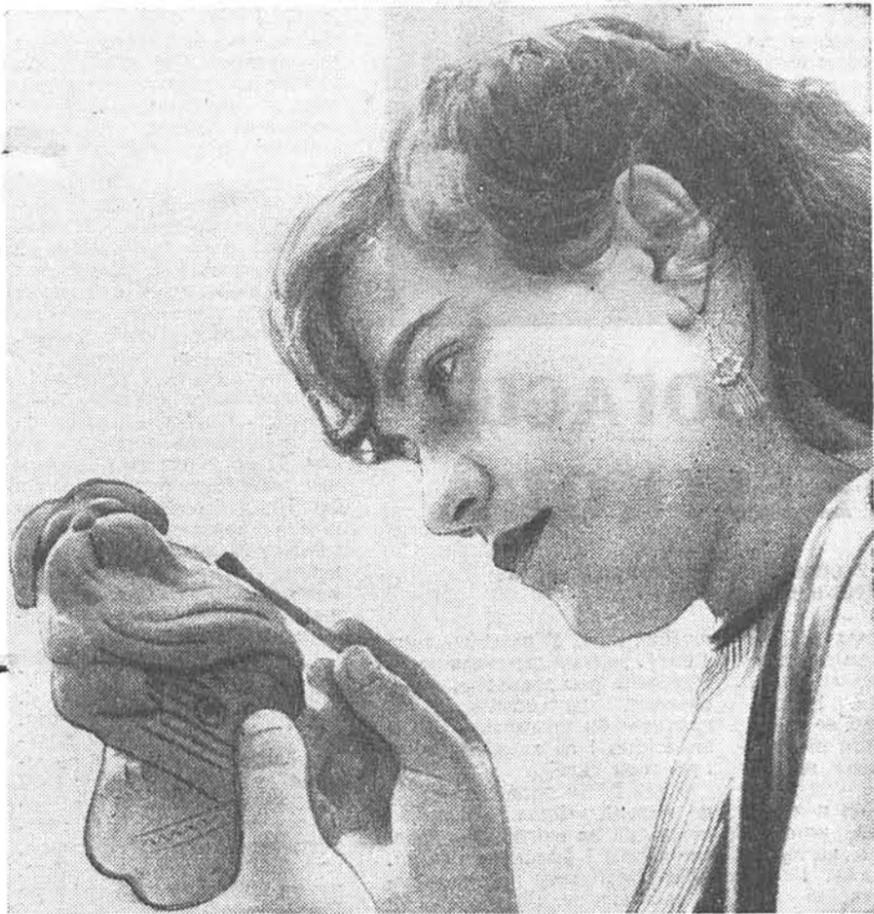
Добрага слова заслугоўваюць і юныя сябры прыроды. У рэспубліцы працуюць 263 школьныя лясы, якія даглядаюць 65 тысяч гектараў лесу.

І ўсё ж ёсць падставы гаварыць пра тое, што ахова прыроды ў нас мае шэраг істотных недахопаў. Мала яшчэ ў рэспубліцы пярвічных арганізацый таварыства. Яны створаны толькі ў трэцяй частцы калгасаў і саўгасаў рэспублікі. Многія пярвічныя арганізацыі слаба прапагандуюць сярод моладзі веды аб прыродзе і яе багаццях.

Яшчэ не ўсюды як след ахоўваюцца месцы масавага адпачынку працоўных, помнікі прыроды, вядзюцца дзейная барацьба з браканьерамі, забруджваннем рэк, азёр, лясоў.

Словам, ёсць яшчэ да чаго прыкласці зусілу аматарам прыроды. Плечу ім.

Б. ПЯРКОУСКІ,
супрацоўнік Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па ахове прыроды.

Работы мазырскага мастака Мікалая Пушкарка добра вядомы ўсім. Пацешныя маленькія чалавечкі, па майстэрску вылепленыя ім з простага гліны, выклікаюць вялікую зацікаўленасць у наведвальнікаў рэспубліканскіх мастацкіх выставак. Зараз на мазырскай фабрыцы мастацкіх вырабаў пачынаюць масавы выпуск сувеніраў з керамікі. Першай прадукцыяй новага цэха будзе скульптуркі М. Пушкарка.
На здымку, які зрабіў фотакарэспандэнт БЕЛТА Ч. Мезін, — аддзельніца А. Бялюк расфарбоўвае статуэтку «Гусляр».

«БЕЛАРУСКІ СУВЕНІР»

Такую назву атрымаў эстрадны калектыў Белдзяржфілармоніі, створаны на базе старога ансамбля «Лявоніха».

Памянялася не толькі назва, але і рэпертуар, у калектыў уліліся новыя выканаўцы. Сярод іх інструментальны ансамбль «Дыксіленд», эстрадныя артысты — вядучыя праграмы Ганна Рыжкова, вакаліст Уладзімір Зяміраў і іншыя.

Сваё «бальное хрышчэнне» новы калектыў атрымае ў гарадах Расійскай Федэрацыі, куды ён выехаў у двухмесячную гастрольную паездку. Бела-

рускія эстрадныя песні і танцы пачуюць і пабачаць жыхары Масквы і Разані, Ульянаўска і Казані, Пензы і Тамбова, Саратава і Куйбычава, Волгаграда і Астрахані.

Асабліва адказнымі будзе выступленні ансамбля ў месцах, звязаных з жыццём і дзейнасцю У. І. Леніна. Новая праграма будзе для жыхароў многіх гарадоў Расійскай Федэрацыі сапраўдным беларускім сувенірам.

За час гастрольнай паездкі беларускія майстры дадуць больш 60 канцэртаў, на якіх пабываюць тысячы аматараў радаснага жанру.

ГОРКАЯ СТРАТА

Трагічна загінуў Леанід Якубовіч... Ён працаваў на Салігорскім камбінаце. Хадзіў на працу з роднай вёскі Радкава, што ў паўгадзіны хадзіць ад камбіната і дзе ён жыў са старой маці. На гэты раз ён выйшаў на працу раніцай, бо заступіў на першую змену, спусціўся з клецы ў шахту — і там здарылася бяда. На паверхню ён не вярнуўся.

Усе мы, хто ведаў Леаніда Якубовіча, з вострым болем сустрэлі сумную вестку. Леанія быў таленавіты паэт, мы ўскладалі на яго вялікую надзею. І падставу для такой надзеі давалі не толькі яго вершы, але яшчэ і тое, як ён жыў, якім ён быў у сваім стаўленні да жыцця, да працы, да паэзіі. Стаўленне гэтае было вельмі сур'ёзным, сумленным, паважлівым. Слаўны, светлы ён быў чалавек — Леанія Якубовіч! Цэласная, здаровая натура... Такім ён быў у жыцці, такім ён быў і ў сваіх лепшых вершах.

Леаніда Якубовіча запрашалі на семінары творчай моладзі. Там ён пазнаёміўся і пасябраваў з многімі маладымі паэтамі, сваімі равеснікамі, яны пасябралі з ім. І мы ведаем, як Леанія ўмеў сябраваць, як чула адносіўся да сваіх таварышаў, як умеў цапіць сваю з імі дружбу — творчую і чалавечую.

Леанід пісаў не шмат. Для гэтага былі прычыны. Па-першае, ён быў вельмі патрабавальны да сябе, і вершы дваліся яму, відаць, нялёгка. Па-другое, было вельмі мала часу. Бо Леанія працаваў, вучыўся завочна на філалагічным факультэце ўніверсітэта, прымаў актыўны ўдзел у грамадскім жыцці, памагаў дома маці. Але тое, што ён пісаў, было ўсё больш дасканалым, спелым. Мінулай зімой ён змог, у час адпачынку, паехаць у Каралішчавічы, у Дом творчасці. Там ён пісаў вершы. Паказваў нам іх. Вершы нас парадзілі. Яны былі надрукаваны

нядаўна ў часопісе «Малодосць».

Леанія падумаў аб сваёй першай кнізе. Спадзяёмся, што кніга яго, хоць і невялікая, будзе выдадзена і дойдзе да чытача. І мы тады зможам яшчэ раз пераканацца, што ў асобе Леаніда Якубовіча страцілі паэта, які сказаў бы ў літаратуры сваё, новае важнае слова.

Горкая, непараўнальная страта!

Мікола АУРАМЧЫК,
Анатоль ВЯРЦІНСкі,
Ніл ГІЛЕВІЧ,
Еўдакія ЛОСЬ,
Аляксей КУЛАКОУСКІ.

Літаратурная ПАВЕРКА

Аляксей ЗАРЫЦКІ

ШТО ТРЭБА МАЙСТРУ?

Сэрца майстра ўсім адкрыта,
Можэ кожны кратаць рукою.
Майстру трэба Маргарыта,
Майстру трэба спакой.

Сэрца майстра прagne бою,
Рвецца ў гушчу жудасных сеч.
Майстру трэба песціць зброю,
Майстру трэба меч.

Сэрца майстра зоркай з неба
Усю Зямлю агледзіць як след.
Майстру неба з Зямлёю трэба,
Ды ў прыдачу сусвет.

ПРА НЕЗЫЧЛІЎЦАЎ

Я меў незычліўцаў зацятых
заўсёды
І зараз напэўна ці мала іх маю.
Але не сумую я з гэтай нагоды.
Працую сабе,
Не шманаю.

Хай будуць, як камень тачыльны,
такія

Упартыя злоснікі.

Мару аб цудзе!

На чым жа адвострываць буду
радкі я,
Калі асялкоў пад рукою не будзе?

БІАГРАФІЯ

Я элін.
Я наіўнай повен веры,
Што Млечны шлях не зорная
рака,
А той струмень загуслы малака,
Што вырваўся з грудзей багіні
Геры.
Я славянін з паснулай даўніны,
І каб вядзьмар употай не
сурочыў,
Малюся ясным зорам, бо яны
Маіх багоў усемагутных вочы,

Я варажбіт-звяздар.
Сачу я шмат гадоў
За рухам зор, не ведаючы стомы.
Я ўведаў лёс цароў і каралёў,
Ды толькі свой дасюль мне
невядомы.

Я астраном.
Ва ўладзе прагных мар
Я аблятаю ў думках тыя далі,
Дзе вечнасць разграбае
зорны жар,
І ўе галактык зырккія спіралі.

Я касманаўт.
Хачу я зноў і зноў
На Млечны шлях дзівіцца
і дзівіцца:

Здаецца мне—
То зорны пыл клубіцца
Услед за крыламі маіх сыноў.

ЗНОЎ ПРА ЛЮБОЎ

Там, дзе канец усім маім
дарогам,
Чарнее ў вечнай цішыні парог,
Як апынуся я за тым парогам,
Дык мне назад не будзе ўжо
дарог.

Не баязлівец я і не імкнуся
Фатальнае пытанне прытупіць,
Ды часам і падумаць я баюся,
Што мушу той парог пераступіць.

Але калі б я толькі ведаў пэўна,
Што там, любоў, сустрэнуся
з табой,
Ізноў пачую голас твой напеўны,

Ізноў адчую лёгкі подых твой,
Тады б таму парогу не спалохаць
Мяне ніколі.
І ў халодны змрок,
У незваротнасць тую я самохаць
Зрабіў бы крок.

ТАТАРСКІ ПАЛОН

Нашы продкі крутых не баяліся
сеч,
Варта толькі было ім пачуць
небязпеку,
Як яны за адточаны браліся меч.
Так ужо ў нас вялося спрадвеку.

На мой край у паход выйшаў
колісь Кайдан
Па загаду Батыя з вялізнай ардою.
Ды на мінскіх пагорках быў
разбіты той хан,

Там, дзе Нёмна выток,
Налажыў галавою.

Хоць даўно ўжо забыты
няпрошаны госць:
Сем стагоддзяў з тых дзён
Адгайдана-адгойдана,
А на месцы той бітвы
Цяпер яшчэ ёсць
Гарадок,
Які зваўся нядаўна
Койданава!

За Кайданам другі быў
разгромлены хан.
Той пад Пінскам з ардою сваёй
пахаваны.
Там,
Дзе ханскае цела раздзёўбаў
груган,
І дагэтуль пасёлак стаіць
Целяханы.

Доўга трубам трывогу прышлося
трубіць,
Борздым коням храпіці
ў ашалелай пагоні:
Лепш у бітве няшчаднай
засечаным быць,
Чым з няславай гібець
у татарскім палоне...
Адгуло гэта ўсё і ў мінуўшчыне
тоне.

Мы з татарамі злучаны доляй
адной,
З намі дзеляць і шчасце яны
і трывогу.
Толькі што ты зрабіла татарка
са мною?
Басурманка мая, адзначай
перамогу.

І не трэба табе ні аркан, ні булат,
Ні арда незлічоная, каб
запалохаць.
Загартованы ў бітвах, бывалы
салдат,
У палон твой, татарка, іду я
самохаць.

У палон тваіх карых татарскіх
вачэй
І высокай душы я нястрымна
імкнуся.
Пераможніца, што ты жадаеш
яшчэ?
Здаўся ж я і на міласць тваю
спадзяюся.

СКЛАДЫШЫ РУКІ на жываце, Фрол Фядульч любуецца Юліяй, як карцінай у музеі. Ён нават як бы просіць прабачэння за гэты свой спакой перад жаночым характам. Спачатку ён, праўда, трымае сябе нейкім дамскім лісліўцам старасвецкага складу, але ўсё гэта — надакучлівая ігра. Ён лоўка стылізуе гутарку пад купецкае «галантарэйнае» абыходжанне, не ўтойваючы, што такі стыль яму самому смешны. Рукі яго то пагладжваюць край стала, то пастукаюць па ім, то вяртаюцца на жывот, нібы шукаючы апоры, і ўсё ж у яго манерах ёсць сіла, якая з першага погляду выклікае павагу. Вочы яго надакучліва, але ўважліва назіраюць за Юліяй, і чым халадней, чым відачней яна ўхіляецца ад яго паслуг, тым з большай сімпатыяй і цікавасцю ён назірае за ёю.

Ён прапанаваў Юліі аддаць усё багацце пад яго пільны кантроль, бо інакш яе непазбежна даведзюць да галечы і гора розныя ашукацы. Манера яго пры гэтым усё тая ж — манера добрага патрыярхальнага дзядзюхны. Аднак Л. Рахленка нейкім чынам пераконвае, што паводзіны Фрола Фядульча прадиктаваны душэўнай чуласцю, далікатнасцю, імкненнем дапамагчы, аблегчыць Юліі гэтую лепрыемную, але (з яго погляду) патрэбную дзелавую размову.

Катэгарычнасць яе адмовы ад дапамогі не здзіўляе Фрола Фядульча. Але ён не можа, не хоча хаваць сваёй чалавечай абразы, што ў яго бескарыслівай спагадзе яна запалодзіла «паліўнічую хітрасць» і «мужыцкі інтэрас». Заўсёды характны, ён становіцца яшчэ больш нарэктым, нават сухім. Гордасты і ганарліваецца, самастойнасць і маральная патрабавальнасць, нават нараві-

стасць і пераборлівасць Юліі глыбока прывабны яму і яшчэ больш узмацняюць яго павагу да яе.

Ужо развітаўшыся, ён абарочваецца: «Росі глядзі?! Добры актёр-с. Яно даволі для нас незразумела, а цікава пабачыць-с». Дзівосна сказана. Сумнявацца нельга: перад намі не аматар, а знаўца і прыхільнік мастацтва. Галоўнае ж, што гаворыць пра Росі ён, безумоўна, сам сабе: гутарка з Юліяй адбылася не надта прыемная, вось ён і дае сваёй душы ўцеху — уснамінае аб вялікім мастацтве.

чымныя людзі, а галоўнае — ён можа выратаваць Юлію ад ашуканцаў і авантурыстаў».

«Грэх і сорамна, — як казаў ён у першай сцэне, — не хаваць, не засцерагаць Юлію ад прыліжання і гора». (У яго ранніні ўмяшання і паскорыць непазбежны канец «рамана» паміж Дульчыным і Юліяй нічога няма ад пачуцця раздуранага самца. Тут зусім іншае: чым брудней і паскудней жыццё і людзі, якіх ён бачыць вакол сябе, тым больш жаданая і прыемная роля (нават няпрошанага) заступніка. Ён бескарысліва

нучай расцяжыкай, што адчуваеш адразу і яго спагаду, моц яго спачування, захваленне і боль яго, бязмежнасць яго здзіўлення перад самахвярнасцю Юліі. Тое, што толькі хвіліну назад здавалася яму самавыкрыццём нікчэмнай істоты, раскрываецца цяпер як веліч, як подзвіг.

У наступны раз Фрол Фядульч сустракаецца з Юліяй, калі яго план выратаваць яе ад Дульчына ўжо здзейснены і калі нават сама яна ведае аб хуткім шлюбе яе любоўніка з Ірынай Прыбыткавай. Фрол Фядульч заняты адным — жаданнем палегчыць ёй пакутлівыя хвіліны. У ім гавораць глыбокае спачуванне, вытанчаная чуласць душы. Таму ярка ён і прымушае сябе быць бязлітасным з ёю. Няма больш цяжкай актёрскай задачы, чым выявіць і перадаць жорсткасць у імя добра, бязлітаснасць у чалавечнасці. — Рахленка сапраўды «заражае» нас гэтым узвышаным пачуццём. /

У апошні раз мы бачым яго ўжо ў ролі мужа Юліі. Ён — увесь увага, пяшчота, ласка, ён можа з усёй праўдай сцвярджаць, калі б не саромеўся гучных слоў: «Я нім ля ног тваіх» і «цалую сляды твае...» Ён не гаворыць гэтых слоў, ён разумее, што Юлія няшчасная. Але, нягледзячы на гэта, так і ззяе ўрачыстасцю, радасцю ўлада ражыцы. Ён не становіцца перыемным, але здзіўляецца тое, што так зрадкі адбылася ў сённяшнім тэатры — рантам праймае сэрца думка: які жудасны свет адзіноцтва і вечнай тугі душэўнай, у якім нават такі чалавек застаецца ўласнікам і, напачатку ўрэшце высюкае, чалавечасць, імкненне атрымаць яго як тавар, найвышэйшай кантоўнасці, але ўсё ж тавар.

У. РУДАЎ, К. ХАДЗЕЕУ.

АКТЁРЫ І РОЛІ

ВЕЛІЧ І ЎБОГАСЦЬ ФРОЛА ПРЫБЫТКОВА

НАРОДНЫ АРТЫСТ СССР Л. РАХЛЕНКА У СПЕКТАКЛІ «АПОШНЯЯ АХВЯРА» У АКАДЭМІЧНЫМ ТЭАТРЫ ІМЯ Я. КУПАЛЫ

Што ён можа быць і іншым, відаць са сцэн з Глафірай, пляменнікам Лаўрам Мірошчыкам і яго дачкою Ірынай. (Рахленка раскрывае нам Прыбыткава ў яго паўсядзённым жыцці. Адценняў і фарбаў тут вялікае мноства. Халадная іранічная пагарда і разважлівая паблажлівасць, маральная грэблівасць і гатоўнасць дасягнуць мэты любой цаной, здольнасць спайнона выкарыстоўваць слабасці людзей і ўмельства не шкадаваць дронь чалавечую, дзівоснае ўменне валодаць сабой і пад маскаю памяркоўнасці і спагады хаваць пагарду да людзей, але адначасова і нежаданне хаваць, народжанае шчырай гарктай ад таго, што ты, каго ён бачыць, — самазадаволеная «дрыжкачая пачвара». У яго жорсткасці ёсць сваё ўнутранае абгрунтаванне: Лаўр і іншыя сапраўды агідныя і ні-

стараецца дапамагчы Юліі, бо ўгадвае ў ёй чалавечка лепшага і, галоўнае, іншага, чым усе тыя, каго ведае.) І вось яму дакладваюць аб яе нечаканым візіце. У яго постаці незвычайнае перовае напружанне.

З першых слоў ён папярэджвае Юлію, што згодзен зрабіць ёй любую паслугу, але грошай не дасць. І на кожны чарговы «тур» яе просьбаў гэтак жа прама і непахісна паўтарае сваё безумоўнае «не». Ён не куражыцца і не ценіць сваё самалюбства: ён робіць усё, каб не абразіць Юлію, каб не даць ёй самой прынізіць сябе. Толькі яму ўсё цяжэй стрываць расчараванне і ледзь не пагарду да гэтай прыгожай жанчыны.

А калі, няўмела разыгрываючы фрывольнасць і гатоўнасць па ўсё, яна садзіцца да яго на калені, — на твары Фрола Фядульча трывога і

шчыры жах. У рэзкасці тона і слоў, калі ён сароміць яе, — канечне, магчымасць «адгратца»: ён прымушае Юлію заплаціць і за хвіліны жаху, і за гора сваё! /

Калі Юлія падае перад ім на калені, Фрол Фядульч стаіць да яе спіной. Ён паварочваецца і ўзмахвае рукамі, нібы спрабуючы на адлегласці падняць яе. Потым кідаецца да яе і асцярожна, але з сілай, нечаканай у гэтым грузным старым чалавеку, адрывае яе ад падлогі. Некалыкі рэплік не акрэслены на інтанацыі — ён стараецца суняць хваляванне і зраўнець, што ж адбылося. І толькі калі Юлія кажа, што патрабны ёй усяго нейкія (на яго погляд, мізэрныя) шэсць тысяч, прарываецца ўся яго ўзруханасць. Ён вымаўляе: «І з-за гэтай дробязі вы сябе прыніжаеце?» — з такой стог-

АКРЫЛЕНЫ ПЕСНЯМІ

МІХАЛУ ЗАБЭЙДУ-СУМІЦКАМУ — 70 ГАДОУ

Рыгор ШЫРМА, народны артыст СССР

На пачатку 1936 года мне давялося слухаць у Вільні радыёперадачу з Варшавы. Быў канцэрт «разрыўковы». І вось дыктар аб'яўляе: «А цяпер паслухайце дзве палескія песні — «Зялёны дубочак» і «Чаму мне не пець»... Мне не здзіўля, чаму гэтыя песні рантам сталі палескімі: дыктару не павярнуўся язык сказаць слова «беларускія», бо гэтакія слова было забаронена. Выкананне песень было высокамастацкае, інтэрпрэтацыя здарова, свежая, прыгожая. Гэта была незвычайная з'ява для нас у тагачасныя ўмовы. Я адразу напісаў пісьмо ў Варшаву і хутка атрымаў адказ ад М. Забэйдзі. Ён прасіў прысласць беларускія песні. Я неадкладна сабраў і выслаў сольныя спевы беларускіх народных і арыгінальных песень кампазітараў Галкоўскага і Грачанінава, а таксама атрыманая праз «зялёную граніцу» сольныя песні і раманы Чуркіна, Аладава, Туранкова, Анцава і іншых кампазітараў. Так пачалося маё знаёмства са спеваком, які далучыўся сваімі песнямі да перадавой часткі студэнцкай моладзі і прагрэсіўных беларускіх арганізацый.

Яму былі вядомы ўсе ўрачыстасці народнага жыцця, якім спадарожнічае наша цудоўная песня, бо ён і сам маладым хлапчуком выліваў

свае настроі на гэтых урачыстасцях як вясковы скрыпач-музыка.

Вёска Шэйпякі каля Ружанаў, Косаўскага павету, дзе ён нарадзіўся ў 1900 годзе, была першай школай народнага мастацтва для Забэйдзі. Скончыўшы пачатковую школу, ён паступае ў Маладзечанскую настаўніцкую семінарыю. Ваенная хваля ў 1915 годзе змыла і выкінула з родных берагоў сялянскую масу, разам з якой вынесла і нашага песняра на Далёкі Усход. За час так званай беканства Забэйдзі скончыў настаўніцкую семінарыю, настаўніцкі інстытут, а ў Харбіне ўніверсітэт, працуючы адначасова выкладчыкам у сярэдняй гандлёвай школе («камерчаскае вучылішча»).

Грунтоўныя заняткі музыкай і спевамі пачаліся ў Харбіне. Яго прафесарамі былі партнёра Шаліціна Юлія Плотніцкая, Метэр і Тамашыцкая. Тут адбылася першы яго выступленні як артыста Харбінскай оперы ў ролях Лепскага ў «Яўгеніі Анегіне» Чайкоўскага, князя ў «Русалцы» Даргамыжскага, Леля ў «Святурачы» Рымскага-Корсакава. У тагачаснай прэсе пазваліся галасы крытыкі, якая апярэвалі Суміцкага як вялікага спевака-мастака. Так, кітайская газета «Гунбао»

пісала: «Чулы музычны спявак Забэйдзі імкнецца асэнсаваць ролю ў самых дробных дэталіх і па магчымасці пераўвасабляцца пры выкананні ролі. Артыст з часам будзе пажынаць лаўры на гэтай зайздроснай ніве». Думка грунтоўная і аказалася прарочай.

У 1932 годзе ён выязджае ў Італію, у Мілан, удасканальваць свой голас пад кіраўніцтвам выдатнага прафесара спеваў Фернандо Карпі. Тут, дзякуючы сваім здольнасцям, Забэйдзі выбіваецца на паверхню артыстычнага жыцця — яго па рэкамендацыі прафесара Карпі запрашаюць у Міланскую «Ла Скала». Афіцыйны орган Акадэміі сучаснай музыкі «Giornale debarite» раўняе Забэйдзі-Суміцкага з тэатрам такой вялікай славы, як Ціта Скапа і Леанід Собінаў. Італьянская крытыка трална адзначае адзін з выдатных бакоў выканання Забэйдзі — яго інтэрпрэтацыю. Імяна тое, што ён пры не толькі голасам, але і душой. Музыканы аглядальнік «Corriere di Savona» пісаў: «Тэнар Міхал Забэйдзі-Суміцкі і гэтым разам канцэртдзіў дабытак апошніх сваіх артыстычных падарожжаў. Ён выяўляе ўражліваю душу летуценнага паэта, гэтак характэрную для славянаў. Ягоны голас робіць уражанне дасканалы інструменту, які захапляе і чаруе слухачоў».

Праз 20 гадоў побыту за граніцай ён не страціў, а за-

хаваў у сэрцы вялікую любоў да роднага краю. На так званых «крэсах усходніх» жыла яго старэнькая маці. Праз яе ён усциж падтрымліваў дачнасць з жывой беларускай стыхіяй. Пасля амаль чатырохгадовага побыту ў Італіі ў 1935 годзе вярнуўся на Бацькаўчыну. На яго выступленні ў канцэртах звярнулі ўвагу польскія музычныя колы, і ён быў запрошаны ў Познанскую оперу, дзе выступаў салістам у операх — «Галька» Манюшкі, «Рыгалета» Вердзі, «Севільскі цырульнік» Расіні, «Фауст» Гуно, «Выкраданне з серала» Монарта, «Юлія Цэзар» Гендэля, «Яўгенія Анегія» Чайкоўскага. Калі скончыўся кантракт, ён пакінуў оперу і перайшоў на канцэртную эстраду. Бліжэй я пазнаёміўся з ім у Вільні падчас нашых сувольных канцэртаў з хорам. Гэта быў перыяд росквіту яго таленту спевака. Таксама і «гутаркавая мова» была ў яго пекная, мілагучна спеўная, сапраўды беларуская. Нас здзіўляла, як гэта ён, вандруючы дваццаць гадоў па Маньчжурый, Італіі, Заходняй Еўропе і Польшчы, вынасіў пад сэрцам і захаваў чыстымі такія скарбы, як родная песня і родная мова.

Першае выступленне Забэйдзі-Суміцкага ў Вільні адбылося 13 сакавіка 1936 года. Спачатку спаткалі спевака толькі з цікавасцю, як нейкую навінку. Было многа салістаў, якія спявалі беларускія песні. Усе яны не рабілі сур'эзнага ўражання. Ніхто не знаў новага спевака, здаецца, не было лагатаў чакаць нечага значнага і цяпер.

Але пасля першай песні зала ўздрыганулася ад воплескаў. І далей канца ім не было. Многія давялося спяваць звыш праграмы. Слухачамі былі беларуская інтэлігенцыя, вільненскія рабочыя, сяляне, а з-пад самае столі ясеў густы шэраг ільняных галоў вясковій моладзі, вучняў і студэнтаў. Прымалі мастака і развіталіся з ім бурнымі воплескамі і квет-

кам. А ў канцы вынеслі з эстрады на руках.

Вось што запісаў па другі дзень пасля канцэрта Максім Танк:

«...І не ведаю, чаму, пачуўшы народную песню, не толькі заслухоўваюся, але мне хочацца глянуць вачыма ў яе.

Шмат я чуў, як пяралі народныя песні! Ледзь не заўсёды яны некай іначай гучалі, як там, каля сваіх крыштальных вытокаў. У выкананні адных яны гублялі сваю прастату, другія — пелі іх чужымі вуснамі, і здавалася, што за голасам недзе яшчэ б'ецца незразумелае, дзіўнае сэрца гэтых песень, якое ці і патрапіць хто адчуць.

Зусім іначай пяралі М. Забэйдзі-Суміцкі.

З першых слоў ён нябачнымі пальцамі адчування ўзяў гэта сэрца песні, паклаў яго на асцярожныя далоні дзіўнага голасу і, абвельны чарамі, панёў яго, здаецца, на разнастайныя дарогі, між саламяных стрэх, між каласоў, затопленых у сонцы, раскалыханых ветрам. І ці ж можна было не пачуць іх, не пайсці за песняром?

Зала доўга кацілася да эстрады хваляй воплескаў, адступала, каб зноў вярнуцца, гатовая змыць сваім вірам і эстраду, і песняра.

Змоўклі. Пасля ўсяго, мне здаецца, у кожнага чагось не хапала без чаго перш людзі стараліся жыць спакойна, быццам не заўважаючы, і пекта ім прыпомніў, што так не можна жыць далей, як жылі... Часам песні патрапіць так сказаць!..»

Стала жывучы ў Варшаве, Забэйдзі-Суміцкі часта выступаў па польскім радыё, часта выязджаў з канцэртамі ў правінцыю і за граніцу. Прычым на кожным канцэрте разам з ім выступае і беларуская песня, выступае ў поўным бляску і красе і карыстаецца каласальным поспехам побач з мадэўрамі музыкі еўрапейскай.

[Заначанне на 14-й стар.]

Шіто.
Апала бяочыся, не пасмею
Сказаць хоць слова за не.
(«Марыя Сцюарт» акт. 2).

АМАЛЬ два стагоддзі не сыходзіць са сцэны гэта найярчэйшая ў драматургіі Шылера трагедыя. Яна праславіла многіх выканаўцаў роляў Елізаветы і Марыі Сцюарт. А колькі актрыс мараць аб іх! І, вядома, пастаноўка такой п'есы — з'ява ў тэатры. Яна стала падзеяй і ў жыцці тэатральнага Мінска сёлета года.

Пры захаванні рэальнага гістарычнага зместу і духу адлюстраванай эпохі — Англія часоў каралевы Елізаветы — Шылер, скарыстаўшы па законах драмы факталагічны матэрыял (палітычная барацьба англійскай і шатландскай каралеў, рэфармацыі і контррэфармацыі), засяродзіў сваю ўвагу на псіхалагічных і этычных праблемах. Гэта мастацкая трактоўка гісторыі асабліва дарагая кожнаму рэжысёру, які бярэцца за пастаноўку п'есы, бо адкрываюцца магчымасці пошукаў новага павароту ў раскрыцці складаных вобразаў і пафасу твора, што ідзе карэннямі ў глыб вякоў. Вялікі савецкі педагог і рэжысёр Аляксей Дзікі часта гаварыў сваім вучням: «Перш чым іграць ролю, адкажы на пытанне: чым здзіўляць будзеш?» Паводле А. Дзікі, «зместам» твора сцэнічнага мастацтва можа быць толькі нешта новае, нешта яшчэ не сказанае, нешта ўпершыню адкрывае глядачу. Калі ён не знаходзіў у драматургічным матэрыяле гэтага новага, ён не лічыў сябе гатовым ставіць спектакль. Адсюль гэта яго патрабаванне — «Чым здзіўляць будзеш?», — гэта значыць, чым прымусіш глядачоў па-новаму ўспрымаць тое, што здавалася ўжо вядомым, убачыць тое, чаго яны не заўважалі, і тым самым выклікаць у іх роздум аб жыцці, аб людзях.

Якая ж рэжысёрская інтэрпрэтацыя шылераўскай трагедыі на мінскай сцэне? Адрозніваючы мастацкую мэтанакіраванасць пастаанаванай задумкі Ф. Шэйна: раскрыць шылераўскі намер сказаць бязлітасную праўду аб тых, хто дзудуша, «абараняючы грамадскі парадок», зневажае ісціну, хто спянуе жорсткасці і дарэмна праліваю кроў прыкрывае натышлівымі фразамі пра інтарэсы каралеўства, чый шлях да ўлады паліты крываёў, хто не спыняецца і тады, калі ведае, што гісторыя абвінавачвае іх у антычалавечнасці. Толькі дабіраючыся да чалавечага ў чалавече, гістарычны твор мастацтва можа ўплываць на маральнае пачуццё людзей. Такія, абгрунтаваны асацыяцыі, відэа, адрасаваў пастаноўшчык тым, хто будзе «чытаць» яго спектакль. І яны ўгадвалі б у спектаклі, выразна і хвалююча прагучалі, калі б рэжысёр паспяхова веў за сваёй задумай акцёркаў і калі б усе шылераўскія характары па-спраўдному ажилы на сцэне.

Тэатр, згодна з задумай Федара Шэйна, разгортвае перад глядачом як бы фантазмагорнае знявагі ісціны ва ўгоду сіле. І вобразнае ўвасабленне гэтай думкі — у цяжкім шчыце, які вынесены на авансцэну і засланяе сабой усе. Толькі зразумоўшы гэты сімвал, бачыш агідную карціну тых памяянаму забытых страдцей, якія даў Шылер. Эмрачныя, цяжкія турэмныя скляпенні згрувасціліся, жыўцом душаць зняволеную Марыю Сцюарт. Слаба, праз краты цямыніцы, прабіваецца сонечны прамень. Навет яно — сонца — халадзе ў гэтым паным склепе. Гэта шэра-чорная, металічная каляровая гама застаецца асноўнай у спектаклі. Эмрок турэмнага каземата пераходзіць, як пануючая фарба, нават у апартаменты каралевы Елізаветы, здавалася б, акружнай дагодлівымі сябрамі. Аскетычныя канструкцыі, аб'ёмныя формы дэкарацыі, эмрачны суровы колер — усе гэта стварае напружаную атмасферу, а металічны бляск узмацняе яе і адрознівае ў спектаклі трагічныя ноты. На такую атмасферу працуе і прадуманая да дэталю выразная музыка, напісаная Алегам Янчанкам: яна часта дыктуе настрой сцэны. Зразумелая і яркая метафарычнасць мовы мастака Уладзіміра Сцяпанавіча — адрознівае ясным сэнс яго вобразнай думкі: «Анг-

лія — турма». Такі ў яго ўяўленні вобраз эмрачнай сілы, што душыць усе трапяткое і жывое.

Кідкае, экспрэсіўнае рашэнне першай сцэны (Фотрынгей) — як бы прадказвае падзеі і характары незвычайнага, драматычнага, жаклівага. Але ўмоўнасць такой выразнай алегорыі павінна ўраўнаважвацца рэальнасцю акцёрскай ігры, тым унутрана-дынамічным нервам, які ажыўляе жывапіснае палатно. Калі прагарціць унутраную лінію паводзін усіх дзеючых асоб, становіцца зразумелым, што рухаючай спружынай дзеяння з'яўляецца смяротны паядынак герояў. Паядынак паміж каралевай шатландскай і каралевай англійскай — складаная барацьба палітычных і рэлігійных сіл, даўняя, затоеная варожасць дзвюх жанчын, варожасць, якую ўжо не свацаць. Паядынак канцлера Берлі, што ўвасабляе сабой крывадушна-ханжаскія метады палітычнай барацьбы, да якіх прыбягаў прэтэнтызм для сцявяджэння сваёй пера-

та да Елізаветы і носіць не прыватны характар, а больш абагульнены. На сцэне думка губляецца і не затрымавае ўвагу залы.

Неспакойнае хараство, бляск высокай паззіі, вытанчана-рафінаваныя адценні хацелася убачыць у вобразе Марыі Сцюарт. Яе жыццё «без адпачынку, без паўз» праэмерна насычанае і інтэнсіўнае. Яна вядзе бітву за жыццё, напружваючы слабеючыя сілы. Паззія гэтай ролі — у нязломнасці духу героіні, грацыёзнасці яе розуму, у зацятай чалавечай волі, у высокім духу асобы, якой не чужыя зямныя страсці. Чакалася, што вось такой мы і пазнаем Марыю ў выкананні гэтай эмацыянальнай і шматграннай актрысы. Звычайна вобразы А. Клімавай адухоўлены шчырасцю і праўдай, яны створаны гарачым сэрцам, афарбаваны пяшчотнымі тонсамі акварэлі. Але, як ні шкада, актрыса, у якой, здавалася б, ёсць усе дадзеныя для яркага ўвасаблення вобраза Марыі Сцюарт, не вызіла ўсіх сваіх

нем углядаецца яна ў твары камерыстак і амаль істэрэчныя вокліч — «Ідзіце, ідзіце ж!» — выдае яе страх і пакарлівае пераможнай. Яна амаль просіць паспачуваць ёй. Такі фінал толькі ўзрадуе Елізавету...

Па высокім памосце ўзнімаецца яна на эшафот, узнімаецца ў бяссмерце, і двойчы, ледзь не падаючы абпіраецца на алебарды салдат. Нязручны дэкарацыі? Тады тут вінаваты рэжысёр, які і на гэты раз прымусіў, як у эпізодзе «дзвюх каралеў», А. Клімаву дзейнічаць нязграбна, пераадоўваючы штучную мізансцэну. Гэта азбучная ісціна: калі акцёр не «ажывае» знешняга малюнка, трэба мяняць гэты малюнак, а не «ўціскаць» у яго выканаўцу ролі.

Акцёрскі талент не збяднеў у А. Клімавай, але ён падначален дзіўнаму ў яе, заўсёды чулай да фальшу, жаданню выгледзець той Марыяй Сцюарт, якую напісаў Шылер, а не быць такой. Ці не таму эпізоды надзвычай тонка распрацаваныя (з Лейстэрам, напрыклад) чаргуюцца з адкрытым «паказам» высакароднасці і нават з дэкламацыйнымі выказваннямі? Калі зала адчувае, што артыст з усіх сіл намагаецца захапіць яе, у зале ўзнікае атмасфера нацяжаранасці і, я сказала б, недаверу. Хай сабе зрэдку, але ўзнікае, а калі гэта датычыць А. Клімавай, такі настрой у зале адчуваеш вастрай. І апладысменты, якімі актрысу ўзнагароджвае публіка, часцей адрасуецца «вынаходлівасці» выканаўцы, якая ўсё ж мабілізуе сябе і «ажывае» складаныя мізансцэны, «саграе» дэкламацыю, арганічна рухаецца і жыве ў вобразе. Карацей кажучы, адрасуецца выдатнаму майстэрству любімай актрысы, а не адкрыццю вобраза. Мабыць, многае ў трактоўцы ролі вызначыў Ф. Шэйн, а выканаўца прафесіянальна «прытрымліваецца» намераў рэжысёра. Прынамсі, я так зразумела яе. Даводзіцца канстатаваць, што няма ў спектаклі глыбокай, тонкай характарыстыкі Марыі Сцюарт. Выразна адчуваеш у гэтай жанчыне арытмію, перабор пульса. І ўнутраная логіка драматургічнага вобраза больш цікавая, багачейшая за яго сцэнічнае ўвасабленне.

Хацелася б больш натхнёным, адухоўленым бачыць і Морцімера (артыст Н. Смірноў). Гэты персанаж не «фон», а важны «аб'ект» увагі Марыі і Елізаветы, тут не гэта «браць крыкам», трэба жыць у ролі.

Больш дакладнымі атрымаліся на сцэне характары герояў, створаныя акцёрскай з спраўдным псіхалагічным майстэрствам. Сцэна за сцэнай раскрывае агідную сутнасць здрадніка і палітычнага сутэнера графа Лейстэра Р. Янкоўскага. І робіць гэта захапляюча, эмацыянальна. Дасведчаным прыдворным прадстае перад намі Берлі ў выкананні Ю. Сідарава, праўда, і трохі аднастайным. Не можа не крануць мудрасць і высакароднасць Шрусберы (Ю. Стулакоў). І трагедыю другога лёсу — трагедыю моцную і моцна сыграную — данёс да нас Э. Гарачы (Вільям Дэвісан). Можна сказаць многа цёпых слоў пра ігру А. Шах-Парон і І. Ражбы ў эпізодычных ролях карміліцы і галюнага ахоўніка Марыі. І хіба не сведчыць гэта аб тым, што ў спектаклі часам другараднае аказваецца ярка раскрытым, чым галоўнае.

Відаць, адчуўшы гэта, пастаноўшчык спектакля (можа ён не «верыць» магчымасцям выканаўцы ролі Елізаветы?) «дапісаў» фінал. У аўтара Елізавета, якая дачакалася весткі аб пакаранні смерцю Марыі, разыгрывае фарс раскаяння. Вераломна здраджвае яна блізім і застаецца адна, з цяжкасцю авалодаючы сабой пры паведамленні аб адпльці Лейстэра ў Францыю. Глыбокі ідэйны і псіхалагічны змест укладзены Шылерам у трагедыю. І гэтыя завяршаючыя акорды сцявядваюць толькі палітычную перамогу Елізаветы, а маральна пераможцай застаецца Марыя. Такім чынам, перамагае думка аб чалавечнасці. Нібы баючыся, што глядач чагосьці не зразумее, рэжысёр працягвае спектакль — ён праводзіць Елізавету па барвовай дарозе да трона. Хістаючыся, ідзе да яго каралева, доўга ўладковаецца і эмрачна застывае на троне. На мой погляд, такое рашэнне фінала дэкламацыйнае і супярэчыць Шылеру!

Выклікае недаўменне і зусім адвольная інтэрпрэтацыя рэжысёрам спаткання Лейстэра і Елізаветы (цяпер у тэатрах сталі модныя сцэны «ў ложку»). Нават Шылер, які трохі «паграшыў» у п'есе супраць гісторыі, такога прыдумача не асмеліўся. Густ мог бы стрымаць і фантазію рэжысёра...

Спектакль — сінтэз усіх творчых сіл, якія з найбольшай выразнасцю даносяць ідэю, закладзеную ў п'есе. Сілы гэтыя аказаліся ў Рускім тэатры БССР «не ў фокусе», і таму спектакль выгледзе тэатральна яркім, але пазбаўленым глыбокага роздуму аб жыцці, аб чалавеку. Эфектнае відовішча з асобнымі акцёрскімі ўдачамі — ці не замала гэта для сталага і па-творчы цікавага калек-

Ніналь КАСЬС⁹⁹ Выдавецтва «Беларусь»
натоль ГРАЧАНІКАУ.

ТЭАТР

КАЛІ АЦІХАЮЦЬ АПЛАДЫСМЕНТЫ...

«МАРЫЯ СЦЮАРТ» У РУСКІМ ТЭАТРЫ БССР ІМЯ М. ГОРКАГА

могі ў Англіі, з гуманістам Шрусберы — таксама водгулле той варожасці. Паядынак двух церадорцаў — Берлі і Лейстэра, двух згаістычных прэтэндэнтаў на першую пасля каралевы паседу ў дзяржаве. Паядынак Морцімера — фігуры рамантычнай, які гатовы цаной свайго жыцця выратаваць Марыю, і Лейстэра — фарысея і здрадніка. Дуэль Марыі і Берлі, Берлі і Полета, Елізаветы і Дэвісана, і нарэшце, Елізаветы з самай сабой, жаклівы, захапляючы паядынак. Усе драматычнае дзеянне па вельмі трапным вызначэнні самога Шылера ўціснута «ў вузкі карсаж». Драматург зрабіў яго насычаным, лаканічным, поўным напружання і тых вострых момантаў, у якіх так ярка выяўляецца чалавечая асоба. Якая шчаслівая магчымасць для тонкіх акцёрскіх роспісаў! А ў спектаклі?

Прэтэнзіі ў першую чаргу адрасуецца двум асноўным выканаўцам — А. Клімавай і І. Лакштанавай. Праўда, творчая смеласць І. Лакштанавай ў гэтым спектаклі заслужоўвае паагі: актрыса ўзялася за ролю Елізаветы, якая нібыта не ў яе творчай індывідуальнасці, і паказала фігуру моцную, прадэманстравала лямана-рэзкі, нават гратэскавы малюнак вобраза. А ў цікава намечаным маналог Елізаветы «...Калі ж свабоднай буду на прастоле» яна артыстычна выкрывае спраўданы сэнс учынкаў героіні. У арсенале І. Лакштанавай нямала фарбаў — яе Елізавета гаворыць сухім, пазбаўленым колеру голасам, у яе хада фіглярна, а позірк ззяе н. сцявяданай падазронасцю. І ўсё гэта ацэньваеш як добрасусленную распрацоўку вобраза. Але мастацтва перажывання ніколі не замяняць мастацтвам прадстаўлення! Ёсць прадуманая да драбніц знешняй форма і мала ўнутранай дыялектыкі душы. Актрыса халаднавата дэманструе «царскасць» каралевы. Дзе складаны псіхалагічны кірунак вялікай ролі? Елізавета ж не толькі эмрачная фігура. Яна пажаночы дапытлівы аналітык, адукаваная асоба, мудры палітык і... да смешнага какетлівага, хворая ўсведамленнем сваёй жаночай непанунацэннасці. На сцэне ж пераважае аднастайная зададзенасць. Далёка не заўсёды вывераны танальнасці ролі і даведзены да паслядоўнай унутранай лініі паводзін заўсёды пераменлівая ў Елізаветы «зігзагі» пачуццяў і крокаў. Чамусьці ў спектаклі не прагучаў істотны ў Шылера матыў трагедыі, выказаны ім у афарыстычнай форме: «Суд большасці — яшчэ не голас праўды, Брытанія — не свет, і твой парламент не выкажа прысуду чалавечтву». Гэта зверну-

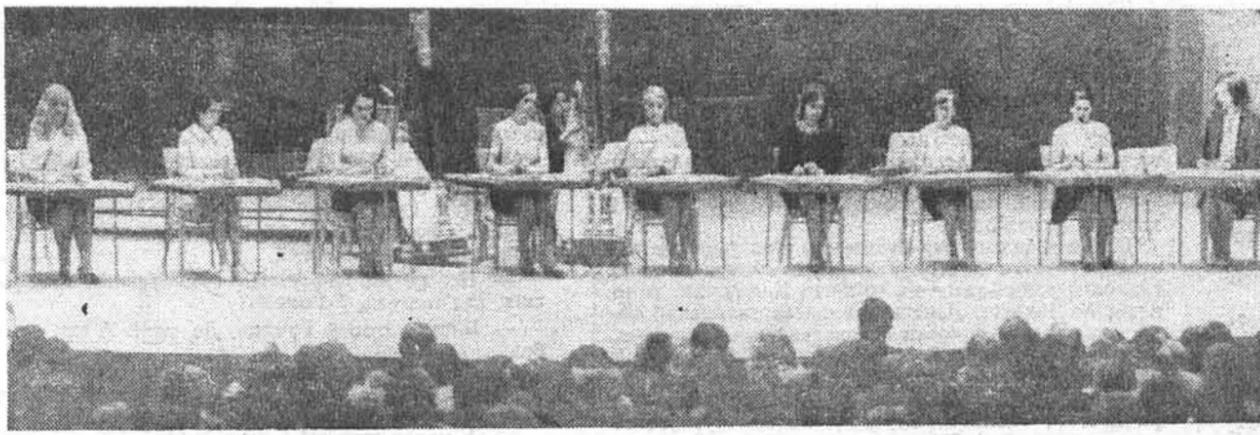
магчымасцей у стварэнні цэльнага характару. Можна прычына тоіцца ў тым, што яна паддалася спакусам меладраматычнай чулівасці, якія ёсць у самой сітуацыі п'есы? Вядома, што сам Шылер папярэджваў тэатры, каб з герзіні не рабілі «анёла». У Мінску ж часам да гэтага імкнуцца. Скажам, слаўная сцэна сустрачы каралеў.

Маналог свой А. Клімава вымаўляе прыгожа, гарача, яна прымае позы, якія павінны падкрэсліць веліч нават і прыніжанай каралевы. А сэрца актрысы, як мне здалося, маўчыць у гэтай сцэне... Няёміка апускаецца на калені перад Елізаветай Марыя — Клімаза. І амаль адчуваеш фізічную сканансць актрысы, як перашкаджае ёй адзене. І няма тут у Марыі велічы каралевы. А ў Шылера і ў гэты пакутлівы для яе час Сцюарт прыніжаная, але не растаптаная, ганарыстая і прыгожая каралева. Іменна гэта падмеціла Елізавета, якую не ашуквае знешняя пакарлівае Марыі, яна адчула вулкан яе пачуццяў. У А. Клімавай жа гэта — мінутная слабасць прыгожай жанчыны, пакрыўджанага «анёла».

...Апошнія хвіліны Марыя Сцюарт з блізімі ёй людзьмі. Яна поўная рашучасці. «У маім канцы пачатак мой», — гэты сказаны ёй афарызм сведчыць аб тым, што яна разумее сэнс свайго «будучыні». Смерць — адзіны для яе шанец перамагчы. А Сцюарт — асоба мужная і моцная. Яна шчаслівая, што ў апошнія хвіліны яе акружаюць людзі, якія раскажучэ потым праўду, як бяспрашна, як па-каралеўску глянула яна ў вочы смерці. Каралева з першага дыхання, яна яшчэ дзіцем навучылася трымацца пакаралеўску, і гэта высокае майстэрства не пакідае яе ў самыя цяжкія хвіліны. Усё прадумана і разлічана загалды да дэталю, нават эфектнае крывава-пунсое плацце і доўгія таго ж колеру пальчаткі, каб кроў, якая пырсне пасля адсячэння галавы, не так рэзка «пляміла» яе адзене.

Етліва, амаль радасна свеціцца твар: нават ворагі яе потым даносілі Елізавету, што «словы выроку смяротнага як вестку добрую прымала» (і гэта, мы ведаем, факт гістарычны). Смерць несла ёй пазбаўленне ад дваццацігадовага зняволення. Такі лёс гістарычна вядомай асобы Марыі Сцюарт, і іменна ў сілу яркага лёсу і моцнага характару вось ужо на працягу некалькіх вякоў яна натхняе пазтаў, гісторыкаў, пісьменнікаў.

У Марыі ж А. Клімавай не адчуваецца гэтай сілы. Страсна, амаль з мален-

У зале Беларускай філармоніі адбыўся вялікі канцэрт былых выхаванцаў мінскай музычнай школы № 2, якія цяпер займаюцца ў розных музычных навучальных установах краіны. Гэты канцэрт быў арганізаваны ў сувязі з 20-годдзем музычнай школы.

На здымку — выступе ансамбль цымбалістаў, былых выхаванцаў школы.

Фота М. РУБІНШТЭЙНА.

12.VI.1970

А і М

13

НА ПЕРОНЕ было тлупна — як заўсёды перад адыходам цягніка. Між вірлівых гамані натоўп я прабраўся да свайго вагона, падаў стомлена-абыякавай правадніцы білет, падняўся па прыступках, адшукаў сваё купэ і прысеў ля акна. Сядзеў і бяздумна глядзеў на звыклую (ездзіць мне даводзіцца частавата-так) муравейную мітусню на пероне і на вакзальнай плошчы, што адкрывалася за чыгунай рашоткай агароджай, глядзеў і чакаў, калі тузанецца-здрыганецца вагон і паволі паплыве назад гэтая самая рашотка-агароджа, жаўтавата-белы будынак вакзала, калі раптам за вакном яшчэ болей замітусяцца людзі і будуць махаць некаму рукамі і нешта крычаць, калі ўвесь вагон на некалькі мінут напоўніцца гоманам, тлумам і смехам...

Я люблю гэтыя неспакойныя апошнія хвіліны перад ад'ездам. Часам выбіраешся ў дарогу не вельмі і ахвотна і зусім, здаецца, абыякава кідаеш на палцу ў вагоне свой абшарпаны камандзірвачны партфель, але — ці то перадаецца табе перадад'ездная ўзрушанасць іншых, ці то проста такая ўжо натура чалавечая, што вечна прагне нечага нязвяданага, — усё роўна ў апошнія хвіліны прыходзіць і да цябе гэтае ні з чым непараўнае пачуццё — пачуццё хвалявання, суму, трывогі і чакання. Чаго — і сам не ведаеш. Але з кожным стукам вагонных колаў на стыках рэз, з кожным новым гудком паравоза на палявых ці лясных раз'ездах гэтае пачуццё чакання нечага нарастае ў табе і нарастае. І толькі пасля будзённы клопат, які выправіў цябе ў дарогу, пакрысе выцясняе тое пачуццё з тваёй душы, і ты везеш дадому зусім звычайную чалавечую стому і шчымлівы сум па доме, па родным горадзе, па сябрах, — нават, можа, і не сум, а нейкую няпэўную радасць ад прадчування сустрэчы з усім тым, што пакінуў на нейкі тыдзень-два...

Ля майго — хваставага — вагона людзей было, чамусьці, мала: стаяла і дакурвала цыгарэты купка вайскоўцаў; даспрэчваліся аб нечым сваім двое старых — ён і яна; елі марожанае — праводзячы, відаць, бацьку; лысаватага, з тоўстым жоўтым партфелем — чынная сямейка; сын, дачка і маці; ды крыху ўбакі стаяла трое: дзяўчына і два хлопцы. Хто з іх ад'язджаў, хто каго праводзіў — цяжка было сказаць. Хлопцы былі аднаго росту, у аднолькавых стракатых тэнісных поверх летніх светлашэрых штучоў, у карычневых, з чорнымі падпалінамі, басаножках, толькі адзін з іх быў чарнявы, з даўгаватай моднай грывай, другі — бялы, падстрыжаны коратка пад вочкі, у акулярах. На дзяўчыне была лёгкая белая сукенка, а загарэлыя стройныя ногі былі абуты ў белыя басаножкі-лапці. Іх я прыкмеціў яшчэ на прывакзальнай плошчы, ля газетнага кіёска, куды падышоў купіць сёе-тое «на дарогу». Можна б і не звярнуў я на іх увагі, калі б не каска, што звисала ў дзяўчыны ледзь, як кажуць, не да пята — тоўстая, русая каска: прызнацца, не дужа часта надараецца бачыць у горадзе дзяўчат з косамі. Дзяўчынкі-школьніцы, бывае, і памахваюць яшчэ тоненькімі і кароценькімі мышынымі хвосцікамі, але крыху пазней бяспследна знікаюць і гэтыя мышыныя хвосцікі з капронавымі банцікамі...

Цяпер яны стаялі амаль насупраць майго акна, і я, хоць і глядзеў няўцяма, усё ж разгледзеў іх лепш. Позірк мой, відама, больш затрымліваўся на дзяўчыне. Кідалася яна ў вочы не толькі свайай касой, але і маладой, адкрытай прыгажосцю. У яе былі доўгія, стройныя, хоць крыху і паўнаватыя ногі, тоненькая, дужа складная фігурка, вузкія, пакатыя плечы. На даўгаватай, па-дзіцячы тонкай шыі гожа сядзела кругленькая галоўка з маленькім, але не кірпатым, а тонкім і роўным носам, з жывымі, вясёлымі вачыма, з рухомым, усмешлівым, крышачку велікаватым ротам. Над высокім круглым ілбом віліся пасмачкі зусім бялых валасоў — пэўна, выгаралі на сонцы, бо каска была цямянейшая.

А яшчэ — дзяўчына была шчаслівая. Гэта было відно па ўсім — па тым, як яна смяялася, гаварыла, часцей звяртаючыся да бялявага, у акулярах, шчасце свіццела ў яе жывых вачах, шчасцем поўнілася ўся яе гнутная, рухавая, стройная пастава, і гэта надавала дзяўчыне яшчэ больш прыгажосці і вабнасці. І — я не заўважыў, як ва мне нешта зварухнулася, як прыйшла раптам, відама ж недарэчная, зайздрасць да гэтых хлопцаў, як зусім па-хлупечы захацелася падыйсці да гэтай прыгажуні і дакрануцца рукою да яе касы — чамусьці падумалася, што тугі жмут русых валасоў будзе прыемна халодны ў гэты спякотны летні дзень, і было сорамна, ніякавата ад усёго гэтага, і нехта шаптаў мне здэкліва і кліва: «Ах, стары валацуга, стары валацуга...»

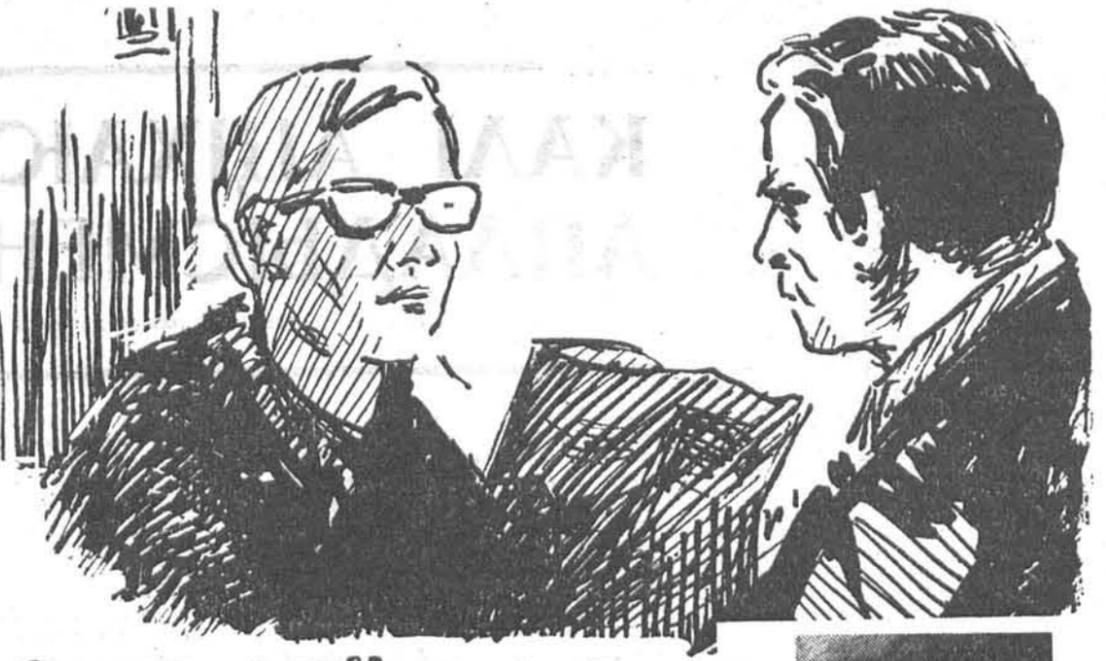
А цягнік усё не адыходзіў, і па-ранейшаму за акном цмыгалі цыгарэты і рагаталі вайскоўцы, спрачаліся аб нечым стары са старою, елі марожанае сын, дачка і жонка лысаватага з жоўтым пузатым партфелем, стомлена-абыякава сумавала правадніца, і па-ранейшаму смяялася-шчабятала мая прыгажуня. Што яна гаварыла, з чаго ці над чым смяялася, мне было не чутна. Зрэшты — ці не усё роўна? На пероне, перад ад'ездам цягніка, наўрад ці гаварылася калі што-небудзь важнае. Тое, што трэба было сказаць, сказана раней, загадзя, а тут, ля дзвярэй вагона, часцей за ўсё прамаўляюцца звычайныя, падчас зусім неабавязковыя словы развітання і пажаданняў... І усё ж — я апусціў акно. Яно спаўзла ўніз цяжка, са скрыпам, і ўсе трое зірнулі на мяне, але толькі на хвіліну...

— Ну, стары, засталася мінута... Гэта сказаў чарнявы. Бялявы зірнуў на гадзіннік, праказаў: — Так, мінута... Засталася сказаць «бывайце» і ўскочыць на падножку... — Слаўка, навошта ж так сумна? — пакрыўчана скрывіла губкі прыгажуня. — Ты ж сам чыста смяешся... Яна злавала руку бялявага і хулілім спадашчабятала: — Слухай, Слаўка, а можа доўгая песня доўрава — у апошнюю мінуту. Урэ-

шце, — яна зноў крыўдліва злажыла губкі: — На каго ты мяне пакідаеш? З Генкам жа ад суму здохнеш! Ты ж ведаеш, ён — самы нудны чалавек на свеце! Чуеш, Слаўка? Бялявы нейкі збянтэжана ўсміхнуўся і, глядзячы не на дзяўчыну, а паўз яе, кудысьці ўдалечыню, прамовіў: — Ну што ты, Валя! Гэта ж — запуда... Во, чыеце — загудзеў. Пара! Бывайце і не памінайце ліхам! Ён памкнуўся падаць дзяўчыне руку, але яна засмяялася, абняла яго: — Дай я цябе хоць пацалую на развітанне. Не саромейся, на вакзале ўсе цалуюцца. — Яна гучна цмокнула яго ў адну шчакі, пасля ў другую. — Не чырваней, Слаўка, не чырваней, я ж па-сяброўску... Абядай, што прыедзеш пры першай магчымасці. Абядаеш?

мы, газетчыкі, зарабляем, як нам плоцяць — «за кожнае слова, кажучы, ці мо няпраўда?», як мы жывём з жонкамі — «гэта ж у дарозе заўсягды» і «ці ж заўсягды праўду пішаце? Пэўна ж і брахуны ёсць...» Вярнуўся ў купэ, калі па-добраму сцягнула. Сусед усё драмаў над столікам. Я захінуў фіранку, уключыў «начнік» і пачаў слацца — па даўняй звычцы на верхняй лаўцы, хоць білет у мяне быў на ніжнюю: падсядзе хто-небудзь у дарозе, менш турбот будзе. Сусед падняў галаву, азваўся: — А чаму на верхняй? Нікога ж няма... — А раптам з'явіцца госць? Ды яшчэ стары альбо з жывоцікам? Наверсе, калі хочаце ведаць, і спаць лепш. Спакайней. — А-а-а... Ну, то і я палежу наверх... Мы ўлягліся. Вагон пагойдваўся, манатонна па-

Мікола ГІЛЬ

СЛАЎКА

А П А В Я Д А Н Н Е

— Дзякую, дзякую, — гаварыў Слаўка. — Па-старанію прыехаць.

— Абаязкова, стары! — Слаўку падаў руку чарнявы, пасля паляпаў яго па плячы. — І — пішы Чуеш, стары? Не лянуйся, пішы!

Цягнік крануўся, і яны — усё трое — адплылі назад, зніклі...

Магчыма, гэтыя трое засталіся б у майёй памяці ненадоўга — як многія з тых, каго надараецца бачыць у дарозе, — калі б не адна акалічнасць. Слаўка — той бялявы, у акулярах, хлопцё, што развітваўся на пероне са сваімі сябрамі, — аказаўся мам суседам па купэ. І ехалі мы, як потым высветлілася, у адно месца — у Гомель: я — пісаць нарыс пра дзяўчат з панчошына-трыкатажнай фабрыкі, Слаўка... Але пра гэта пазней...

Ён зайшоў у купэ, апусціўся на лаўку насупраць мяне. Сядзеў і моўчкі глядзеў у акно. Я таксама маўчаў. Пасля дастаў купленыя «на дарогу» газеты. Але — не чыталася. Думалася пра Слаўку, які зацята-маўкліва глядзеў у акно, пра тых дваіх, што засталіся на пероне. Што адбылося між імі? Нешта ж, пэўна, адбылося, бо, глядзячы на іх, падалася мне, быццам ніякавата адчувалі яны сябе ў тых апошніх мінутах развітання, быццам ненатуральна гучна, занадта гуллыва гаварылі і смяялася тое мілае таўстакосае дзяўчо, быццам выраз нейкага балючага і сарамлівага смутку не сыходзіў з твару майго цяперашняга суседа. Гэты след смутку так і застаўся ў ягоных блізюрых вачах. Ад чаго б гэта? Ад ростані з сябрамі? Можна быць. Але ж — не дужа ўмее моладзь сумаваць ад развітання з сябрамі і гаварышамі: маўляў, усё яшчэ наперадзе, а, значыць, наперадзе і сябры, і не вельмі задумваюцца ў дваццаць год над тым, што — пройдзе час і адзін толькі ўспамін пра друга дзяцінства ці юнацтва прынясе табе найшчаслівейшую хвіліну ў жыцці... Што ж усё-такі адбылося між імі трыма?

Зрэшты, гэтае крыху надуманае пытанне турбавала мяне хутчэй за ўсё проста таму, што сусед мой маўчаў, а гэта было нязвычайна. Ці мо таму, каб хутчэй мінаў час, ці таму, што вакол незнаёмыя людзі, з якімі ці звяззе цябе калі-небудзь выпадак, у дарозе чалавек, нават самы маўчун па натуре, разгаворваецца. Пераканаўся ў гэтым на свае вочы. Бывае, і не цягнуць чалавек за язык, а ўсю, як кажуць, душу вылажыць... Сусед мой, аднак, маўчаў. Я заняўся акно і выйшаў у калідор...

Пасля я сядзеў над бутэлькай піва ў вагоне-рэстаране, доўга курыў у тамбуры ў суседстве з гаварлівым дзядзькам — не то з-пад Камарына, не то з-пад Калінавіч. Дзядзька з чыста сялянскай неспрэчнасцю і ахвотна расказваў мне пра тое, што быў у Мінску ў сына, які надаўна атрымаў «харошую трохкомнатную кварціру», пра старыню іхняга калгаса, які «падуцае больш за міністра якога», «хоць інстытутаў і не канчаў, затое зямлю ведае і любіць», у якога «найпершыя клопат — даць людзям жыць», пра сваю жонку, якая хварэе другі год і «ніхто не можа даць рады той хваробе». Даведаўшыся, што я газетчык, дзядзька з незвычайнай цікавасцю распытваў, колькі

стуквалі колы, неўдэ нешта жаласліва скрыпела. Пад гэтую музыку і мернае пагойдванне я прывык засынаць хутка. Цяпер жа, чамусьці, сон не ішоў. Лезлі ў галаву розныя думкі. Успомнілася, чамусьці, правадніца, у якой браў пасцель, — заспаная, з прыпухлымі вачыма жанчына гадоў пяцідзесяці. Як гэта яна — заўсёды ў дарозе, сярод чужых, незнаёмых людзей, людзей без імён і прозвішчаў, без усёго таго, што вызначае чалавек сярод іншых людзей, адводзіць яму пэўнае месца? Усё гэта замяняецца для яе, правадніцы, адным безаблічным і неазначальным — пасажыр. І я пасажыр, і мой маўклівы сусед — таксама... Маўклівы сусед... Нешта ж ты ўсё-такі тоіш у сабе. Відно ж — перажываеш. Дзяўчо, відаць, прычынай. А дзяўчо прыгожае, дапраўды. Толькі, як той казаў, не трэба ўсё ж пісаць пасмяротнага пісьма... Ну, а цябе, браце-коце, гэта вельмі турбуе? Проста — спу няма, воль і выдумляеш. А спу няма таму, што ты перагрэўся на сонцы, што трэба было выехаць учора, а калі ўжо не змог, дык трэба было ісці ў рэдакцыю, а не перціць з раніцы на возера. Відаць жа не прызнаешся, што дзень прагуляў? Вось і насмаліўся, воль і падсмажыўся, таму і сон не бярэ. Чуеш, як цела смыліць? Пакуль прасціна халодная была, хораша было...

Я адкінуў коўдру, павярнуўся на бок і прыадчыніў ліштвачку вакна. Сусед таксама павярнуўся, адабральна прамовіў:

— Во, здагадаўся. А то дыхаць няма чым. Духага. Як перад дажджом... Ды і спаць нешта не хочацца. Вам таксама?

— Таксама. Спёкса сёння на сонцы. — Адкалон, кажучы, памагае. Траіны. — Перацёрніца. Скура не павінна злезці. Нікол не лупілася.

— Можна і абыдзеца. Калі не першы раз на сонцы...

Ён памаўчаў, потым спытаў: — Вы кім працуеце? Інспектарам, мусіць, школьным? Ці журналістам? Во, бачу, ездзіць вам шмат даводзіцца.

— Угадалі. Другая старажытнейшая прафесія. Чулі, напэўна?

— Чуў. Сам марыў стаць журналістам, а вучыўся ў політэхнічным... У Гомель едзеце? Адтуль, мусіць, на нафту?

— Не, не на нафту. Да трыкатажніц гомельскіх. Вы таксама ў Гомель?

— Пакуль што ў Гомель. Да маці. А там — пабачу.

— Па накіраванні ці самі папрасіліся?

— І не паслалі, і не папрасіліся. Я ж не сёлета скончыў. Летась, у Мінску было пакінулі.

— А цяпер што ж?

— Працаваў год. А цяпер — звольніўся. Еду да маці. Адначасна крыху, а там відно будзе.

Сусед змоўк і маўчаў доўга. Цягнік прышыніўся быў на нейкай станцыі. Лязгнулі буферы. Я

НЕ ЗАСПАКОЕНАСЦЬ, А КЛОПАТ...

Пра першыя паэтычныя зборнікі, што выдываецца «Беларусь» у мінулым годзе ў серыі «Першая кніга паэта», гаварылася і пісалася многа. Кніга ж лірыкі К. Камейшы «Восеньскія позы» ў гэтым шырокім абмеркаванні «ўціснулася» ў сярэдзіну паміж зборнікамі, якія атрымалі даволі высокую ацэнку і тымі, якія крытыка аднесла да творчых няўдач аўтараў. Такая «залатая сярэдзіна» — небяспечная для паэта, бо міжволі думаецца, што ў ёй, мабыць, і знаходзіцца своеасаблівы «цэнтр цяжару», у якім найбольш выразна выяўляюцца лепшыя рысы і недахопы творчых пошукаў літаратараў самага малодшага пакалення. Ці так гэта?

Лірычны герой кніжкі «Восеньскія позы» прагавіты на ўражанні, з романтичнай узнёсласцю ён цягнецца да жыццёвай свежасці і навізіны, шмат падарожнічае. З калейдаскапаічнай хуткасцю мільгаюць перад ім лясцстыя прасторы Наднямоння, «свежай музыкай вады» грэмляць петрадварэцкія фантаны, апякаюць радасцю сэрца суровыя далі сібірскія, і вась ён аж «ля самага праліва Лаперуза» чуе «ўсхваляваную вясну» ў родным краі і ад усяго гэтага — «кружыцца, як кола, галава».

Але гэта яшчэ толькі ўмоўная траекторыя творчага палёту аўтара. Паглядзім жа, што хаваецца пад яе вонкавым пластом. Тэматычная разнастайнасць вершаў і стракатаць жыццёвых уражанняў лірычнага героя не можа ад нас застаніць галоўнага — глыбінні асэнсавання паэтам навакольнага свету, трапнасці і дакладнасці ў выяўленні яго асаблівасцей і кантрастаў.

Нямала нам прыйдзецца пабудавана, больш чым прыйшося нам пабудаваць. Мы ўсё пабудуем, што ў плянах і думках, і нават чаго ў думках няма. Усё каваецца нашы душы ў гэтых вечных дамах. Галоўнае — помнілі толькі б унуку, у свае наймудрэшнія ўсе вядзі Пра гэтыя рукі, Верныя рукі, Трымаўся наш век на якіх...

Гэта заключныя радкі з верша «Будоўля». Здаецца, ў час на іх паставіць бы кропку, але паэту хочацца яшчэ пажадаць напаследак нашчадкаў:

Няхай і шчы запускаюць ракетамі Паверхі у сінюю, звонкую раць. Мы ў годзе ішлі, дзелары і паэты, І гучна камандавалі нашым прабо.

Наогул, некаторым вершам К. Камейшы, што ўвайшлі ў зборнік «Восеньскія позы», нестася арганічнай злітнасці думкі, вобраза і формы, паэт часам забывае, што чыстай думкі ў паэзіі ўвогуле не бывае, што яна заўжды мае эмацыянальную афарбоўку. Гэтыя папрокі моцна паказваюць дзіўнымі, бо менавіта першыя паэтычныя зборнікі мінулага года частымі адступленнямі ад класічнай формы верша, імкненнем асвоіць новыя рытмы, аздобіць вершаваныя радкі непаўторнымі свежымі метафарамамі, параўнаннямі, узбагаціць іх новымі інтанацыямі: «Душа ўся наво- страна, як рогі» (верш «Ласціныя рогі»); «І сплывае з асели соннае марыва са слядамі роснімі — апазна- вальнымі знакамі... лягу спаць. Толькі месіку доўга не спаць. Ён акна шакаладную плітку аж да ранку будзе смактаць» («Казка»); «А сонца так пячэ, нібы праз лінзы, і проміні цела прабіваюць да касцей» («Гарачыня»); «І ты, не снедаўшы, забудзеш пра вчэр» («Перасяленне»). А вась як смела паэт абыходзіцца з рыфмамі: «выбіралі—вібратарам», «Птушана—туфляў», «вербамі—вернасці», «удовы—удавы».

Не будзем удакладняць яўную запазычанасць мастацкіх сродкаў выказвання паэтычнай думкі, якая тут прасвечваецца, не будзем ушчуваць паэта за творчыя пошукі. Нас больш цікавяць канечныя вынікі іх. Таму наспявае патрэба параіць паэту ашчаднай адносіцца да слова, тым больш, што К. Камейша — паэт цікавы і здольны.

Бясспрэчна, засяроджанасць, упэўненасць, душэўная раскутасць і творчая свабода — адна з неабходнейшых умоў творчасці. Бясспрэчна і тое, што дзе б ні быў паэт, пра што б ні пісаў, — ён не павінен быць парабкам чужых думак. Але імкненне да арыгінальнасці і непаўторнасці паэтычнага голасу павінна рэалізавацца ў паэту не знешнімі прыёмамі, не павярхоўным мудрагэльствам. Яно павінна натуральна вырастаць знутры паэта, як асобы, выяўляючы яго сутнасць. Здаецца, да гэтай высновы прыйшоў і сам паэт, мяркуючы па яго вершах, змешчаных на старонках часопісаў і газет у апошні час.

Што ж да «Восеньскіх позваў», дык і ў іх нямала вершаў, у якіх істотна-важнае ў паэзіі К. Камейшы перамагае над другарадным, часовым, у якіх паэт уводзіць нас у свет складаных жыццёвых з'яў і сітуацый і дамагаецца хваляючага іх паэтычнага асэнсавання, («На кірмашы», «Балада пра антонаўку», «О, вёскі...», «Магілы камісараў» і інш.).

Вось як вольна і хораша кладуцца на паперу радкі, калі паэт піша пра сваё дзяцінства («Восеньскія позы»):

Дзяцінства — гэта такая краіна, Дзе ні ўлады, ні адрады няма, Дзе салодкім бывае сок каліны І, як вясня, лагоднай зіма.

Яшчэ хочацца сказаць пра тое, што паэт добра ўсведамляе сваю сувязь з роднай зямлёй, і за смугою смутку па страхах, якія зведала яна за свой нялёгкі гаротны лёс, верыць у свет, што пахне «не парам—бэзам».

Першы паэтычны зборнік — гэта ўжо ўчарашні дзень у творчасці К. Камейшы. Як бачым, паэту ён прынес больш клопату, чым заспакоенасці. Але ў яго ўсё яшчэ наперадзе, толькі б у сэрцы не заціхалі трывожныя гудкі нашага часу.

Каазімір Камейша. «Восеньскія позы». Выдавецтва «Беларусь», Мінск, 1969.

Анатоль ГРАЧАНКАУ.

выглянуў у акно, але, апроч доўгай дашчанай будыніны, нічога не заўважыў. Праз хвіліну вагон скальжнуўся, і па купэ пабеглі цені ад станцыйных ліхтароў. Нехта пратупаў па калідоры, але наша купэ абмінуў.

— Не да нас,—сусед перавярнуўся на жывот, абалёрся на локці.—Вы не спіце? Хачу ў вас запытацца... Толькі вы не смеіцеся... Вам спадаба- лася дзяўчына, што стаяла з намі на пероне? Помніце? Вы яшчэ акно адчынілі...

Тое, як былі вымаўлены гэтыя словы, выдава- ла суседа з галавою. Але я стрымаўся, не ўсміх- нуўся:

— Прыгожая. Нават — вельмі прыгожая. Я, стары валацужнік, а і то не ўтрываю—акно апу- сціў...

Сусед заспяшаўся:

— Мае аднакурснікі. І Генка. І Валя. Вучылі- ся разам і працавалі разам. У адным эскабе... Ва- ля замуж выйшла... За Генку... Два тыдні назад падалі заяву...

«Дык вась яно што!—падумаў я.—Вось чаму табе было не да размоў». Было відно, што Сла- ўка хоча раскажаць пра ўсё, але ці то не рашае- ца, ці то не ведае, з чаго пачаць, і я пайшоў яму насустрэч:

— А вы, даруйце, гэтыя два тыдні патрацілі на тое, каб звольніцца?..

— Можна быць.. Ведаю, вы скажаце: банальная гісторыя. Дзе двое, там трэці лішні, так? Славу- ты літаратурны трохкутнік? Аснова ўсіх каме- дый і трагедый? Калі не скажаце, дык падумае- це. Крыўдаваць не стану. Усё гэта, вядома, так, часта і сам так думаў, і не вельмі смяяўся на тых камедыях, і не вельмі плакаў на тых трагеды- ях...

Я не паспеў што-небудзь сказаць, як сусед зноў загаварыў:

— Не хочаце—не адказвайце... Мы, чамусьці, лягчэй схіляемся да таго, каб пасмяяцца з чужых няўдач, а не са сваіх... Не ўсе, вядома, але мно- гі...—Ён зноў лёг на спіну.—Спаць не хочаце? Тады, калі жадаеце, раскажу вам невялічкую і зусім не трагічную гісторыю нашага трохкутні- ка... Я не ведаю вашага прозвішча, не ведаю, дзе вы працуеце, вы—нічога не ведаеце пра мяне. Мы—толькі суседзі па купэ, іншаму было б ня- кабата пра ўсё гэта гаварыць, а так... Раз спаць не хочаце, слухайце.

І ён раскажаў...

— Сёй-той з маіх знаёмых не аднойчы мне заўважалі, што я, маўляў, завельмі інфантальнымі мадады чалавек, асабліва ў пытаннях кахання, адносіні з дзяўчатамі. Не ведаю, можа быць і так. Толькі здаецца мне, што многіх з тых, хто гэта мне гаварыў, я мог бы з большым правам папракнуць у дупіўнай і цялеснай пераборлівасці, а некаторых—і ў разбэшчанасці. Гэта, як вы ка- жаце, не экспазіцыя, проста так.

Пасябралі мы з Генкам з першага курса. Да нас дваіх далучылася Валя... Есць, пэўна ведае- це, такія дзяўчаты, якім прыемнай вадзіць кам- панію з хлопцамі. Гэта, мусіць, тыя дзяўчаты, у якіх у галовах не толькі кіно, танцы ды транты- фасоны. Валя, здаецца, была менавіта такою... Мы заўсёды былі разам. І на лекцыях, і ў кіно, і ва лыжах, і ў «ленінцы». Ну, а ў час сесій, дык днямі і начамі разам. Генка, Валя і я...

Здаецца, ні Генка, ні я ніколі і не думалі, што некалі між намі трыма будзе нейкія іншыя ад- носіны, чым адносіны сяброўства. Валя, мусіць, думала гэтаксама, бо я ніколі не заўважаў, каб яна каго-небудзь з нас вылучала. Наадварот, ка- лі сёй-той пачынаў з нас пацвельвацца—маўляў, трохкутнік яшчэ не раскалаўся,—яна смялася: «Хлопчынд, я ж не падыходжу для роля «яблыка- раздора». Ды хіба ў каго з вас можна захахаца? Вы для гэтага занадта сур'ёзныя». А мы, у сваю чаргу, таксама гаварылі: «Валечка, хоць ты і прыгожая, хоць ты, можа, увасабленне лепшых якасцей другой паловы роду чалавечага, аднак не крыўдуй: нават дзеля цябе мы ніколі не ахвя- руем сваім сяброўствам». Валя заходзілася ад ро- гату: «Не ахвяруеце? А калі я захачу? Вось бу- дзе здорава і пацешна, калі хто з вас надумаецца прызнацца мне ў каханні! Уяўляю: Слаўка, заіка- ючыся, чырваняючы, гаворыць, што любіць мяне! Дык не ахвяруеце? Чакайце ж! Прыйдзе коза да воза! Ну і паваджу я вас за нос, хлопчынд!»

Жарты-жартамі, а я сапраўды адчуваў, што чырваняю, бо... Валя станаўлася для мяне не проста і не толькі сяброўкай, аднакурсніцай...

Мне дваццаць трэці год. У бацькі майго ў та- кім узросце было ўжо двое дзяцей. А я, бачыце, раскажваю вам, як хлапчук, які ўпершыню схадаў са сваёй аднакласніцай у кіно. Можна быць, усё гэта сапраўды смешна...

Успамінаю сябе школьнікам. Хлопцы ўжо ў дзевятым класе гаварылі пра дзяўчат, навыше- радкі хваліліся сваімі рыцарскімі поспехамі. А ў дзiesiąтым сёй-той з маіх аднакласнікаў па-сакрэту шаптаў часам і пра тое, што звычайна не гаво- раць. Я слухаў гэтыя шэпты і верыў ім і не ве- рыў. Былі, прызнаюся, хвіліны, калі я нават зайздросціў шаптунам, але часцей шэпты гэтыя мяне абуралі, бо чулася мне ў іх нешта няшчы- рае, бруднае, агіднае. Аднойчы абурўся ўголос — заступіўся за адну дзяўчынку. Тады адзін з гэтых смаркатых дон-жуанаў паблажліва паляпаў мяне па плячы і сказаў: «Дзетка, папрасі маму, каб прышыла табе да штоўніка шлэечкі». А калі ішлі ў той дзень дахаты, дык ён павучаў мяне: «Слаўка, не будзь дурнем... Кожная з іх толькі прыкідаецца незачэпай...»

Не, вы не думайце, што я быў нейкім асаблі- вым, не такім, як іншыя падлеткі. Нешта за мяне гаварыла, што той мой аднакласнік—паганец. Калі не на самой справе, дык у душы, і што ён варты таго, каб за такія словы атрымаць па мор- дзе. Але было ў ягоных словах нешта такое, што трывожыла. Мне падабалася адна дзяўчынка ў класе, і мне да болю хацелася забрысці з ёй ве- черам у самы патаемны куток парку ці забіцца на Сожы ў лодку—каб нас ніхто не бачыў, каб мы былі адны на цэлым свеце. Але я не рашаўся запрасіць яе куды-небудзь, я баяўся хоць чым- небудзь выдаць сябе перад ёй, перад аднакласні-

кам. Я быў рады, што, прыходзячы ў школу, про- ста бачыў яе, чуў яе голас, смех...

Такім я прыйшоў і ў Інстытут, адразу пасля школы. І тут сустрэў Валю...

Неяк мы сустракалі Новы год. На кватэры ў Валі. Былі мы з Генкам, яшчэ некалькі хлопцаў і дзяўчат з нашага курса, бацькі Валі. Пілі віно, спявалі, жартавалі, танцавалі. Бацька Валі шап- нуў мне выйсці ў калідор. На лесвічнай пляцоў- цы мы з ім па-змоўніцку курылі: маці не дазва- ляла яму курыць, бо ў яго нешта не ладзілася са здароўем. Нас накрыла ў калідоры маці, ада- брала ў мяне папяросы, накрычала на абодвух, а мне яшчэ далала: «Калі хочаш быць малім зя- цем, кідай курыць сам і бацькі не зводзь!».

Пасля ўсім гуртам паселі на падлозе і круцілі бутэльку. Мне выпала чалавацца з Валіяй. Пом- ню, што зарабіў ад яе тумака на спіне: зачэпіў- ся акулерамі за пасмачку яе валасоў і доўга не мог выблытацца...

Ішлі адтуль з Генкам, у Інтэрнат. Спявалі ся- род ночы песні, шпурляліся снежкамі, нават па- сядзелі ў гурбе снегу ў нейкім скверыку. Генка жартаваў: «Стары, не здрадзявай клятве. Не псуў дзяўчыны. А то можа і ўсур'ёз захаха- ца...» Я адмахваўся: «Ці не сам ты, брат, таго, га?»...

Так, ад сесі да сесі, у частых жартах і гэта- кіх жа частых студэнцкіх засмучэннях бег час. На сур'ёзную гаворку з Валіяй я так і не рашыў- ся. Не гаварыў пра гэта і з Генкам—нешта стрымлівала. Скончылі Інстытут. Папрасіліся ўсёй тройцай на адзін завод, у адно эскабе. І жыццё наша амаль не змянілася. Жылі мы з Генкам па-ранейшаму ў Інтэрнаце—толькі ўжо ў рабочым, пасля работы, як раней пасля лек- цыі, праводзілі Валю да трамвая альбо да самой хаты.

І вась аднойчы... Правёўшы Валю да трамвая, вярталіся ў Інтэрнат. Каля аднаго з вулічных ліх- тароў Генка падаў мне лісток паперы: «Прачы- тай, стары, гэта, здаецца, і цябе датычыцца...» Я разгарнуў лісток і ўбачыў, павінаў Валіны почырк. Яна пісала Генку, што любіць яго, што больш не можа хавацца ні ад сябе, ні ад яго...

Я змог нават усміхнуцца Генку: «Што ж, брат, мы аказаліся стойкімі, яна першай пала- ніцца перад малім сябрам. Віншую. Здаецца, ты даўно адказваеш ёй узаемнасцю...» Апошняе я сказаў проста так. І быў уражаны яшчэ больш, калі пачуў: «Дзякуй, стары!»

Вось і ўсё, бадай... Цяпер Генка перайшоў жыць да Валі—у іх тры пакоі... А я звольніўся. Скажаў, што заняўся маці, кліча да сябе. Здаецца, не паверылі...

Мінулі Жлобін, пад'язджалі да Гомеля. Апра- наючыся, Слаўка зноў загаварыў:

— Кажуць, у наш час словы «любоў да магі- лы», «ніколі не забуду» выйшлі з моды. Няхай сабе. Толькі, паверце, адчуваю: сапраўды не забуду. Не змагу забыць...

На прывікацальную плочку ў Гомелі мы вый- шлі разам. Слаўка заікнуў за плечы сінюю спар- тыўную торбу:

— Ну, бывайце. Мне тут недалёка, пайду пеш- шу. А вы тралейбуса пачакайце, прама да гасці- ніцы даедзеце. Дзякую за кампанію. І—хай уда- ца пары!

Мне хацелася сказаць яму таксама нешта доб- рае, але—не знайшлося, і я махнуў рукой:

— Шчасліва!

Яго сіняя торба доўга яшчэ матлялася сярод вулічных прысад.

ГОСЦІ МІНСКА

У Мінску пабывалі салісты французскага балета Клер Самбер і Мішэль Бруэль. Зоркі французскага ба- лета выступілі ў двух спектаклях Беларускага дзяр- жаўнага акадэмічнага тэатра оперы і балета — «Жы- вель» і «Лебядзінае возера». Мінчане цёпла сустрэлі выступленне замежных гасцей.

Фота Ю. ІВАНОВА.

СЮРПРИЗ ТРАФІМА ГЛУШКОВА

Мастацкія фільмы «Бераг прынцэсы Люські» і «Чырвоны агітатар Глушкоў» не толькі дэбют маладых рэжысёраў В. Нікіфарава і В. Рубінчыка — яны дэбют і нядаўня створанага пры «Беларусьфільме» аб'яднання тэлевізійных фільмаў.

Першая прадукцыя, якую выдаў новы творчы калектыў, прыцягнула да сябе ўвагу глядачоў і крытыкі.

Сёння, друкуючы рэцэнзіі на гэтыя фільмы, «Літэратура і мастацтва» жадае дэбютантам новых здымкаў і плёну ў творчасці.

Крычыць паравоз. І, раанушы дзверы вагона, Глушкоў (арт. В. Бацін), які ў момант ацаніў сітуацыю, б'яжыць па шпалах за паравозам. Стралае ўгару, заклінаючы ў лютасці «імямі!», але дарэмна: ён са сваім агітвагонам засеў тут, на вымерлай чыгуначнай станцыі, заваленай паперамі.

Так пачынаецца фільм «Чырвоны агітатар Трафім Глушкоў»...

— Белая шкура!.. — трасе наганам Глушкоў перад чалавекам у чыгуначнай форме.

— Прарыў, таварыш, — стомлена тлумачыць начальнік станцыі. — Дарога адрэзана белымі. І забярыце наган. Мяне ўжо расстрэльвалі. Два разы. Я прывык...

Гэта стомленна «Я прывык...» імгненна ўважвае час, аддалены ад нас паўстагоддзем.

Чырвоны агітатар Трафім Глушкоў гайдаецца ў вагоне сярод лавак, крэслаў са спінкай «бублікам», курортных пейзажаў з пальмамі і морам, намалёваных на прасціне, каля нямецкага кінематаграфічнага апарата «кок».

Ён вельмі малады. І вельмі сур'ёзна ставіцца да сваёй місіі «ўздзеяння на масы» паводле асабістага ўказання камісара Фадзеева, «ўздзеяння» паказам фільмаў «Улада плоці» і «Казка фатальнай любові».

Стылістыка фільма дакладная і вобразная. След, які пакідаюць нямыя фільмы ў юнай душы Глушкова, выплывае на экране ў выглядзе цітраў. (Стомлены чалавек у фуражцы і надпіс: «Начальнік станцыі»).

Трафіма, які засеў на станцыі, ахоплівае энергія. На тое ён і прыстаўлены да тэхнікі, каб пераадолець перашкоды і новы цітр паведамаў нам, што «Трафім Глушкоў праявіў кемлівасць». Перабіраючы доўгія лейцы, Трафім сядзіцца на дах і праціць канём, які цягне размаляваны лозунгамі вагон, падобны на фурагон або на дылжанс... У

вагоне Глушкоў нечакана сустракае дзяўчыну (арт. І. Азер). «Медсястра 27-га палка К. Зыкава», — падказвае надпіс. «Саскоквай!» — злупецца Трафім. — На хату скачы. Каня спыняць не буду. Яго потым з месца не зрушыш». І астывае. Каціна бездапаможнасць гасіць апошняю ўспышку гневу.

«У другой палове дня», — гаворыць цітр. Конь упарціцца пад праліўным дажджом. Прамоклія Трафім і Каця сушацца ля «буржуйкі». «Вы запэкаліся, — гаворыць Каця. — Тут. І тут». У гледача перасыкае ў горле: на дзіва чыстае процістаянне іх твары. Пахнуць дажджом Каціны валасы. Улюблёны ў свой «чароўны ліхтар», Глушкоў паказвае Каці «Казку фатальнай любові». Ах, якая казка! Герой з бародкай і фатальнымі вачыма ўсцілае шлях дамы кветкамі...

У якім кірунку цячэ час, вызначыць немагчыма. Вайна, прарыў на фронце, трывога руху невядома «ў якую ўладу» — усё застаецца па за жыццём гэтых дзвюх, для якіх час здаецца, не існуе.

Але даганяе іх, стукнушы па буферы, вагон. Цітр «Вандроўны вагон» — апошні ў фільме Глушкоў з наганам падбіраецца да вагона, адчыняе дзверы. У твар яму раўнадушна тыкаюцца тупыя і снарады. «Нічога, здалосся, — супакойвае ён, устрыжваючы сам, Каця.

...Разбуджаны шумам колаў, Глушкоў рады: «Каця, мы едзем!» «Якая ўлада ў шалоне?» — крычыць ён насустрач паравознаму гудку і не чуе адказу. Усё ў ім радзецца, вольна заўважыць ён прадэманструе сваю тэхніку! Не дарэмна зберагаў, захоўваў! І, акрылены, узрадаваны пахлапачы, не заўважае выпраўкі каманданта эшалона... Узброеныя людзі запаўняюць вагон перад сеансам.

Спатрэбіцца яшчэ некалькі хвілін, пакуль Глушкоў зразумее сітуацыю. Моўкі будзе стаць ён перад начальнікам станцыі, прывязаным дротам да прыступкі. На адкрытай платформе музыканты лянвіа іграюць старадаўні

вальс... Тым мацней узрушэнне Глушкова.

Інтанцыя фільма становіцца сур'ёзнай. «Я гатовы, — стрымана гаворыць Глушкоў. — Я наогул гатовы». І пачынае паказ фільма...

І тут, у логаве ворагаў, у Глушкова нараджаецца сапраўдная нянавісць да жыгва ворага. Пачынае ненавідзець ён і «казку» аб «шалёных дваранскіх трутнях» і саміх «белагвардзейскіх князёў», якія сядзяць тут жа... І Глушкоў пачынае сваё «тлумачэнне падзей папярэдняга ладу». На экране п'яная пара з захапленнем танцуе. «Калі мы гінем за сувесную рэвалюцыю!» — абурецца ўголас Глушкоў.

Зараз Каця адчыніць вагон і паедзе ў змрок, «белякі» застануць у дарозе — гэта ўсё, што можа зрабіць Глушкоў. Усё? Не. Ён можа яшчэ агітаваць — палымяна, як ніколі.

Дэманстратар Глушкоў становіцца чырвоным агітатарам.

...Крыўляюцца адкормленыя, выглядаваныя «князі». «Перад вамі буржуазная культура і поўная распушта!»

І раптам мы бачым, як па-рознаму ўспрымаюць фільм белагвардзейцы. Як панура глядзіць салдат, абалершы на штык. Заплюшчвае вочы і шпіца малітву ўсходні афіцэр. Пагарда на тварох... І задавальненне — на іншых.

«А зараз рэвалюцыйны сюрпрыз!»

І ў поўнай цішыні перад тварамі белагвардзейцаў праходзіць, чаканячы крок, палкі па Краснай плошчы... Гаворыць Ленін. Людзі ідуць імкліва, нібы падхопленыя часам. Кліча на дапамогу баец з трубой...

І Глушкоў сярод тупату, свісту адчувае сябе частачкай маналітных радыё Чырвонай Арміі, конніцы, якая рассыпалася па аблезлых узгорках, ляціць па сцяне...

Глушкоў, якому нехта ў сутычцы дапамагае выскачыць з вагона, не адстрэльваецца. Ён б'яжыць, паўзе, прыціскаючы бабіну з каштоўнай плёнкі... Пакуль не даганяе яго куля. Пакацілася і ўпала бабіна...

Нечаканая гібель Трафіма. Усім сваім звычайным жыццём у фільме Глушкоў адмаўляе такую вобразную смерць...

Але хай так. Фільм вельмі хваляе. Яго стваральнікі яшчэ раз паказалі, што «чалавек і рэвалюцыя» — тэма невычэрпная.

Т. СМАРАДЗІНСКАЯ.

НА НАШАП паміні па старонках літаратурных часопісаў і па экране пратупала столькі маладых фізікаў, матэматыкаў, геологаў, што імі напэўна можна было б укамплектаваць добрую сотню навукова-даследчых інстытутаў...

Імя адзін фільм «пра геологаў» знілі маладыя мінскія кінематаграфісты рэжысёр В. Нікіфараў і аператар Э. Садрыёў па сцэнарыі А. Куваева на аб'яднанні «Тэлефільм» студыі «Беларусьфільм».

У пошукавую партыю прыязджае маладая прыгожая дзяўчына Люська (артыстка С. Смехнава). Яна студэнтка-дипломніца, масвічка. Паміж ёю і «сапраўднымі хлопцамі» Барысам (артыст В. Тушацаў), Лёхам (артыст А. Паддубенкі) і Мішкам-Барадой (артыст В. Мірашнінкі) завязваюцца сяброўскія адносіны. На нейкі час хлопцы нават прымаюць яе за «сваю» і, мажоруючы службовымі абавязкамі, па шчырасці душэўнай дапамагаюць ёй збіраць матэрыял для дыплама. Але Люська зусім не тая, за каго яе прымаюць: яна ўчэністая, практычная, чэрства — гэтка маленюкая драпежніца, «сталічная штучка». Яна адлятае, не дачакаўшыся прыходу хлопцаў «з маршруту», забывшыся на тое, што яе прасілі адвесці нейкія важныя паперы. Хлопцы разумеюць, што яны памыліліся, што іх падманулі знішчы бляск, што нустую народу прынялі за кантоўшы мінералы...

Ёсць у геаметрыі такі метад доказаў — метад накладвання. Калі прымяніць гэты метад для выверкі хача б толькі знешніх характарыстык герояў гэтага фільма, дык можна заўважыць, што яны, калі не роўныя, дык вельмі ж падобныя да цэлага шэрагу іх папярэднікаў у кіно і літаратуры.

Вось Люська — дзяўчына з зялёнымі вачыма і доўгімі нагамі, мае ўсе прыкметы «незвычайнай дзяўчыны», прынцэсы «на ўсё сто». Па-першае, яна літае толькі па верталётах («...комплексе зачаравання і ледзяной ветлівасці. На плотаў гэта дзейнічае здорава»); па-другое, у яе аражывал кепка (другой такой, дальбог, не знойдзеш ад Еісея да Калымы); па-трэцяе, яна ведае ўсе тонкасці «экспедыцыйнай душы» і, калечне, не дазволіць сабе з'явіцца ў партыю без пляшкі каньяку.

У Барысе мы адразу пазнаём бездакорнага рыцара ад навукі, для якога ёсць адзін бог — ісціна. Лёха — рамантык, «свой хлопец», захавальнік пошукавых традыцый, гітарыст і летуценнік. Барада — рабацяга, негаваркі тугадум, з якога можна вліць, але якому можна даверыцца.

Гавораць яны паўнамікам, як мячыкам перакідаюцца ірацічнымі «шматзначнымі» фразамі. Разумеюць адзін аднаго з паўслова. Працуюць так, як і павінны працаваць геологі паводле нашага стэрэатыпу — узваліўшы на плечы цяжкія рукзакі, бадзюцца па тайзе, па балотах, знісленыя падаюць на зямлю, кураць адну цыгарэту на трох і зноў ідуць некуды без пэўнай мэты, адваяўшыся ад нас, гледачоў, мала зразумелай фразай:

— Пуста!

— Ясна, як сляза!.. Здавалася б, усё ясна і нам... Але — мы выходзім з глядзельнай залы з такім пауццём, быццам сутыкнуліся ўсё ж з нечым сапраўдным, быццам расказаная гісторыя — без падману, быццам даведлася аб нечым такім, чаго раней не ведалі, не заўважалі.

Чаму банальная, знаёмая нам гісторыя ўспрымаецца нават як адкры-

цё? У мяне складалася такое ўражанне, што рэжысёр з самага пачатку ўсядоміў і слабыя, і моцныя бакі сцэнарыя. Ён прыклаў усе намаганні, каб удыхнуць у даволі дыстрафічную схему «душэ жыую», каб пераанаць нас у рэальнасці падзей, каб героі «абраслі» мускуламі. У выніку з'явіліся трапныя, дакладныя дэталі, цікавыя назіранні, нават — жывыя людзі.

Героі зусім не такія простыя. Пад знешнім лакам у іх ёсць яшчэ нешта, нейкі сапраўдны ўнутраны свет, які сілай абставін схаваў ад нас. А абставіны такія: з'явілася дзяўчына, якая выбівае хлопцаў са звычайнай каліны. І яны для ЯЕ пачынаюць гуляць у «сапраўдных геологаў», міжволі падрабляюцца пад ЯЕ ўяўленне аб тым, якімі павінны быць маладыя вучоныя.

Вось эпізод ля вогнішча. Люська просіць заспяваць вядому песню пра туманы, пра водар тайгі... Вытрымаўшы шматзначную паўзу, Ле-

ПОБАЧ З УДАЧАЙ

ха пачынае другую — «сапраўдную». Люська ў захапленні. Твары ва ўсіх сур'ёзна. І толькі адзін міжвольны ірацічны погляд Барыса спярша на Люську, потым на Лёху, зноў на Люську — і мы разумеем, што і гэта песня хлопцамі не ўспрымаецца ўсур'ёз, што яна таксама толькі для яе, для «прынцэсы».

Такім жа намікам раскрываецца ўнутраны свет Барыса, калі Люська просіць яго адначыць на яе плане некалькі фактыўных «пляцовак».

— Прымаюлем, будзем жыць?.. — пытаецца ён у яе.

— А хто даведзецца? — пытаннем на пытанне адказвае Люська.

У нашай справе галоўнае — дакладнасць. — спакойна, проста, з нейкай дзіўнай шчырасцю ў голасе гаворыць Барыс. І для нас раптам робяцца зразумелымі словы Лёхі: «Тры гады ў такім перспектывным раёне, і ўсё закрываем ды закрываем...»

Відаць, гэты другі план не быў прадугледжаны загадзя. І добра, што акцёры здалелі ўгадаць яго, падхапіць, тактоўна пранесці амаль праз увесь фільм. Чаму амаль? Ды таму, што і рэжысёру, і акцёрам не хапіла, на жаль, веры ў сваю частлівую знаходку, таму што ў канцы фільма, пад заслонам, яны не вытрымалі і, быццам стаміўшыся «выцягваюць» намагання імі другі план у характарыстыцы сваіх герояў, «спускаюць фільм на тармазах». Выбуху, якога мы чакалі, так і не адбылося. Мы так і не ўбачылі Барыса, Лёхі, Мішка без масак-стэрэатыпаў, якія яны добра-ахвотна нацягнулі на сябе, каб дадзіць прынцэсе.

Прачытаўшы абразліваю запіску Люські, Лёха спускаецца да ракі па вяду. На беразе стаіць шыльдачка з надпісам «Бераг прынцэсы Люські», якую ён сам укапаў тут некалькі дзён таму. Лёха чытае надпіс і раптам... штурхае шыльду нагой.

Дробязь? Не! Гэтая дэталі перакрасіла нашы спадзяванні. Мы зразумелі, што хлопцы прайгралі, што яны самі на ўзроўні Люські, што ім не хапіла высанароднасці, жыццёвай мудрасці, каб узяцца над схемай, над якой яны намагаліся ўзняцца на працягу ўсяго фільма.

А. БЕЛАВУСАЎ.

АКРЫЛЕНЫ ПЕСНЯМІ

[Заканчэнне. Пачатак на 10-й стар.]

Помню канцэрт, які адбыўся ў Беластоку 6 чэрвеня 1937 года. Сярод слухачоў была вялікая прэслыка рабочых. Вось што пісаў тады рабочы, малады паэт Сяргей Крывец:

«Федзька, «Дубінушку!» — гукала калісці руская «галёрка» знапаму Шаліпну.

— Міхась, «Лявоніху!» — дамагаецца цяпер беларуская

ад свайго слевана Забэйды-Суміцкага...

Аб чым сведчыць такая блізкасць, інтымнасць паміж слухачом і аргыстам, даказваць у дадзеным выпадку амаль што не трэба. Ёсць у душах людскіх такія струны, якія, аднаведна кранутыя, гудуць згодным, магутным акордам і сціраюць граніцы паміж душами людзей. У гэты момант несмяротны ідэі роўнасці і братэрства ахінаюць чалавека. Вось і ёсць тут самае высокае выяўленне мастацтва.

Рускую народную песню Шаліпін падняў да вышнін мастацкага шэдэўра. Тое ж самае, на маю думку, зрабіў Забэйда-Суміцкі з беларускай народнай песняй.

Трэба было бачыць на канцэрце, як публіка рэагуе на кожны паварот, на кожны пераліў чароўнага голасу нашага мастака, які з першых тонаў апаноўвае душою публіку і з асаблівай лёгкасцю вядзе яе праз лабірынты дэлікатных перажыванняў. Іменна, трэба бачыць і адчуць, як зала замірае з журбай. «Маладога дубочка», як дрыжыць, згарае агнём юнацтва з песняй «Ці грэх цябе любіць?»

У людзей старых, адарваных ад народнага ґрунту, у якіх усякая сувязь з нашым жыццём, здаецца, знікла, мы бачылі слёзы. Гэта былі слёзы шчасця і радасці...

Наша песня яшчэ не дапета!

Яна чароўная, як сама душа беларускага народа, — магутная, як ускрыты ім таленты, і светлая ў настройах, як будучыня народу яе стварыўшага!

Культурнае значэнне М. Забэйды-Суміцкага велізарнае. Ён кінуў на хвалі эфірнай прасторы красу нашай песні. Так, для англійскай фірмы «Адэон» ён наспяваў на грамплацінкі 10 беларускіх народных песень, столькі ж — для польскай фірмы «Муза» Чэхаславацкая фірма «Супрафон» таксама выпусціла некалькі доўгаіграючых плацінак з беларускімі песнямі ў выкананні Забэйды. Калі я быў у Карлавах Варах, мне хацелася набыць плацінку, на якой было з аднаго боку пяць

песень на іспанскай мове, а з другога — шэсць на беларускай. Мне адказалі, што ўсе распрададзены. Я звярнуўся ў Прагу, і там не аказалася: усе закуплены — нават і Егіпет і ў Японію. Больш дзесяці песень выпуціла грамафонная фірма ў Канадзе. Апошні запіс, зроблены фірмай «Супрафон», наспяваны Забэйдам-Суміцкім, — 17 песень і рамансаў беларускіх савецкіх кампазітараў Аладава, Багатырова, Галкоўскага, Алоўнікава, Падкавырава, Туранкова, Пункста, Чуркіна...

Нашаму цудоўнаму песняру споўнілася 70 гадоў. Ад сэрца з нізкім паклонам віншуем дарагога Міхаса з нагоды гэтага юбілею. Жадаем заўсёды моцнага здароўя, а яго вялікае майстэрства няхай паследуюць і падмаюць нашы маладыя!

Жонка

Палітычнаму камуністу, бескам-
прамісному пісьменніку, актыўнаму
грамадскаму дзеячу і пачынаю-
му другу Савецкага Саюза Уладзісла-
ву Махэю споўнілася 50 гадоў.
Нарадзіўся ён у сялянскай сям'і.
Яшчэ ў гімназіі ўступіў у Камуніс-
тычны саюз польскай моладзі. У
час акупацыі прымаў удзел у ар-
ганізацыі партызанскіх атрадаў.
Пасля вызвалення Польшчы пра-
цаваў на партыйнай і журналісц-
кай рабоце.

Дэбютаваў пісьменнік у 1938 го-
дзе. З-над яго пера выйшаў шэраг
раману, апавесцей, зборнікаў апа-
вяданняў, артыкулаў.

Раман «Ранар не будзе пастаны» быў апублікаваны
выдавецтвам «Беларусь» у 1961 годзе. «Смерць генерала»
з'явілася ў зборніку апавяданняў польскіх пісьменні-
каў «Ад Вуга да Одры», выдадзена летам 1969 года
такасама ў выдавецтве «Беларусь».

З 1952 года Уладзіслаў Махэ — галоўны рэдактар што-
тыднёвіка «Жыццё літаратара». Ён — кавалер вышэйшага
ордена Польшчы, лаўрат некалькіх літаратурных прэ-
міяў, член ЦК НАРН, акадэмік сям'і.

У НЕВЯЛІКІМ цабрэчкі яна мыла акрываўле-
ную кашулю. Мыльная вада ператварылася ў
кроў ці кроў — у мыльную вяду? Слёзы плы-
лі з раны, бо сэрца балела, як рана.

— Я табе адкрыю вочы, каб ты не трапіла ў бяду,
— гаварыла Галіне колькі гадоў таму назад Юзка
Міхцік з Сасноўца. — Не паясі ты за ім хлеба, вель-
мі ж гэты Павел неспакойны, проста жах.

Узнікала падазрэнне, што сярброўка нагаворвае па
зайздрасці. Павел быў малады, смуглы, з агністымі
вачыма, а рукі... магутныя рукі волата, здольныя
ўтрымаць нават абедзюх дзяўчын. Аднак яны вы-
бралі адну — Галіну. На пачатку знаёмства свой по-
спех яна шукала ў люстэрку і не без жалю глядзела
на смуглы твар са свежымі, не абуджанымі вуснамі,
акружаны валасамі з ружаватым адценнем. Яна ў
сваім выглядзе нічога надзвычайнага не прыкмеціла,
апрача юнацтва — уласцівага ж тысячам іншых. Але
пры думцы, што яна Паўла падабаецца і ён аддае
ёй перавагу, сэрца забілася мацней.

Калі б ён гаварыў тады пра каханне, напэўна зача-
раваў бы яе, але ён ледзь толькі сказаў два словы
пра добрае надвор'е, якое будзе спрыяць ім на за-
гародных пясчаных сценах сярод мізэрных сасо-
нак, як тут жа з захваленнем пачаў гаварыць пра за-
бастоўку, голод, беспрацоўе.

— Сёння перад пякарняй упала жанчына, а побач
бездапаможна апусціўся на калені хлопчык... У яе
быў такі выгляд, быццам пах хлеба адбраў рэшткі
сіл. Абое працягвалі рукі. Прахожыя пазіралі на іх
або адварочвалі галовы ўбок. Гэта каменні, не людзі.
І ўсё ж той-сёй кідаў дробныя манеты. Я спыніўся на
хвіліну і хацеў зразумець, хто з іх, міласціўцаў, пра-
тастуе супраць такога ладу жыцця, а хто маўчыць.
Наслухаліся ж пропаведзей пра літасціваць і кла-
доўць гэтыя грошыкі, нібыта медзякі на вочы ня-
божчыка...

Павел гаварыў спакойна, скупа, як быццам Галіна
ўжо ведала ўсё, а ён толькі дапаўняў тое, што яна
ведала. А між тым яна была дачкой паштовага слу-
жачага; нястача ў іх доме яшчэ не была галаданнем,
ды і адносіны паміж суседзямі складаліся проста:
на раўназначных і ўзаемных дробных паслугах. Абы-
ходзілася без сваркі, зайздрасці, спачування, пры-
ваў і пакутлівых планаў, як карміцца заўтра, каб да-
чкаца паслязаўтра. Тыя людзі спакойна імкнуліся
захаваць сваю грамадскую раўнавагу. Узсім іншая
справа — Павел: яго бацька загінуў звычайнай смер-
цю шахцёра — пад завалам вугалю. Ды і сына не
бегла бяспека.

Кахаў ён яе? Кахаў, целаваў. Быў верны, як мала
што. Аднак яна многа цярыла з-за таго, што ён
быў больш узрушаецца клопатамі і трагедыямі беспра-
цоўных, чым нясмелым агнём яе дзавочага сэрца.
Калі ж настануць дні спакойня, бесклапотня? Ён
дрыжаў за кожны наступны дзень. Яна не разумела
яго, пакуль не прыйшло няшчасце.

Ужо ажаніліся, мелі дзіця. Прыгожым імем яна
абдарила сына — Уладзімірам, але не магла ад-
крыць прыгожай будучыняй. У шахцёрскай кніжцы
Паўла ў 1934 годзе абарваўся почырк майстра, які
запісаў працяг. Павел страціў працу. Рукі касіра,
што ў апошні раз падаваў праз акенца грошы, як
быццам цягнуліся да яго шыі, каб сашчапіцца на ёй і
зедушыць жыццё. Некалькі месяцаў Галіна не мела
на хлеб і малако для Валодзі, пах ад прысмакаў ка-
зытаў нос, дражніў, заахвочваў біць шыбы ў крамах,
але чалавек баяўся, не выбіваў, і іменна гэта най-
больш прыніжала яго.

Згінаўчыся пад цяжарам галечы, ён здавалася,
праклінаў уладу не за тое, што не было чаго есці, а
за тое, што яна зрабіла яго жабраком. Калі б было
інакш, то Юзка Міхцік, якая добра выйшла замуж —
за стараватага крамніка, не мела б ніякай магчымас-
ці лезці са сваёй літасцю. Яна ж увесь час з'едліва
падбукторвала:

— Прыйдзі з кошкікам, калі не будзе майго, пакла-
ду што-небудзь з харчоў. Божачка ж ты мой, колькі
даводзіцца жанчыне намучыцца з мужыком! Заду-
рыць такі галаву, а потым бяду. Я ж заўжды табе
казала, што Павел неспакойны і хлеба за ім не пасі.
Не выкінулі б яго з шахты, калі б сядзеў ціха. На-
вошта ён палез у стачачны камітэт?

Вярталася Галіна ад сярброўкі з такім пачуццём, як
быццам цэлыя суткі безупынна гарэла. Калі гатава-
ла ежу, Павел збянтэжана ўсміхаўся, аблізваў за-
смяглыя губы. Як толькі яму ўдавалася натрапіць на
жылу на нелегальных распрацоўках вугалю, ён гне-
ваўся і забараняў ёй хадзіць да крамніцы.

Яны ашуквалі адзін аднаго. Яна не падавала выгля-
ду, што атрымліваючы міласць, адчувае прыніжэнне.
Ён, у сваю чаргу, паказваў, што не згодзен з тым,
каб яна выпрошвала дапамогу. Нарэшце яны змаглі
ўцячы ад блытаніны супярэчнасцей, сярод якіх чала-
век выраджаецца ўшчэнт. Павел пачуў пра Сталёвую
Волю, пра магчымасць зарабіць там на будоўлях, і
пацягнуўся з Галінай і Валодзькам на ўсход. Выдаваў
сябе за цесляра, бо ў шахце працаваў на ўмацаванні
драўляных штракаў.

Жыццё неяк склалася. Не салодкае, але ў меру на-
ладжанае. Праўда, кожны раз, як толькі заканчвалі
той ці іншы будынак, вянкі на дахах нагадвалі квет-
кі на трунах, бо няспынна мучыла боязь беспрацоўя;
пасля перапынку зноў хапаліся за новую працу.

Неяк было б... Яна стварыла сабе ў старах раўна-
вагу. І вось кашуля Паўла, якую яна столькі разоў
мыла і цыравала, выпала з яе рук у балею, а паміж
пальцамі цячэ крывавае мыльная вада, пад сэрца ж
падпірае востры боль. Можна Валодзя застаецца сі-
ратой, а яна — удавой? Нахіліла галаву і зноў пачала
мыць скрываўленую кашулю мужа. Вада цырванела,
як быццам прыбывала крыві.

Сёння яго паранілі ў часе сутычкі з паліцыяй.

Сціскалася сэрца. Доўга не пакідала прыгнеча-
насць. Яна прывыкла да многага: і да таго, што Па-
вел праводзіў з ёю толькі змрочныя раніцы, а па на-
чах некуды знікаў. І да таго, што цалаваў і пеціў ня-
доўга, уважліва пазіраючы ў акно аднапакаёвай ква-
тэры. Прывыкла і да таго, што ў час апошніх сходаў
актыва Саюза рабочых будаўніцтва і дрэвапрацоў-
чай прамысловасці, якія адбываліся ў іх пакойчыку,
ён, заняты палітыкай, увогуле не прыкмятаў яе пры-
сутнасці. З усім гэтым Галіна згаджалася. Яна, пра-
гна да канчатковага ўрэгулявання жыцця, ужо нават
чакала вынікаў змагання. Была гатова згадзіцца і на
кроў, хоць у ёй часцінка яе існавання; яна нават
сваю жалобу магла б палічыць маладушнасцю неда-
сведчанага жанчыны ў справах рабочага класа. Яна ж
ужо разумела многае — яе вочы глядзелі туды, куды
паказваў Павел, ды вось ніяк не магла зразумець,
што штурхнула яе мужа, а разам з ім і яго тавары-
шаў, якія сходзіліся ў іх, каб падваргаць сябе небя-
спецы ў абароне мужыкоў. Кпіны паліцэйскага пяклі,
нібы горкая праўда.

З запалых вачэй сплывалі слёзы і змешваліся з
цёмнай мыльнай вадой на далонях. Галіна спыніла
працу і тупа ўглядалася ў адну кропку за акном.
Канчаўся дзень, сонца імкліва падала на ўсходня-
ныя вершаліны елак, быццам уразалася ў зялёныя
хмаркі. З захаду ж, на небасхіле, цяжка навісла цём-
ная хмара. Нізка, амаль да зямлі. На яе фоне імчаў-
ся галолам на кані без сядла хлопец. За конікам
гналася фурманка, у якой былі відаць сінія фігуркі.
Перад лесам коні рэзка задралі галовы, як быццам
спужаліся ценю. Што гэта? Ага, сялянская забастоўка
працягваецца... Паліцэйскія праследуюць сувязнога
паміж мужыкамі і рабочымі.

Павел гаварыў:

— У вёсцы Стале ўзлятаюць у паветра хаты, экспе-
дыцыя карнікаў лютуе больш, чым найгоршыя ван-
дады. Дамы раўняюцца з падмуркамі, арыштоў-
ваюць мужыкоў, здзекуюцца, не пашадавалі нават
васьмідзесяцігадовай бабулькі. Чуеш, бабулькі! Па-
ра спыніць бяспынства. Паказаць рабоча-сялянскі
саюз у дзеньні.

Галіна ўжо не была сентыментальнай дзяўчынай,
але калі ў час развітання адчула на сваіх плячах дры-
готкія Паўлавы рукі, усхвалявалася і загаласіла.

— Ну не плач... не плач, — супакойваў ён яе трохі
збянтэжаны і засаромлены. — Мы ж пасля поўдня
ўбачымся.

Не ўбачыліся. Ужо настаў вечар. Сонца іржавай
ручайнай схавалася ў лясным парасніку. Потым прый-
шоў стары цесляр Сосняк, і яна з яго вуснаў пачула
жахлівую вестку.

Сосняк заходзіў да іх не адзін раз з іншымі тавары-
шамі, забяўляўся з Валодзем, прыносіў яму цацкі,
але Галіна яго не любіла. Слова ад яго не выцяг-
неш. Сядзеў згорблены, непрыкметна падтакваў Паў-
лу сівымі бровамі, пыхкаў люлькай і сапраўды, бог
яго ведае, пра што ён думаў. Можна шпкі? Маўчаў,
нават стрымліваў старэчае сапенне. Яго твар таксама
не заахвочваў да сімпатыі — падзеўбаны нейкім чор-
ным пылам, шурпаты. Павел смяяўся з яе недаверлі-
васці.

— Ён такі ж самы, як і мы... Не бойся, ён, калі
падтакае, то ўсім сэрцам, калі ж прапануе табе ру-
ку, то шыра. Будаўнікі вераць яму і ахвотна яго слу-
хаюць. Ён у нас найстарэйшы. А прайшоў ён о-го-го,
ад парабка да... Ты павіна яго любіць, яго, як і мя-
не, таксама выгналі з шахты.

Сосняк, нягледзячы на пажылы ўзрост, заўжды
лёгка пераступаў парог Паўлавага дома, а сёння пас-
ля поўдня ён увайшоў неяк вяла, з сумна скрываўле-
нымі вуснамі пад белымі пышнымі вусамі. Галіна за-
віхалася ля грубкі. Валодзька, падымаючыся на ды-
бачкі, выцягваў тонкую шыю і глядзеў, што яна ро-
біць. На прыход суседа яна не рэагавала, толькі не-
даверліва зірнула, калі ён упаў на ложак і, цяжка
прыціскаючы далоні да каленяў, запытаў:

— Павел не прыйшоў?

Пытанне прагучала неяк вельмі глуха. Яна гароп-
ка адступіла ад пліты і глядзела з чаканнем, тры-
вожна.

— Што здарылася?

Ён ужо не ўтойваў.

— Яго завезлі ў бальніцу, — прашптаў дзед усхва-
лявана. — Ляці хутэй. Нікога туды не пускаюць...
можна цябе пусцяць.

Павел ляжаў у бальнічным ізалятары пад наглядом
паліцэйскага. Ён падобны быў больш на смярцельна
столленага, чым на неспрытомнага. Неспакойна буль-
кала ў яго грудзях, глыбокая рана пад пахай яшчэ
кывавіла, новыя маршчыны на лбе ад скроні да
вуснаў білі трывогу аб ціхім падкрадванні смерці. Га-
ліна, стоячы на каленях, штосьці крычала, не магла
ўцяміць, чаму ў палаце такая жахлівая цішыня, чаму
не чуваць шлоаху фартухоў, не відаць бляску лан-
цэтаў.

Паліцэйскі, зашпілены на апошні гузік, пацеў у га-
рачыні жніўня і здзіўлена вытэршчываў вочы. Калі
адышоў першы жах, яна спытала ў яго, як гэта зда-
рылася, што трапілі іменна ў Паўла. Ён жа ніколі ні-
кога не крыўдзіў, хоць з яго сілай рэдка хто мог па-
раўняцца. Лепей бы забівалі рабочых разам з жонка-
мі і дзецьмі. Крычала. Хацела ўцяміць свой боль і
прымусіць паліцэйскага гаварыць. Аднак ён упарта
маўчаў і гэтай упартасцю падкрэсліваў сваю варо-
жасць. Толькі перад яе адыходам, калі яна загарну-
ла кашулю мужа ў газету «Кур'ер» з хлуслівым за-
галоўкам аб сутыкненнях і хвалваннях у павеце, ён
уздыкнуў з палёгкай ды, мабыць, каб хутэй ад яе
адкараскацца, прабурчаў:

— Як вар'ят кінуўся на шыю, а шыю вядома... Вы
за вар'ята выйшлі замуж.

У яе закружылася галава, у вейках прамільгнула
карціна сутыкнення чалавека бязбройнага з узброе-
ным і ўявіла сабе, што Паўла чакала смерць.

— Чаму не робіце аперацыі?! — усклікнула яна з
лютай нянавісцю.

— Не гарыць. Пакуль пачнецца допыт, вернецца
да прытомнасці. Заварыў кашу — хай раслёбвае. — У
тоне паліцэйскага гучала нянавісць. Магчыма, што ў
той момант яго думка шукала спосаб, які выключыў
такія сустрэчы з жонкамі і дзецьмі — абвінаваўцамі.
Выбгаючы, Галіна пачула яго крык:

— Калі цябе яшчэ раз сюды пусцяць, то я выкіну
з троскам. Мала што ён навітварыў, дык яшчэ ты
тут...

Калі яна вярнулася дамоў, Сосняк спаў у ложку,
прытульваючы да сябе Валодзьку.

Галіна мацней загрузала ў балеі, урэшце стары
падняў галаву.

— Можна я хоць цяпер даведаюся? — сказала яна
пакрыўджана. Клопат аб Паўле наблізіў яе да Сос-
няка, у далікатнасці якога яна ўбачыла нейкую род-
насць з мужам. Недаверлівасць знікла. Ён і цяпер
быў скупы на словы. Запаліла лямпу, каб твар апа-
вядальніка дагаварыў нешта яшчэ, што ён мог ад яе
ўтаіць.

— Як партыя вырашыла, так і зроблена. Забастоў-
ка будаўнікоў. Дапамога сялянам. Магчыма, за ад-
ным махам даб'ёмся і павышэння сваёй зарплаты!
Можна, калі забастоўка распаўсюдзіцца, падзе ўся
іхняя ўлада. Далучыліся і цэгельнікі, і рабочыя з
лесалівак, і з маёнткаў...

Галіна павесіла вымытую кашулю на край цабрэч-
ка, мыльная вада сцякала струменчыкам ля стала.
Папраўляючы валасы, як быццам гэтая хвіліна патра-
бавала найбольш урачыстых адносін, ды хутка мір-
гаючы вейкамі, яна паволі ўяўляла сабе сваю адста-
ласць: калі б незразумела гераізму Паўла, была б
маладушнай у час яго смерці. Аднак яна не хацела
канчаткова адмовіцца ад рэштак нараканняў. Яна
міжвольна паклала далонь на плячо суседа.

— Ох, як баюся я, каб ён не памёр. Гэты паліцэй-
скі ў бальніцы чакае яго смерці, гэты звер, не чала-
век. Я не папракаю Паўла, але скажыце, навошта
яму паміраць за мужыкоў, за нейкую сялянскую за-
бастоўку?..

Стары пакруціў галавой з неадабрэннем:

— Не ўцяміла. А гэта ж ясна. Выйшла ты замуж за
рэвалюцыянера, гэта значыць — за самага высакарод-
нага чалавека.

Яна смяялі паглядзела ў вочы Сосняку — упэўне-
ная, што іх дружба не мае нічога агульнага з мілас-
цінай.

Дзіўна паводзяць сябе чалавечыя сэрцы: яны бял-
ца крыві, але кроў змацоўвае іх найхутэй і наймац-
ней.

Нечакана з-за хмар выклонуўся месяц і сваім бля-
скам дакрануўся тварыка Валодзі, які спаў. Хлопчык
прачнуўся і спытаў: «Дзе тата?» Галіна схпіла сына
на рукі і пясчотна гаварыла яму, што сёння тата да-
моў не прыйдзе, а вось заўтра... заўтра ён яго на-
пэўна ўбачыць.

— Але ля таты стаіць страшны жандар, — скончыла
яна са злосцю.

Хмары зноў засланілі месяц, а неба высвяціў пра-
жэктар. Паймаўся ў напрамку вёскі Стале, знізіўся і
кінуўся, нібыта, сабака, які па слядах шукае крыві.

Пераклад з польскай
Пятро СТЭФАНОВІЧ.

ГРОДЗЕНСКАМУ МУЗПЕДВУЧЫЛІШЧУ

патрэбны выкладчыкі харавога
дырыжыравання, вакалу
і музычна-тэарэтычных
дысцыплін

Забеспячэнне жыллошчай на агульных
падставах праз гарвыканком.
Адрас вучылішча: Беларуская ССР, го-
рад Гродна, вуліца Леніна, 4.

Георгій ЮРЧАНКА

РЭХА АСАЦЫЯЦЫЙ

Іван РАЛЬКО

Калі на бязмежнасць версіфікацыйных сувязей глядзець гнасеалагічна, можна заўважыць вобразную мадэль таго гукараду, які, нібы ў фокусе, лучыць імгненную работу мозгу ў дваадзіны працэс сінкратычнасці мыслення. Больш таго. Мы схіляемся да думкі, што эмбрыянальны стан асацыяцыйнай мікраструктуры вершаванага радка можа развінуць крылы і загучаць акустычна моцна ў снадраведнасці з мройліва-мілым воблікам, які час ад часу мільгае ў нашых няпэўных уяўленнях. І тады мы атрымліваем эстэтычную інфармацыю аб канкрэтнай сітуацыі ў форме сінтэтычнага сплаву алітэрацыйна-асанансных гукарадоў.

Гнаўся я за каханнем сваім,
А што ад мяне
Па бары ўцякала.

Значыць, сінгарманічнае сутрапятанне выклікае падкрэўваючы працэсы, садзейнічаючы гэтым самым перадачы іскрамётных сігналаў ад слова да слова па ланцужных рытмарадных пульсацыях. Сапраўды, дадатковае пазнанне ўсёх ступеней асабістай зацікаўленасці выяўляе паступовае высвечванне шматлікіх нюансаў выказаных раней думак. Таму глыбокашчымылівае, але амаль няўлоўнае надзея (собіла ёй толькі спаткнуцца аб вышэйпрыведзеныя рыфмароды) з аптымальнай матываванасцю набыла сэнсава-змэастойны яснагляд:

Не дагнаць мне яго, не дагнаць...
Можа б раха яшчэ як дагнала.

Мы паграшлі б супраць ісціны, каб у сярэлівым тоне кідай формы адмовілі рэхавай трылунчасці, пасланай наўздагон рэальнаму аб'екту («Тройчы рэха яго даганяла»). Як кажучы, дынамічны стэрэатып зусім несувмерны з канкрэтна-жыццёвымі асацыяцыямі і захранічнай тэндэнцыі. Але гэта між іншым. У пульсацыі жывога рытма, думачна, невыпадкава ўзбуджальнікам дадатковых інтуітыўных сувязей выступае гучанне прыгукі у лучае супрычаснасці мыслення з чуйнасцю варыябельных паўз. Адсюль правамерна будзе наша назіранне, што часам — як пэўная заканамернасць — можа паўнакладна праявіць сябе дэфініцыя цэзуры:

І чацвёртае рэха
На вусях вастыла...

Гэта прамаўляе аб мазаічнай зменлівасці лагічнага думання ў цесным звязку з філагенетычным развіццём, што, мы ўпэўнены, яшчэ адзначыць не адна кагорта даследчыкаў. Так, тэндэнцыя да асіметрычнасці гукарадоў робіць любое рэха асабліва вымоўным, а таму яго асацыяцыям суджана жыць у вяках.

СТУДЫЯ гарэла. Гэта было ўсім зразумела. Толькі зойдзеш, дык проста ў нос б'е. Гарам. Зразумела, што і дырэктару сумна. Сядзіць злосны і — марыць. Мне б думае, цуд які-небудзь кволенькі. Феліні, напрыклад, прыходзіць і просіць фільмік які-небудзь паставіць. Эпічны і шматсерыйны. Накшталт «Вайны і міру».

Толькі ўвайшоў у смак, як у дзверы стукнуць. І ўваходзіць, уявіце сабе, цуд. Да дырэктара гэта, зразумела, не адразу дайшло. Потым далетрыў. А цуд звычайны, з ляснай. У руках кіек круціць. З булавешкай. Фізіяномія індиферэнтная, выклікае давер'е. І дырэктар гэтаму цуду ўсё і выклаў, як папу на споведзі.

Лысіна нават кіеком перастала махаць. Хмыкнула і гаворыць інтэлігентна:

— Так, гэта табе, стары, пашанцавала, што ты на мяне напароўся. Ха, мне б твае клопаты! Я цябе адразу вырочу. І не такіх вырочаў. Тым і жыву.

І тут з яго розныя ідэі вылазіць пачалі. А дырэктар слухае і носам круціць. Не тое, маўляў. Чалавечак з кіеком спапеў нават. Але нічога, трымаецца. Выцер лысіну прамакаткай і гаворыць:

— Ну, калі на тое пайшло, давайцеца ФАНТАМАСА змайстраваць!

Дырэктара, натуральна, кандрашка хапае. Валідол жменямі есць.

— Толькі, — крычыць, — Фантамаса мне і не хапала! Ды і французы нібыта ўжо здымалі...

А лысіне хоць бы што. Сядзіць, пожкай пагойдвае і заяўляе гэтак строга:

— А вы на Захад менш аглядвайцеся. Да добра гэта не давадзе. Мы свой, наш ФАНТАМАС змайструем. ФАНтастычнае. Творчае Аб'яднанне МАС-ак! Дайшло?

Да дырэктара дайшло, і лысіна далей паехала:

— Фантастыка цяпер ў модзе, ды і аб'ядноўвацца сталі хто ў што. Галоўнае,

каб творчае аб'яднанне было. Запусцім фільмік «Туманнасці Фантамаса». Усе звар'яеюць!

Дырэктар да таго часу ачухаўся і зноў за сваё:

— Ужо вар'яцелі, — стогне, — мы ўжо нешта такое запускалі. Да гэтага часу галава баліць.

А лысіна расхадзілася, уся чырвоная, кіеком памахвае.

— Раз было, дык і ня-

су, дык кіек выпусціў і голасу пазбавіўся.

— Укалю, — шэпча.

І з таго часу ўсё закруцілася. Усе па студыі мітусяцца, чуткі розныя ходзяць. А што здымаюць, ніхто не ведае, усё больш у Крыме сядзіць. Грэх адзі. Час ідзе, а фільма няма. Дырэктар зноў сумны ходзіць. Адзіны лысы веселяцца. Дырэктару ўсё на вуша шэпча: хутка, маў-

(ПАВОДЛЕ М. ЗОШЧАНКІ)

хай. А мы тады лірычны дэтэктыв прыдумаем. Такого яшчэ з роду не было.

Дырэктар тут адразу і скапусціўся.

— Гэта ўжо праўда, — гаворыць, — не было. А як жа наонт Жана-Марэ і Луі Фюнеса? Іх жа дзе возьмеш? А без іх і Фантамас не Фантамас.

Іншы ад гэтых слоў адразу б скіс, а той, з кіеком, і не чыхнуў нават.

— Усё, — кажа, — будзе. Усе будуць.

І давай дырэктару на вуша нешта нашэптываць. Канфедэрыяльна, значыць. А дырэктара як прыстукнулі. Сядзіць, хіхікае, ручкі пацірае. Радуецца, выходзіць.

— Дзякуй, — крычыць, — уважыў! Цяпер я і без Калатозава абыйдуся! Бары — крычыць, — апэратараў, асістэнтаў, рэферэнтаў, абітуріянтаў усялякіх, грошы, — крычыць, — у касе атрымай і ўкалуй!

Лысы як пачуў пра ка-

ляў, гадова будзе. Усе ахнуць.

І праўда. Хутка ўсе ахнулі, ды яшчэ які!

Прагляд быў закрыты, натуральна, для выбраных, а іх жа многа, выбраных гэтых. Крэслаў не хапіла. Фільм называўся лірычна і проста — «Фантамас з Малых Крахалёў».

Сюжэцік так сабе. У нейкім калгасе «Малых Крахалёў» з'яўляецца Фантамас. Натуральна, ён шкодзіць, з'яўляючыся пад выглядам загадкава склада, п'яніцы-трактарыста, маральнага распусніка і прадстаўніка вобласці — валютарыста. Яго з дапамогай мясцовых дружыннікаў высочвае пажылы участковы ўпаўнаважаны (Луі дэ Фюнес). Нехта за неім ганяецца. Доўга гучыць кананада з рознай зброй, уключаючы рагаткі. У ход следства невядома навошта ўмешваецца пазаштатны карэспандэнт раённай газеты (Жан-Марэ). Урэшце, участковы ловіць Фанта-

Павел ШЫБУТ

ТАВОРАЦЬ ДЗЕЦІ

ЧУЖАЯ ЛІТАРА

— Што гэта за літара? — пытаюць у Сашы, паказваючы на «Р».

— Ат, гэта нейкая не наша!

— Чаму?

— Таму што яна цяжка выгаворваецца!

ПРОСЬБА

— Мама, уключы тэлевізар: будуць паказваць, як дзядей выходзіць, — просіць маленькі Міхасік.

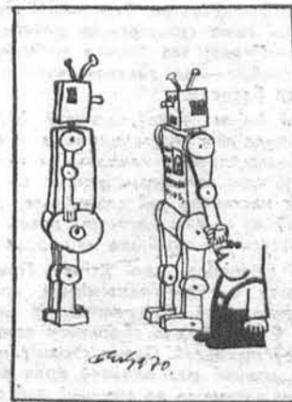
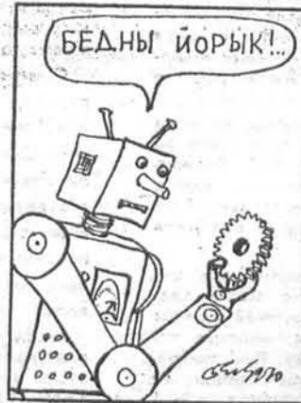
КАБ НЕ ВЫРАСЛІ

— Ты, мама, гусынятак многа не кармі, — просіць Саша.

— Чаму ж гэта?

— Яны хутка вырастуць, стануць гусакмі і будуць мяне кусаць...

МІЖ НАМІ, РОБАТАМІ...

Ва ўсіх дзці як дзці.
а ў мяне вылодка...
Мал. В. КАЦА.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР, Мінск.

ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА

Выходзіць па пятніцах.

Друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856.

АТ 20962

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарова, 18.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, на месніна галоўнага рэдактара — 33-25 25, адзнага сапра гара — 33-44 04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24 62, аддзела выўленчага мастацтва архітэктурны вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 32-22 19, бухгалтэры — 32-15-87.

Рукапісы не вяртаюцца.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛАДАУ, А. Ц. БАЖКО [намеснік галоўнага рэдактара], Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАНОУ, А. С. ГРАЧАНКАУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛ, У. Л. МЕХАУ [адказны сакратар], Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРНО, Р. Р. ШЫРМА.